

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2025

AMNESTY
INTERNATIONAL

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi adına değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir. Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı gösterdiği ve hesap verdiği bir dünyadır. Uluslararası Af Örgütü hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsızdır ve esas olarak üyelikler ve bireysel bağışlarla finanse edilmektedir. Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

Uluslararası Af Örgütü tarafsızdır. Egemenlik, toprak anlaşmazlıkları veya kendi kaderini tayin hakkının uygulanması için kabul edilebilecek uluslararası siyasi veya hukuki düzenlemeler gibi konularda tavır almaz. Bu husus ve devletlerin hesap verebilirliğini vurgulama amacımız doğrultusunda, dünyada insan haklarıyla ilgili bilgilerimizi öncelikle, kendi toprakları üzerinde insan haklarının durumuna ilişkin hesap verebilir konumda olan devletler ayırımına göre düzenlemekteyiz.

İlk kez 2025 yılında Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanmıştır.
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom
© Amnesty International 2024
İndeks: POL 10/7200/2024
ISBN: 978-0-86210-509-9
Orijinal dili: İngilizce
Aksinin ifade edildiği durumlar haricinde, bu belgenin içeriği Creative Commons (alıntı, gayriticari, türetilemez, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
Daha fazla bilgi için sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edebilirsiniz: www.amnesty.org

Aksinin ifade edildiği durumlar haricinde, bu belgenin içeriği Creative Commons (alıntı, gayriticari, türetilemez, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
Daha fazla bilgi için sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edebilirsiniz: www.amnesty.org

Bu rapor, 2024'te ulusal ve bölgesel düzeyde meydana gelen belli başlı insan hakları gelişmelerini belgelemek ve süregelen önemli insan hakları sorunları hakkında küresel bir değerlendirme sunmaktadır. Rapor, Uluslararası Af Örgütü'nün 2024 yılı boyunca insan hakları durumu gözlemlediği ülke veya bölge değerlendirmelerini içermektedir.

Raporda herhangi bir ülke ya da bölge hakkında bir konu başlığı bulunmaması Uluslararası Af Örgütü'nün üzerinde çalıştığı insan hakları ihlallerinin yıl içerisinde söz konusu yerde olmadığı anlamına gelmez. Bir ülke değerlendirmesinin uzunluğu, Uluslararası Af Örgütü'nün o ülkede izlediği konuların kapsamı ve derinliği açısından bir kıyaslama ölçütü değildir. Uluslararası Af Örgütü her yıl ölüm cezaları ve infazlarla ilgili ayrı bir rapor yayımladığından, bu rapor ölüm cezası kullanımını kapsamlı olarak ele almamaktadır.

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2025

İÇİNDEKİLER

DÜNYADA İNSAN HAKLARININ DURUMU

Kısaltmalar 6

Önsöz 8

Küresel değerlendirme 14

Afrika bölgesel değerlendirmesi 25

Amerika Kitası Bölgesel Değerlendirmesi
34

Asya-Pasifik Bölgesel Değerlendirmesi 42

Avrupa ve Orta Asya Bölgesel

Değerlendirmesi 51

Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesel
değerlendirmesi 60

Türkiye 70

KISALTMALAR

AB

Avrupa Birliği

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

ACHPR

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu

AİHM

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AYM

Anayasa Mahkemesi

BM

Birleşmiş Milletler

BMİHK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

BMİHYK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

BMMYK

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CAT

Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite

COP28

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 28. Taraflar Konferansı

CPJ

Gazetecileri Koruma Komitesi

DİSK

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DSÖ

Dünya Sağlık Örgütü

ECOWAS

Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu

FATF

Mali Eylem Görev Gücü

GÖÇİZDER

Göç İzleme Derneği

IACHR

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu

ICRHEE

Uluslararası Etiyopya İnsan Hakları Uzmanları Komisyonu

İHD

İnsan Hakları Derneği

LGBTİ+

Lezbiyen, gay, biseksüel, trans ve interseks

OCHA

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

PAHO

Pan Amerikan Sağlık Örgütü

RTÜK

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

SLAPP

Kamusal Katılıma Karşı Stratejik Dava

TBMM

Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTB

Türk Tabipleri Birliği

TTM

Tarlabası Toplum Merkezi

UAD

Uluslararası Adalet Divanı

UCM

Uluslararası Ceza Mahkemesi

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür
Örgütü

UNICEF

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNRWA

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli
Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı

ÖNSÖZ

Dünya, tarihi bir dönemde. Eşi benzeri görülmemiş güçler, herkes için insan hakları ideallerinin peşine düşmüş, İkinci Dünya Savaşı'nın ve Holokost'un (Yahudi Soykırımı) geride bıraktığı kan ve acılardan şekillenen uluslararası sistemi yok etmeye çalışıyor. Devletler arasında ve içinde gitgide artan eşitsizliklere dayalı bir ekonomik düzeni amaçlayan bu dini, ırksal ve ataerkil savaş, son 80 yılda güçlüklerle elde edilen eşitlik, adalet ve onur kazanımlarını tehlikeye atmaktadır.

İnsan hakları nezdinde hesap verebilirliğe karşı, uluslararası hukuka karşı ve BM'ye karşı yapılan birçok saldırı, 2025 yılında ABD Başkanı Donald Trump'ın "saltanatının" ilk 100 gününe damga vuran olaylardan yalnızca bir kısmıydı. Ancak küresel yoksulluğu sona erdirmeye ve uzun zamandır süregelen ırk ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği ve şiddeti ortadan kaldırma çabalarına yönelik pervasız ve cezalandırıcı saldırılar bu yıl başlamadı. Kırmızı çizgiler bir gecede yeşile dönmez.

İkinci kez göreve geldiğinden bu yana Başkan Trump'ın eylemleri, Uluslararası Af Örgütü'nün ve diğer insan hakları örgütlerinin daha önce işaret ettiği yönlerde hız kazanmaktadır. Uyarılarımız göz ardı edildi, çağrılarımız görmezden gelindi. Trump'ın gidişatı, son on yılda alınan ancak 2025 yılında yeni dip noktalara ulaşan sistematik, kasıtlı ve seçici kararların bir devamı ve ürünüdür.

Emin olun, bu sadece Başkan Trump'la ilgili bir durum değil. Kökleri çok daha derinlere uzanıyor. Eşgüdümlü ve cesur bir direniş olmazsa, bu tarihi dönemeç tarihi bir dönüşüme doğru evrilecek; yalnızca bir değişim çağı değil, çağ değişimi denebilir bunun için.

AĞIR ÇEKİMDE BAŞLAYAN BİR KABUS

On yıl veya daha uzun zamandır dünya, otoriter yasaların, politikaların ve uygulamaların istikrarlı bir biçimde yayılarak sivil alanı daralttığına ve ifade veya örgütlenme özgürlüklerinden yararlanmayı aşındırdığına tanıklık etmektedir. Politika tercihleri eşitsizlikleri derinleştirdi, yoksulluğu artırdı ve milyarlarca besledi. Covid pandemisi, milyonlarca insanın ölümüne göz yummaya hazır güçlü devletlerin açgözlülüğünü, ırkçılığını ve bencilliğini gözler önüne serdi. Ve iklim kriziyle yüz yüze gelen devletler, 2015 yılında Paris'te verdikleri sözleri tutmakta büyük oranda başarısız oldu.

Kırmızı ışıkların yanıp söndüğü kritik uyarıların ardından 2024 yılında ise soykırım meydana geldi.

2024: OLDUĞU GİBİ CANLI YAYINLANAN SOYKIRIM

Hamas'ın İsrail vatandaşlarına ve diğerlerine karşı korkunç suçlar işlediği ve 250'den fazla kişiyi rehin aldığı 7 Ekim 2023'ten bu yana dünyaya, canlı yayınlanan bir soykırım izlettirilmektedir. İsrail binlerce Filistinliyi öldürürken, birden fazla nesilden oluşan aileleri topyekun yok ederken, evleri, geçim kaynaklarını, hastaneleri ve okulları imha ederken devletler güçsüzleşmiş gibi seyirci kaldı.

2024 yılı, İsrail'in askeri işgalinin nasıl gitgide daha küstah ve ölümcül hale geldiğiyle; ABD'nin, Almanya'nın ve diğer birçok Avrupa devletinin İsrail'i nasıl desteklediğiyle; Biden yönetiminde ABD'nin

ateşkes çağırısında bulunan BM Güvenlik Konseyi kararlarını nasıl defalarca veto ettiğiyle ve devletlerin nasıl İsrail'e silah transferlerine devam ettiğiyle hatırlanacak.

2024 yılında İsrail ve başta ABD olmak üzere güçlü müttefikleri, Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarını ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin iddianamelerini kasıtlı olarak görmezden gelerek, uluslararası hukukun onlar için geçerli olmadığını iddia etti veya bu şekilde davrandı.

2024 yılında Başkan Vladimir Putin, Ukrayna'da sivil altyapıya yönelik sistematik saldırıları sürdürerek 2023 yılına kıyasla daha fazla sivilin öldürülmesine neden oldu. Ukrayna'nın termal enerji santrallerinin çoğunu imha veya işgal eden Rusya, binlerce kişinin devamlı elektrik kesintisi yaşamasına yol açtı. Rusya'da ve Ukrayna'nın işgal ettiği bölgelerinde onlarca Ukraynalı savaş esirini hukuka aykırı olarak yargıladı.

2024 yılında, dünyanın en büyük zorla yerinden etme krizi devam ederken binlerce Sudanlının çatışma ve açlık nedeniyle hayatını kaybetmesi; Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Burkina Faso, Nijer ve Myanmar'da ölümcül şiddetin tırmanmasında olduğu gibi neredeyse tam bir küresel kayıtsızlıkla karşılandı. Silah ticaretinden doğan fırsatlar kaçırılmadı ve silah ambargosu çağrılarına kulak tıkandı.

2024 yılı devletlerin, sosyal medya algoritmaları ve güçlü sesler tarafından, doğruluğuna ve nefret dolu sonuçlarına bakılmadan desteklenen propagandayı silahlı çatışmaların hizmetine koştuktaki istekliliğini gösterdi.

Özetle 2024 yılı, hepimizi insanlık dışına çıkardı.

ULUSLARARASI ADALET VE ÇOK TARAFILIK

Buna karşın Güney Afrika, farklı tercihlerin de yapılabileceğini gösterdi. İsrail'e karşı, Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı dava, adalet yönünde önemli bir adımdı. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM), İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, eski Savunma Bakanı Yoav Gallant ve Hamas komutanı Muhammed El Masri hakkında, bu kişilere isnat edilen savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan ötürü tutuklama kararı çıkarması tarihi bir dönüm noktasıydı.

Ancak UCM'yi, Ukraynalı çocukların kaçırılması iddialarıyla ilgili Başkan Putin hakkındaki yargılamasında güçlü bir biçimde destekleyen ülkeler, sıra İsrail'e geldiğinde çok farklı bir tutum sergilediler. 2024 yılında ABD'de birçok senatör UCM Savcılığı'ni tehdit etti, 2025 yılında ise Başkan Donald Trump Savcılığa yaptırım uyguladı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurallara dayalı sistemin mimarlarının çifte standartlarından yakınmanın zamanı geçti. 2024 yılı bitmeden birçok devlet, sistemin kurumlarını bilfiil zayıflatıyor ve değerlerine karşı çalışıyordu; böylelikle, sistemin asıl amaçlarının dış kabuğundan başka bir şeyin ayakta kalmadığı bir duruma yol açtılar.

Başkan Trump'ın rolü, zaten oldukça ilerlemiş olan bu eğilimlere aşırı bir ivme katmaktır.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE MEDYA: KÖMÜR MADENİNDEKİ KANARYALAR

2020 yılında, Uluslararası Af Örgütü, ülkeler genelinde ve içerisinde ortaya çıkan otoriter eğilimlere karşı uyarıyordu. 2024'te daha da otoriterleşen yasalar ve uygulamalar benimsendi. Toplu gözaltılar ve zorla kaybetmeler yoluyla siyasi muhaliflere yönelik saldırılar arttı. Daha çok sivil toplum örgütü ve siyasi parti zorla lağvedildi, faaliyetleri durduruldu veya keyfi bir biçimde "aşırılık yanlısı" olarak hedef gösterildi. Sivil itaatsizliğe karşı orantısız müdahalelerde bulunuldu ve insan hakları savunucuları, iklim aktivistleri, öğrenciler ve Filistinlilerle dayanışma gösteren diğerleri benzersiz boyutlarda kriminalize edildi, birçoğu "terörist" olarak yaftalandı. Feministler ve kadın ve LGBTI+ haklarını savunan diğer gruplar şiddetli tepkilerle karşılaşmaya devam etti. En az 21 devlet, ifade özgürlüğünü bastırmayı veya medya kuruluşlarını yasaklamayı amaçlayan yasalar çıkardı veya yasa teklifleri sundu. 2024 yılında öldürülen gazetecilerin sayısı yeni doruklara ulaştı: Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ) verilerine göre, geçen yıl en az 124 gazeteci ve medya çalışanı öldürüldü. Bunların yaklaşık üçte ikisi, İsrail tarafından öldürülen Filistinli gazeteciler ve medya çalışanıydı.

"SONDAJ BEBEĞİM SONDAJ", "YAK BEBEĞİM YAK" İLE BULUŞUYOR

2024 yılında, iklim krizinden zarar görmeyen bölge kalmadı. Güney Asya'da yoğun ısı dalgalarının ardından milyonlarca kişiyi etkileyen ve binlerce kişiyi zorla yerinden eden yıkıcı seller meydana geldi. Güney Amerika'daki rekor orman yangınları, Amazon yağmur ormanlarını yok etti ve tüm ülkelere yayılan ekosistemleri tehlikeye attı. Somali'de kuraklık ve seller topluluklara zarar verdi, yerel ekonomileri çöktürdü ve aileleri ve toplulukları yerinden etti.

2024, küresel ortalama sıcaklık artışının, 1850-1900 yılları ortalamasının 1,5°C üzerine çıkan ilk takvim yılıydı.

Kavurucu sıcaklıklar, iklim konusunda öncü adımlar gerektiriyor. Buna rağmen, devletlerin fosil yakıt kullanımından uzaklaşma başarısızlıkları üstüne, COP29 müzakereleri de düşük gelirli ülkeleri borç döngüsüne hapsedme riski taşıyan pinti bir finansman anlaşmasıyla sonuçlandı.

Başkan Trump'ın "sondaj bebeğim sondaj" sloganı, 2025'te ABD'yi Paris İklim Anlaşması'ndan çıkarma kararının fosil yakıtlara bağımlı diğer devletler tarafından da olumlu karşılanmasıyla halihazırda devam eden bu durumun bir yansımasıydı.

Ve böylece, dünya genelinde topluluklar yakmaya, boğulmaya ve ölmeye devam edecek.

MİLYONLARCA KİŞİ İÇİN ZEHİRLİ BİR KARIŞIM

2024 yılında Dünya Bankası, *Yoksulluk, Refah ve Çoklu Krizlerden Çıkış Yolları* başlıklı raporunda, "son beş yılda küresel yoksulluk azaltımının neredeyse durma noktasına geldiğini ve 2020-2030 yılları arası dönemin kayıp bir on yıl olacağı yönünde kaygı yarattığı" uyarısında bulundu.

Üretilmiş yoksulluk, çatışma, siyasi baskı ve iklim krizinden oluşan zehirli karışım 2024 yılında tahmini olarak 110 milyon kişiyi yerinden etti. Buna rağmen birçok hükümet ve siyasi hareket, temelde yatan sebeplerle mücadele etmek yerine, yabancı düşmanlığına ve ırkçılığa

dayalı söylemleri araçsallaştırarak nefreti kışkırttı. Yargı kararlarını göz ardı ederek veya atlatarak, sınırlarındaki düzensiz göçmenleri geri itmek için aşırı ve şiddet içeren yöntemler kullandılar.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ Mİ? KADIN VE LGBTİ+ HAKLARINA YÖNELİK SALDIRILAR

Afganistan'da nüfusun %50'si, yani kadınlar ve kız çocuklar, birçoğu tarafından "ağır bir ölüm" olarak tanımlanan duruma mahkum edildi. Taliban hükümeti, sözde ahlak ve erdem yasaları çıkararak kadınların ve kız çocukların kamusal varlığını suç haline getirdi, çalışma ve eğitim haklarını ellerinden aldı. Onlarca kadın protestocu zorla kaybedildi veya keyfi olarak gözaltına alındı.

İran'da kırbaç, fahiş para ve ağır hapis cezaları getiren yeni zorunlu başörtüsü yasaları, kadınlar ve kız çocuklar üzerindeki tahakkümü artırırken, yasalara meydan okuyan kadınlara ve kız çocuklara şiddetle saldıran yetkililer ve sivil saldırganlar cezasız kalmaya devam etti.

Birçok ülkede LGBTİ+ haklarına yönelik ihlaller artarken, Arjantin ve Rusya hükümetleri, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi kısıtlayan yasaları ve/veya politikaları hayata geçirdi. ABD'de Meta ve TikTok, kürtajla ilgili bazı çevrimiçi bilgileri kaldırdı. Öte yandan, dünyanın pek çok bölgesinde, kadın cinayetleri de dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve silahlı çatışma bağlamında cinsel şiddetin arttığı bildirildi.

BİR ÇAĞIN SONU MU?

Güçlü devletler tarihimize alay ediyor. Soykırım Sözleşmesi'nden Cenevre Sözleşmeleri'ne, İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve BM Şartı'na kadar, 1930'lu ve 1940'lı yılların dersleri bir yana bırakılabilir, unutulabilir ve silinebilmiş gibi davranıyorlar. Donald Trump'ın seçilmesi ve yönetiminin büyük oranda şirketler tarafından ele geçirilmesiyle birlikte, askeri ve ekonomik gücün insan haklarına ve diplomasiye ağır bastığı, cinsiyete ve ırka dayalı hiyerarşiler ile sıfır toplamı düşüncenin politikaları şekillendirdiği ve nihilist milliyetçiliğin uluslararası ilişkilere yön verdiği acımasız bir çağa doğru hızla sürükleniyoruz.

NASIL KARŞILIK VERMELİYİZ?

2024 yılında BM Genel Kurulu'na üye 193 devletin tamamı, insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin bugüne kadarki ilk sözleşmenin hazırlıklarına başlamayı kabul etti. 2024 yılında BM Genel Kurulu ayrıca, vergi istismarının durdurulmasına yönelik uluslararası işbirliğine zemin hazırlamayı ve potansiyel olarak hakların hayata geçirilmesi için temel finansman sağlamayı öngören Uluslararası Vergi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi'nin oluşturulması konusunda da uzlaştı. 2024 yılında Gambiya, kadın genital sakatlanmasını yasaklayan 2015 tarihli Kadın Değişiklik Yasası'nın kaldırılmasına yönelik yasa teklifini reddetti. Polonya, tecavüzün tanımında onayın olmamasını esas alan bir yasa çıkararak bunu yapan 19. Avrupa ülkesi oldu; Bulgaristan parlamentosu, Rusya tarzı bir etki ajansı icili oluşturmaya yönelik yasa tasarısını oylayarak reddetti. 2024 yılında Belçika ulusal mahkemeleri, ülkenin sömürgecilik döneminde insanlığa karşı işlenen suçlardaki

sorumluluğunu kabul etti. 2025 yılı başında ise Filipinler yetkilileri, eski Devlet Başkanı Duterte'yi, uyuşturucuyla mücadele adı altında yürüttüğü ölümcül politikalarından ötürü insanlığa karşı işlenen suçlardan yargılanmak üzere UCM'ye teslim etti.

Eylül 2024'te düzenlenen BM Gelecek Zirvesi'nin bazı kısıtlılıkları vardı. Ancak devletler, BM Güvenlik Konseyi'nde özellikle de Afrika için daha geniş bir temsile olanak sağlayarak, uluslararası finans mimarisini dönüştürerek, borç krizini ele alarak ve kalkınma fonlarını artırarak daha adil bir uluslararası sistem kurmak konusunda uzlaştı.

Daha da önemlisi, seçim yılı -2024 yılında dünya genelinde 64 seçim gerçekleştirildi- insan hakları karşıtı güçler açısından bir zafer turuyla sonuçlanmadı. Dünyanın dört bir yanında, yüksek sayıda yurttaş farklı bir yola oy verdi ve otoriter uygulamaların yükselişinin kaçınılmaz olmadığını, bu yükselişe direnebileceğini gösterdi.

Gelecek henüz belli değil, ancak dünya kritik bir dönemde. Trump yönetiminin ilk yüz gününde bazı devletler bu zorluklara karşı dururken çoğunluk bunu yapmıyor. Onun yerine birçoğu, yeni imparatorun onurlu bir kaftan giydiğini iddia ediyor, birçoğu yeni imparatorun kaftanını benimsiyor. Çıplak gerçeklik ise bundan daha farklı: Muhalefetin susturulması, akademik özgürlüklere yönelik saldırılar, artan askeri bütçeler, yardım fonlarının yağmalanması ve ticaret savaşları; tüm bunlar, derin bir krizdeki dünyanın transparan giysileridir.

Evet, uluslararası sistemin insan haklarını korumaktaki başarısızlığıyla mücadele etmeliyiz. Ama bugün, eşitlik ve adalet için daha donanımlı değil, insan hakları korumalarından yoksun olan; hukukun üstünlüğüne değil, kârın üstünlüğüne hizmet etmek için tasarlanmış yepyeni bir sistemi dayatmaya çalışan, bunun için yeniden harekete geçirilen güçlerle karşı karşıya bulunuyoruz.

Bu güçlere karşı örgütlü direniş sadece gerekli değil, aynı zamanda tek meşru çaremizdir. Topluları örgütleyenler ve insan hakları savunucuları; devletler insan haklarını korumakta ne zaman başarısız olsa daima yaptıkları gibi bugün de ayağa kalkıyor. Müşterek onurumuzu sorumsuzca tehlikeye atan bu iktidar ve kâr rejimlerine karşı direniyorlar. Sivil toplumun, insan hakları ve temel özgürlüklerin savunusunda cephe hattı olduğunu bir kez daha gösteriyorlar.

Direnmeliyiz. Direneceğiz.

Agnès Callamard

Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri

Nisan 2025

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

**KÜRESEL DEĞERLENDİRME VE BÖLGESEL
DEĞERLENDİRMELER**

KÜRESEL DEĞERLENDİRME

Uluslararası Af Örgütü'nün 2024 yılındaki araştırması, mevcut küresel insan hakları eğilimlerini şekillendiren birkaç ana temanın altını çizmektedir. Bunlar, silahlı çatışmalar bağlamında işlenen uluslararası insancıl hukuk ihlalleri, muhalefetin bastırılması, ayrımcılık, ekonomik ve iklim kaynaklı adaletsizlikler ve teknolojinin insan haklarını ihlal etmek için kötüye kullanılmasıdır. Bazı sınırlı olumlu gelişmelere rağmen, bu eğilimlerin birçoğu, özellikle de güçlü devletlerin kural esaslı uluslararası sistemi zayıflatmaya devam ettiği ve otoriter uygulamaların farklı kıtalara yayıldığı göz önüne alındığında, 2025 yılı ve sonrasında daha da kötüleşme riski taşıyan bir gerilemeye işaret etmektedir.

SİLAHLI ÇATIŞMA BAĞLAMINDAKİ İHLALLER

Sivil haklar 2024 yılında farklı ülkelerde savaş suçlarıyla ve Gazze'de soykırımla karşı karşıya kaldı, 2025 yılında da kalmaya devam etti. Uluslararası adalet mekanizmaları bazı durumlarda hesap verebilirlik yönünde önemli adımlar atmış olsa da, güçlü hükümetler zulümleri sona erdirecek anlamlı adımlar atma girişimlerini defalarca engelledi.

ULUSLARARASI HUKUK SUÇLARI

Silahlı çatışmalar Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya, Irak, İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprağı, Libya, Mali, Mozambik, Myanmar, Nijer, Nijerya, Somali, Güney Sudan, Sudan, Suriye, Ukrayna ve Yemen dahil olmak üzere dünya genelinde milyonlarca insanın hayatını mahvetti. Çatışmaların tarafları -hem hükümet güçleri hem de silahlı gruplar- doğrudan sivilleri ve sivil altyapıyı hedef alan saldırılar ve sivillerin öldürülmesi veya yarananmasıyla sonuçlanan gelişigüzel saldırılar gibi savaş suçları ve uluslararası insancıl hukuka yönelik diğer ciddi ihlaller işledi.

Başta ötekileştirilen topluluklardan olanlar olmak üzere çok sayıda insan eğitim, gıda, su, yeterli barınma, sağlık ve güvenlik haklarından yoksun bırakıldı. Ağustos 2024'te BM, Sudan'da ülke içinde yerinden edilen kişilerin kaldığı Zamzam kampında kıtlık koşulları ilan etti. Sudan, 2024 yılında ülke içinde yerinden edilen 11 milyon kişi ile dünyadaki en büyük yerinden edilme kriziyle karşı karşıyadır. Rusya'nın Ukrayna'daki nüfus merkezlerinde sivilleri ve sivil altyapıyı füzeler ve insansız hava araçlarıyla hedef almaya devam etmesi sonucunda Ukraynalı sivillerin temel yaşam koşulları dibe vurdu; çocuklar, yaşlılar ve diğer risk altındaki gruplar bilhassa ağır bedel ödedi. Ayrıca Rusya, gözaltına aldığı Ukraynalı sivilleri ve savaş esirlerini zorla kaybetmeye, işkenceye ve diğer türde kötü muameleye maruz bıraktı.

İsrail'in Gazze'deki eylemleri Filistinli siviller için feci sonuçlar yarattı ve soykırım kapsamındaydı. Öte yandan, İsrail'in apartheid sistemi ve hukuksuz işgali, işgal altındaki Batı Şeria'da keyfi gözaltıların, hukuk dışı öldürmelerin ve İsraili yerleşimcilerin Filistinli sivillere yönelik devlet destekli saldırılarının artmasıyla giderek daha şiddetli bir hale geldi.

2024'te bazı ülkelerde çatışmalarla bağlantılı cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı diğer şiddet vakalarında kayıtlı verici bir artış meydana geldi. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yılın ilk yarısında 11.000'den fazla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakası raporlandı. Sudan'da, BM Sudan Hakkında Uluslararası Bağımsız Veri Toplama Misyonu, Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF) üyelerinin yaygın olarak cinsel şiddet uyguladığını tespit etti.

Silahlı çatışma bağlamındaki bazı ihlaller kadınları ve kız çocukları orantısız etkiledi. Gazze'de, üst üste meydana gelen toplu halde yerinden edilmeler, bir milyondan fazla Filistinli için insanlık dışı koşullara yol açtı, ancak özellikle de gebe ve emziren kadınları etkiledi. Kuzeydoğu Suriye'de binlerce kadın ve kız çocuk, erkek akrabaları İslam Devleti silahlı grubuyla bağlantılı olduğundan şüphelenildiği için beş yıldan uzun bir süredir kamplarda veya gözetli merkezlerinde herhangi bir suçlama veya yargılama olmaksızın alıkonulmaktadır.

Sistemsel ırkçılık, çatışmaları körükledi. İsrail'de siyasi liderler Filistinlileri insanlık dışına çıkaran söylemlerde bulundu. Myanmar'da Arakanlılar ırkçı saldırılara maruz kalmaya devam etti ve bu nedenle birçok kişi yurtları olan Arakan Eyaleti'nden kaçmak zorunda kaldı. Sudan'da RSF'nin sivillere yönelik bazı saldırıları etnik temelliydi. Diğer yandan, Rusya, işgal ettiği Ukrayna topraklarının demografik yapısını değiştirmeye çalıştı ve Ukraynaca ile diğer yerel dilleri ve kültürleri baskı altına aldı.

Dünya çapında milyonlarca kişi, silahlı çatışmaların taraflarınca işlenen suçları protesto etti. Ancak, başta BM Güvenlik Konseyi olmak üzere çok taraflı kurumlar, silahlı çatışmaların taraflarına uluslararası insancıl hukuka uymaları ya da insani yardımın sivillerin ihtiyaçlarının ölçüğüne uygun olmasını sağlamaları yönünde baskı yapmakta çoğu zaman yetersiz kaldı ya da isteksiz davrandı. Sonuç olarak, bu kurumlar meşruiyetlerini kaybetmekte ve varlıklarını sürdürmeleri sorgulanmaktadır.

2024 yılı boyunca hükümetler -bireysel ve çok taraflı olarak- zulümleri sona erdirmek üzere anlamlı adımlar atmakta defalarca başarısız oldular. ABD, Birleşik Krallık ve birçok AB ülkesi İsrail'in Gazze'deki eylemlerini alenen destekledi. ABD veto yetkisini kötüye kullandı ve bunun sonucunda BM Güvenlik Konseyi aylarca etkili bir adım atamadı, yalnızca 25 Mart 2024 tarihinde acil ama sınırlı bir ateşkes çağrısında bulundu. Bu çağrıdan sonra dahi ABD, müttefikini bu karara uymaktan korumak amacıyla kararın bağlayıcı olmadığını ilan ederek Güvenlik Konseyi'ni zayıflattı. BM Genel Kurulu ise daha güçlü adımlar atarak, Eylül 2024'te İsrail'in Filistin'i işgaline 12 ay içinde son verilmesi çağrısında bulunan bir karar ile Aralık 2024'te Gazze'de kalıcı ateşkes, tüm rehinelere serbest bırakılması ve insani yardımın Gazze'ye ve Gazze'nin tamamına tam, hızlı, güvenli ve engelsiz girişinin sağlanması çağrısında bulunan ve BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı'na (UNRWA) tam desteği yeniden teyit eden iki karar çıkardı. Kasım 2024'te Rusya, Sudan'da sivillere yönelik saldırılara son verilmesini talep eden ve Sudan'da çaresizlik içindeki milyonlarca kişiye insani yardımın kolaylaştırılması çağrısında bulunan bir BM Güvenlik Konseyi kararını veto etti.

Devletler, BM Güvenlik Konseyi'ni, daimi üyelerin veto yetkilerini katliam suçlarının sona erdirilmesine ve telafi edilmesine yönelik adımları engellemek üzere kullanamalarını sağlayacak şekilde iyileştirmelidir. Ayrıca, ihtiyaç duyan sivillere yönelik insani yardımları arttırmalıdır.

HESAP VEREBİLİRLİK

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Afganistan ve Nijerya gibi bazı ülkelerde attığı adımlar yetersiz kalsa da, İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprağı, Libya ve Myanmar'da hesap verebilirlik yönünde önemli adımlar attı. Ekim 2024'te UCM, Libya'daki El Kani silahlı grubunun altı lideri, üst düzey üyeleri ve bağlı kişiler hakkında savaş suçları nedeniyle tutuklama emri çıkardığını duyurdu. Kasım 2024'te UCM Savcısı, 2017'deki askeri operasyonlar sırasında Arakan halkına yönelik işlenen insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle Kıdemli General Min Aung Hlaing hakkında tutuklama emri çıkarılmasını istedi. Aynı ay içinde UCM, İsraili liderler ve Hamas liderleri hakkında, isnat edilen savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle tutuklama emri çıkardı.

Bazı devletler, UCM'nin İsrail yetkilileri hakkındaki tutuklama kararlarını uygulayacaklarını açıkladılar. Ancak İsrail'in bazı müttefikleri bunu yapmayacaklarını açıkladı. Benzer şekilde Moğolistan, UCM'nin Mart 2023'te savaş suçları nedeniyle hakkında tutuklama kararı çıkardığı Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i Eylül 2024'te ülkeyi ziyaret ettiğinde tutuklamayarak, Roma Statüsü'ne taraf olarak yükümlülüğünü yerine getirdi.

2024 yılında Uluslararası Adalet Divanı, Güney Afrika'nın Soykırım Sözleşmesi uyarınca İsrail'e karşı açtığı davada üç grup geçici tedbir kararı aldı ve İsrail'in Filistin topraklarını işgalinin hukuka aykırı olduğunu tespit eden bir tavsiye görüşü açıkladı. Aralarında Belçika ve İspanya'nın da bulunduğu bazı devletler, BM uzmanlarının İsrail'e silah ihracatının askıya alınması yönündeki çağrılarına uydu. Danimarka, Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde sivil toplum aktörleri davalar açarak silah transferlerine karşı çıktı. ABD, İsrail'e açık ara en büyük silah ihracatçısı olmaya devam ederken, Çekya, Fransa ve Almanya da dahil bazı Avrupa devletleri, geçmişte yaşanan ihlallerle ilgili hesap verebilirliğin sağlanmadığı ve silahların ciddi ihlallerin işlenmesinde veya kolaylaştırılmasında kullanıma riskinin yüksek olduğu İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi devletlere silah transfer etmeye devam etti.

Devletler Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni desteklemeli, UCM'yi ve personeli yaptırımlara ve diğer tehditlere karşı korumalı ve mahkeme kararlarını uygulamalıdır. Ayrıca sorumsuzca yapılan silah transferlerini de durdurmalıdırlar.

MUHALEFETİN BASTIRILMASI

Geniş bir yelpazeye yayılan birçok ülkede yetkililer, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğünü kısıtlamak için otoriter uygulamalara başvurdu ve yeni tedbirler aldı. Bunları ve mevcut yasa ve yönetmelikleri insan hakları savunucularını, eleştiride bulunanları ve muhalifleri baskı altına almak ya da hesap verebilirlikten kaçmak ve iktidarlarını sağlamlaştırmak için kullandılar.

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

2024 yılında Arjantin, Gürcistan, Nikaragua, Pakistan ve Peru'da protesto hakkına ilişkin yeni kısıtlayıcı düzenlemeler onaylandı veya teklif edildi. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bazı ülkelerde yetkililer protestolara genel yasaklar getirdi.

Güvenlik güçleri genellikle protestoları şiddetle veya öldürücü güç kullanarak dağıttı ve protestoları bastırmak için toplu halde keyfi gözaltılara ve zorla kaybetmelere başvurdu. 2024 yılında Bangladeş, Mısır, Gürcistan, Gine, Hindistan, Endonezya, Ürdün, Kenya, Mozambik, Nepal, Nijerya, Pakistan ve Senegal gibi ülkelerde çok sayıda protestocunun öldürüldüğü ve/veya toplu halde gözaltına alındığı belgelendi. Bangladeş'te öğrenci protestolarına karşı silahlı kuvvetler konuşlandırıldı ve "gördüğün yerde vur" emri verildi, bunun sonucunda bine yakın kişi hayatını kaybetti, çok daha fazlası da yaralandı.

Kanada, Mısır, Fiji, Finlandiya, Almanya, Hindistan, İtalya, Malezya, Maldivler ve ABD dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanında Gazze'deki savaşın sona erdirilmesini ve Filistinlilerin haklarını savunanlar şiddet, taciz veya tutuklamayla karşı karşıya kaldı.

Protestoculara karşı öldürücü ve az öldürücü silahların kullanılması dünya genelinde ölümlere ve yaralanmalara yol açmaya devam etti. Buna karşılık, sivil toplumun uluslararası ve yasal olarak bağlayıcı nitelikteki bir İşkencesiz Ticaret Anlaşması için küresel çapta yürüttüğü kampanya, devletlerin dikkatini bu tür bir anlaşmanın gerekliliğine çekerek ve çok sayıda BM Özel Prosedürler heyetinin açık desteğini alarak küresel erişimini geliştirmektedir.

Atılan olumlu adımlar kapsamında, Temmuz 2024'te Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) Mahkemesi Nijerya'nın #EndSARS protestocularının haklarını ihlal ettiğine hükmetti; Mayıs ayında Birleşik Krallık'ta polis protestoları kısıtlama yetkisini artıran düzenlemeler hukuka aykırı bulunarak iptal edildi. Güney Kore Devlet Başkanının Aralık 2024'te sıkıyönetim ilan etmesinin ardından barışçıl toplanma hakkı da dahil temel hakların askıya alınması üzerine gerçekleştirilen yaygın protestolar bu hamleyle başarıyla karşı çıktı. Ulusal Meclis bu kararı hızla geri aldı ve devlet başkanı görevinden uzaklaştırıldı.

Devletler protestoculara karşı öldürücü ve az öldürücü silahları hukuksuz bir şekilde kullanmaya son vermeli ve BM İşkencesiz Ticaret Anlaşması'nın müzakere edilmesi ve kabul

edilmesi yönündeki çabaları artırmalıdır.

İFADE VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

2024 yılında yetkililer ifade özgürlüğü hakkına yeni kısıtlamalar getirdi veya getirmeye çalıştı. Afganistan, Bangladeş, Belarus, Burkina Faso, Çin (Hong Kong dahil), Ekvator Ginesi, Gambiya, Gürcistan, Almanya, Hindistan, Kırgızistan, Lesotho, Moldova, Pakistan, Papua Yeni Gine, Rusya, Sri Lanka, Tacikistan, Özbekistan ve Vietnam gibi devletler ifade özgürlüğünü bastırma veya medya kuruluşlarını yasaklama riski taşıyan yasaları veya yasa tekliflerini gündeme getirdi.

Diğer ülkelerin yanı sıra Fildişi Sahili, Etiyopya, Gürcistan, Gine, Macaristan, Kırgızistan, Nikaragua, Paraguay, Rusya, Ruanda, Tacikistan, Tayland, Tunus, Uganda ve Venezuela'da yetkililer örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamak için yeni tedbirler aldı. Sivil toplum örgütlerinin veya siyasi partilerin lağvedilmesi veya faaliyetlerinin durdurulması ya da "aşırılık yanlısı" olarak yaftalanmaları bunlar arasındaydı.

Daha geniş anlamda, ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarına yönelik saldırılar yaygın olarak devam etti. Devletlerin baskıcı taktikleri arasında, eleştiride bulunanlara ve muhaliflere yönelik keyfi gözaltılar, işkence, haksız yargılamalar ve casus yazılımların kullanılması yer aldı. Bazı durumlarda, muhalifler hukuk dışı bir biçimde öldürüldü veya zorla kaybedildi ya da ölüm cezasına çarptırıldı. Hedef alınanlar arasında gazeteciler, internet yorumcuları, siyasi ve sendikal aktivistler ve insan hakları savunucuları -kadın, LGBTI+ ve ötekileştirilen toplulukların hakları için kampanya yürütenler de dahil- bulunmaktadır. 2024 yılında Belarus, Çin, Kırgızistan, Rusya, Suudi Arabistan, Tacikistan ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkelerde, insanlar yalnızca sosyal medya da dahil çeşitli ortamlarda ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarını kullandıkları için "terör" veya "aşırılık yanlılığı" gibi suçlarla suçlanarak, adil olmayan yargılamaların ardından mahkum edildi ve hapis cezasına çarptırıldı.

Devletler, ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarını ihlal eden yasaları yürürlükten kaldırmalı ve bu yöndeki uygulamalara son vermeli.

AYRIMCILIK

Irk temelli ve diğer ayrımcılık türleri, birçok ülkenin sığınma ve göç yaklaşımlarını yönlendirdi ve ötekileştirilen grupların haklarını etkiledi. Ayrıca, ötekileştirilen gruplar günah keçisi ilan edildi ve insan haklarının daha da kısıtlanmasını meşrulaştırmak ve iktidardakilerin denetimlerini güçlendirmesine olanak sağlamak adına siyasi veya ekonomik istikrara karşı bir tehdit olarak sunuldu. 2024 yılında LGBTI+ hakları ile cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları alanlarında hem ilerlemeler hem de gerilemeler yaşandı.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

İrkçılık ve diğer baskı türleri, birçok ülkenin sığınma ve göç yaklaşımlarını yönlendirmeye devam etmektedir. Ayrımcı politikalar ve uygulamalar, ırkçılığa maruz bırakılan göçmen, mülteci ve vatandaş olmayan diğer grupları orantısız etkilemektedir.¹ Kanada, Katar ve Suudi Arabistan'ın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler, ırkçılıkla şekillenen ve göçmen işçileri belirli bir işverene bağlayarak emek sömürsü riskini artıran vize programlarını uygulamaya devam etti. Devletler ve devlet dışı aktörler de göç yönetimi ve sığınma sistemlerinde müdahaleci dijital teknolojileri devreye soktu ve kötüye kullandı.²

Dünyanın dört bir yanında hükümetler, düzensiz gelişleri önlemek ve geri itmek için aşırı ve şiddet içeren tedbirlere başvurdu. Bu tedbirler arasında, mülteci ve göçmenlerin sorumluluğunu başka ülkelere kaydırma, sınırların kapatılması ve toplu geri göndermeler yer almaktadır. 2024 yılında Mısır, yüzlerce Sudanlı mülteciyi keyfi olarak alıkoyduktan sonra zorla Sudan'a geri gönderdi; bu mülteciler komşu ülkelerde, genellikle son derece kötü koşullarda yaşayan 3,2 milyondan fazla Sudanlı mülteci arasındaydı. Pakistan yetkilileri yüz binlerce mülteciyi hukuka aykırı bir sınır dışı politikası çerçevesinde zorla Afganistan'a geri gönderdi. ABD, ABD-Meksika sınırında sığınmacıların girişini askiya alarak onları gasp, kaçırma ve cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı savunmasız bıraktı. Belarus, mültecileri ve göçmenleri AB ile olan sınırlarından geçmeye zorlamaya devam etti ve tehlikeli koşullarda bazı ölümlere neden oldu. Diğer Avrupa ülkeleri ve AB, göç yönetimi konusunda üçüncü ülkelere olan bağımlılığı azaltmakta veya mülteciler için güvenli ve yasal yolları genişletmekte başarısız oldu.

Hükümetlerin düzensiz göçe yönelik hak ihlalleri içeren müdahaleleri, göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin haklarını koruyan yargı kararlarını görmezden gelmeleri ve atlatmaları nedeniyle hukukun üstünlüğüne de zarar verdi. Yunanistan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarını devamlı gözardı etti. Örneğin, AİHM'nin 2024 yılında Yunanistan'ın 2014 yılında denizde yapılan bir durdurma sırasında yaşam hakkını ihlal ettiği yönündeki kararına rağmen, sahil güvenliğinin sınır denetimi operasyonları sırasında ateşli silah kullanması endişe kaynağı olmaya devam etti. 2024 yılında Birleşik Krallık, sığınmacıların Ruanda'ya zorla sınır dışı edilmesini sağlayacak bir plan kapsamında, 2023 yılında Yüksek Mahkeme'nin Ruanda'nın güvenli bir ülke olmadığı yönündeki kararını bozmaya çalıştı; bu plan hükümet değişikliğinin ardından iptal edildi.

Buna karşılık, dünyanın dört bir yanında toplumsal destek grupları, söz konusu ırkçılık ve dışlamaya, somut olarak gösterdikleri dayanışmayla karşı koymaya devam etti.

Devletler, eşitsizlik ve dışlamayı etkin bir şekilde ortadan kaldıracak göç politikalarını benimsemelidir.

IRKSAL AYRIMCILIK

İrksal ve etnik ayrımcılığa maruz bırakılan gruplar, azınlıklar ve diğer ötekileştirilen gruplar, insan haklarını derinden etkileyen sistemsel ayrımcılık ve köklü eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaya devam etti.

2024 yılında atılan olumlu bir adımla Tayvan'da yerli halklar, resmi belgelerde Mandarin dilindeki isimler yerine yerli isimlerini kullanma hakkını kazandı. Ancak yerli halkların haklarına saygı bazı ülkelerde geriledi. Yeni Zelanda hükümeti Māori haklarını zayıflatan yeni yasalar çıkardı. Bolivya, Endonezya ve Malezya gibi ülkelerde hükümetler, yerli halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayları olmadan, talep ettikleri topraklar üzerinde maden çıkarma veya geliştirme projelerine devam etti.

Kolluk uygulamaları ve sosyal yardım gibi alanlarda irksal profillemeye ve kurumsallaşmış ırkçılık devam ederek, bu adaletsizliklerin yaygın niteliğini vurguladı. Amerika kıtasında Brezilya, Ekvator ve ABD gibi ülkelerde kolluk uygulamaları Afrika kökenli azınlıkları hedef aldı ya da orantısız etkiledi. Asya'da, Çin'de Han olmayan etnik gruplar ve Tacikistan'da Pamiri azınlığı gibi etnik ve dini azınlıklar zulüm ve sistemsel ayrımcılıkla karşı karşıya kaldı. Avrupa'da Norveç ve İsviçre ayrımcı irksal profillemeye uygulamalarına başvururken Danimarka, Hollanda ve İsveç'te kendi kendine işleyen sosyal yardım sistemleri irksal ayrımcılığa maruz bırakılan grupların yanı sıra kadınlara ve düşük gelirliilere karşı ayrımcı uygulamalara yol açtı.

Birleşik Krallık ve diğer ülkelerde, zararlı içeriklerin sosyal medya platformları tarafından yaygınlaştırılması ırkçı ve yabancı düşmanı şiddette rol oynadı.

Sömürgeciliğin mirası üzerine çalışan uzmanlar, aktivistler ve örgütler, hükümetlere sömürgeci geçmişlerini ve bunun insan hakları üzerindeki devam eden etkilerini ele almaları çağrısında bulunmaya devam etti. Ağustos ayında Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu, yapısız ırkçılığın ve ırk ayrımcılığının Afrika kökenli azınlıkların ve kabile topluluklarının haklarından tam olarak yararlanmalarının önünde engel teşkil ettiğini kabul etti ve devletlere kapsamlı onarıcı adalet uygulamaları çağrısında bulundu. Kasım ayında, Afrika kıtasından ve küresel diasporalarından uzmanlar, 140 yıl önceki 1884-1885 Berlin Afrika Konferansı'nın sömürgecilik karşıtı bir benzeri olan Dekoloniale Berlin Afrika Konferansı'nda Avrupa hükümetlerini sömürgeci geçmişlerini ve devam eden etkilerini ele almaya çağırdı.³

Devletler yasa ve uygulamalarda yerleşik ırksal ayrımcılığa son vermeli, kölelik ve sömürgecilğe karşı onarıcı adalet sorununu ele almalı ve söz konusu tarihsel adaletsizliklerin güncel ırkçılık ve eşitsizlik türlerindeki mirasına meydan okumalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI AYIRIMCILIK VE ŞİDDET

Toplumsal cinsiyet eşitliğine itirazlar birçok bağlamda artış gösterdi. Kadınlara, kız çocuklara ve LGBTI+'lara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet, özellikle de çoklu ve kesişen ayrımcılık türlerine maruz kalanlar için yaygın olarak devam etti. Kadınların ve kız çocukların toplumsal cinsiyete dayalı zulme (insanlığa karşı işlenen bir suç) maruz kalmaya devam ettiği Afganistan'da, Taliban 2024 yılında kadınları ve kız çocukları kamusal hayattan tamamen koparan ve hayatlarının tüm yönlerini bilfiil sınırlandıran daha da sert kısıtlamalar getirdi. Arjantin'de 2024 yılında her 33 saatte bir kadın cinayeti rapor edildi. İran'da yetkililer, zorunlu başörtüsüne karşı çıkan kadınlara ve kız çocuklara yönelik acımasız baskılarını artırdı.

Yaşanan çeşitli aksaklıklara rağmen, 2024 yılında LGBTI+ hakları konusunda bazı ilerlemeler kaydedildi. Tayland, Güneydoğu Asya'da LGBTI+'lar için evlilik eşitliğini sağlayan ilk ülke olurken, Japonya'da eşcinsel evlilik yasasının anayasaya aykırı olduğuna karar verildi. Yunanistan ve Çekya'da eşcinsel evlilik yasallaşmıştı. Japonya, Güney Kore ve Tayvan'da mahkemeler, transların cinsiyet uyum uygulamalarıyla ilgili haklarını tanıma konusunda ilerleme kaydetti. Namibya'da Yüksek Mahkeme, onaya dayalı eşcinsel davranışları yasaklayan mevzuatı iptal etti, ancak hükümet daha sonra bu kararı temyize götürdü.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, LGBTI+ haklarına yönelik tepkiler, hak karşıtı ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler tarafından yönlendirilen ayrımcılık ve baskıcı yasaların artması yoluyla devam etti.⁴ Gana, Malavi, Mali ve Uganda'da yasama veya yargı makamları, yetişkinler arasında onaya dayalı eşcinsel davranışları sırasıyla suç haline getirmek veya yasakları sürdürmek için adımlar attı. Gürcistan, görünüşe göre büyük ölçüde Rusya'nın "eşcinsel propaganda" yasasının izinden giden, çok sayıda homofobik ve transfobik tedbir içeren "aile değerleri ve reşit olmayanların korunması" yasasını kabul etti. Bulgaristan okullarda "LGBTI+ propagandasını" yasakladı. Şiddet ve insan hakları korumalarından yoksun bırakma, tüm dünyada transları ciddi şekilde etkiledi.

2024 yılında bazı ülkeler, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi artıran politikaları uygulamaya koydu. Avrupa'da Fransa, kürtaja anayasasında güvence altına alınmış bir özgürlük olarak açıkça yer veren dünyadaki ilk ülke olurken, diğer bazı ülkeler de hastaları ve sağlık hizmeti sağlayıcılarını kürtaj klinikleri dışında tacize karşı koruyan önlemleri destekledi. Ancak aralarında Afganistan, Arjantin, Şili, Porto Riko ve Rusya'nın da bulunduğu diğer ülkeler, yasada veya uygulamada cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi azaltan politikaları uygulamaya koydu. Diğer yandan, Meta ve TikTok gibi sosyal medya şirketleri kürtaja ilgili çevrimiçi içerikleri kaldırdı.

Birçok ülkede kürtaj hizmetlerine erişimin önündeki engeller ve kürtaj haklarını savunanlara yönelik saldırılar devam etti. Aktivistler, savunucular, sağlık çalışanları ve diğerleri yaftalama ve tehditlere maruz kaldı ve haksız kovuşturmalar, soruşturmalar ve tutuklamalar yoluyla kriminalize edildi.

Devletler toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddete son vermeli, baskıcı yasaları yürürlükten kaldırmalı ve güvenli kürtaj da dahil olmak üzere kapsamlı cinsel sağlık ve üreme sağlığı bilgi ve hizmetlerine erişimi sağlamalıdır.

EKONOMİK VE İKLİM KAYNAKLI ADALETSİZLİKLER

Devletler, iklim değişikliğinin giderek artan insan hakları maliyetiyle baş etmek için gerekli kararlılığı göstermekte başarısız oldu. Ayrıca, yüksek enflasyon, borç geri ödemeleri ve vergi istismarı, başta en alttakiler olmak üzere tüm gelir seviyelerindeki ülkelerde ekonomik ve sosyal haklara zarar verdi. Buna ek olarak, yenilenebilir enerjiye geçiş bağlamında “kritik mineraller” olarak adlandırılan madenlere olan talep önemli ölçüde artarak yeni insan hakları risklerini ortaya çıkardı.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Devletler, hızlanan iklim değişikliği karşısında sınırları içinde ve ötesinde insan haklarını koruma yükümlülüklerini yerine getirmekte tamamen başarısız oldu. BM Çevre Programı, dünyanın yüzyılın sonuna kadar sanayi öncesi seviyelerin yaklaşık 3 santigrat derece üzerine çıkma yolunda ilerlediğini açıkladı. Mayıs 2024'te, son 12 ayın ortalama sıcaklığının sanayi öncesi seviyelerin 1,5 derece üzerinde olduğu bildirildi.⁵

2024 yılı, mevcut ısınma seviyelerinde bile iklim değişikliğinin insan hakları maliyetinin kabul edilemeyecek kadar yüksek olduğunu gösterdi. İklim değişikliği kasırgalar, hortumlar, orman yangınları ve şiddetli yağışlar gibi doğal olmayan afetleri daha şiddetli ve daha olası hale getirerek ölümlerin artmasına, zorla yerinden edilmelere, kıtlığa ve diğer insan hakları zararlarına yol açtı. Bangladeş ve Hindistan'da sel felaketleri 2024 yılında yüz binlerce insanı yerinden etti. İklim değişikliği Afrika'da daha fazla insanı evlerini terk etmeye zorladı ve kıta genelinde halihazırda zorla yerinden edilmiş milyonlara yenilerini ekledi.⁶

Bazı hükümetler, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı da dahil insan haklarına zarar veren ekonomik sektörler ve projelere yatırım yaparak ekonomilerini büyütmeyi tercih etti. Bu tür yatırımlar genellikle yetersiz bir şekilde düzenlenmekte ve şirketleri insan haklarına “ikincil” zarar verilip verilmediğine bakmaksızın kârlarını maksimize etmeye teşvik etmektedir. Örneğin, hükümetler, tüm dünyada insan haklarının ciddi zarar görmesindeki sorumluluğuna rağmen fosil yakıt endüstrisine, iklim krizine karşı karbon yakalama ve depolama ve hidrojen üretimi gibi uygulamalarında insan hakları ihlallerine yol açabilecek kanıtlanmamış çözümlerine ve büyük ölçekli turizm projelerine doğrudan ve dolaylı olarak vergi mükellefleri tarafından finanse edilen önemli sübvansiyonlar sağladı. Bazı durumlarda bu projeler zorla tahliyeleri, ciddi kirliliği ve diğer insan hakları zararlarını beraberinde getirdi.

En fazla karbon emisyonu üreten ülkeler, iklim değişikliğinden en fazla zarar gören düşük gelirli ülkelerin iklim uyum finansmanına sadece cüzi miktarlarda katkıda bulundular. İklim uyumu, iyi işleyen erken uyarı sistemlerinin, dirençli sağlık sistemlerinin ve acil müdahale altyapısının hayata geçirilmesi yoluyla ölümlerin ve diğer insan hakları zararlarının en aza indirilmesine yardımcı olabilir. Finansmanın bir kısmı, düşük gelirli ülkeleri daha da borçlandıran kredilere dayanmaktadır.

Aktivistler ve topluluklar iklim adaleti talep ediyor. Bazıları, hükümetleri fosil yakıtlardan daha hızlı bir şekilde uzaklaşma taahhüdünde bulunmaya zorlamak için ulusal veya uluslararası yargı mekanizmalarını kullandı, ancak hükümetler her zaman verilen kararları uygulamadı. AİHM'in Nisan 2024'te çıkardığı üç karar, devletlerin iklim krizi bağlamındaki insan hakları yükümlülüklerine açıklık getirdi⁷ Bu kararlardan biri, İsviçre'nin sera gazı emisyonlarını azaltma yükümlülüklerini yerine getirmediğine hükmetti, ancak İsviçre parlamentosu bu kararı oylayarak reddetti. Öte yandan, Uluslararası Adalet Divanı, Pasifik adaları ülkesi Vanuatu'da öğrencilerin öncülüğünde başlatılan iklim değişikliğiyle ilgili bir tavsiye görüşü çıkarılmasına yönelik duruşmalara başladı.

Tüm devletler fosil yakıtlardan hızlı, adil ve finanse edilen bir şekilde uzaklaşma adımları atmalı ve fosil yakıt endüstrisini desteklemeye son vermelidir. Tarihsel olarak karbon salan ülkeler ve bunu yapabilecek durumdaki diğer ülkeler, iklim değişikliğinden en çok zarar gören düşük gelirli ülkelerde iklim uyumu için hibe fonları sağlamalıdır.⁸

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

İklim değişikliği; küresel çatışmalar, yüksek enflasyon ve borç geri ödemeleri, zayıf kurumsal düzenlemeler ve yaygın vergi istismarı bağlamında daha da kötüye gitti.⁹ 2024 yılında, düşük gelirli ülkelerin borç ödemeleri son 30 yılın en yüksek seviyesine ulaştı ve birçok ülkede sağlık ve eğitim bütçelerini ciddi oranda daralttı. Adil olmayan vergi sistemleri ve kurumsal ve bireysel vergiden kaçınma ve vergi kaçırmanın dizginlenememesi, hükümetleri hakların hayata geçirilmesi için son derece ihtiyaç duyulan gelirlerden daha da yoksun bıraktı. Sonuç olarak, aşırı yoksulluk ve eşitsizlik derinleşmeye devam etti. Yoksulluk ve çatışmalar; iklim değişikliğine bağlı kuraklık ve diğer doğal olmayan felaketlerle birleşerek yüz milyonlarca insanın ciddi gıda güvensizliği yaşamasına neden oldu. 2024 yılında Gazze, Haiti ve Sudan'da kıtlık ilan edildi. Küresel olarak, insani yardım müdahaleleri, acil ihtiyaçları karşılamak için gereken fonun yarısından azını sağladı.

Bu duruma meydan okuyan aktivistler ve topluluklar, protestoların giderek daha fazla suç sayılması karşısında bile, hayat pahalılığı endişelerini dile getirmek amacıyla protestolar düzenledi ve sivil itaatsizlik eylemlerine katıldı. Ayrıca 2024 yılında, BM Uluslararası Vergi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi'nin hazırlanmasına yönelik tüzük kabul edildi. Bu sözleşme, devletin sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik haklarına yatırım yapma kapasitesini azaltan suistimalleri önleyen daha adil bir küresel vergi sistemine zemin hazırlama potansiyeline sahiptir. 110 ülkenin büyük çoğunluğu lehte oy kullanırken, sadece sekiz ülke aleyhte oy kullandı, 44 ülke de çekimser kaldı.

Devletler, BM vergi sözleşmesinin taslağını hazırlamak, sözleşmeyi kabul etmek ve uygulamak için hızla harekete geçmeli ve bu arada vergi suistimallerini önlemek üzere gerekli adımları atmalıdır.

KURUMSAL HESAP VEREBİLİRLİK

Kurumsal aktörlerin hukuku ve politikayı etkileme çabaları, kurumsal aktörlere yönelik yetersiz hükümet düzenlemeleri ve şirketlerin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmemeleri; şirketlerin, yakınlardaki toplulukların içme suyunu, balıkçılık alanlarını, tarım arazilerini ve havasını kirletmesi ve bu toplulukların bilgi edinme ve onay haklarını çiğnemesi gibi çok çeşitli hak ihlallerini kolaylaştırdı.

Yenilenebilir enerjiye geçiş bağlamında “kritik mineraller” olarak adlandırılan madenlere olan talep önemli ölçüde artarak yeni insan hakları riskleri ortaya çıkardı. Önde gelen elektrikli araç üreticileri, uluslararası insan hakları standartlarını karşıladıklarını ve hatta kendi politikalarını uygulamaya koyduklarını dahi kanıtlayamadı.¹⁰

Ancak, bu konuda bazı ilerlemeler de kaydedildi. Bu ilerlemelerin en önemlisi, 2024 yılında AB'nin büyük şirketlerin insan hakları, çevresel etki ve iklimle ilgili yeni kurallara uymasını gerektiren yeni bir kurumsal hesap verebilirlik yönetmeliğini çıkarmasıdır. Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Yönergesi büyük güçlüklerle karşılaştı da, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri doğrultusunda zorunlu insan haklarına özen yükümlülüğü kurallarını uygulamaya koymaya yönelik dünyadaki en önemli girişim olmaya devam etmektedir.

AB, Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Yönergesi'ndeki insan hakları, çevre ve iklim korumalarını zayıflatma çabalarını reddetmeli ve diğer bölgesel bloklar da kendi özen yükümlülüğü yasalarıyla aynı yolu izlemelidir.

TEKNOLOJİ VE İNSAN HAKLARI

ABD'de 2024 yılında yapılan seçimler, büyük teknoloji şirketlerinin teknolojinin kullanımı ve düzenleyici çerçeve tartışmaları üzerindeki muazzam gücünün yanı sıra göçmenlere, LGBTI+'lara ve diğerlerine yönelik hak ihlallerini kolaylaştırma becerilerini ortaya koydu ve nihayetinde dünya çapında insan hakları açısından bağlayıcı bir teknoloji düzenlemesine duyulan acil ihtiyacın altını çizdi. Yeterli düzenlemeler olmadan, hükümetler casus yazılımları ve diğer gözetim araçlarını giderek daha fazla kötüye kullanmakta ve kamu sektörü ortamlarında yeni yapay zeka teknolojilerine bel bağlayarak eşitsizlikleri kalıcı hale getirmektedir. Ayrıca, sosyal medya şirketleri nefret ve şiddet içeren içeriklerin yayılmasına olanak sağlamaya devam etmektedir.

TEKNOLOJİNİN KÖTÜYE KULLANIMI

Yüz tanıma teknolojileri dünyanın pek çok bölgesinde protesto hakkı üzerinde caydırıcı bir etki yarattı. Bazı ülkelerde polis, barışçıl protestocuları insansız hava araçları ve görüntülü takip araçlarındaki son derece gelişmiş kameralarla izledi. Bu uygulama özel hayatın gizliliğini ihlal etmekte, barışçıl toplanma hakkı üzerinde caydırıcı bir etki yaratmakta ve ayrımcı etkilere yol açabilmektedir.

Dünya genelinde giderek artan sayıda ülkede casus yazılım teknolojilerinin yaygın kullanımı söz konusudur. İnternet kullanıcılarının reklamlarla nasıl etkileşimde bulunduğu dair veri toplama süreci olan çevrimiçi reklam takibinin kötüye kullanılması gibi yeni dijital güvenlik tehditleri ortaya çıktı. İlaveten, şeffaflık ve düzenleme eksikliği, casus yazılım gibi gözetim teknolojileriyle ilgili karanlık ticareti gözlemeye devam etti. 2024 yılında, Endonezya'daki şirketlere ve devlet kurumlarına müdahaleci casus yazılım ve gözetim ürünlerinin satıldığına ve dağıtıldığına dair kanıtlar ortaya çıkarken, yurtdışında okuyan Çinli ve Hong Konglu öğrenciler Çin merkezli ve diğer uygulamaları ve dijital platformları kullanırken gözetime maruz kalmaya devam etti. Bazı durumlarda gözetim yoluyla kolaylaşan teknoloji destekli toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, Tayland ve Uganda gibi ülkelerde kadın ve LGBTI+ aktivistler için gittikçe büyüyen bir tehdit oluşturdu.

Aralarında Uluslararası Af Örgütü aktivistlerinin de bulunduğu sivil toplum aktivistleri ve bazı devletler casus yazılım kaynaklı ihlallerden hesap sorulmasını talep etti. 2024 yılında, İsrail'in baltalama çabalarına rağmen, Tayland ve ABD gibi ülkelerde casus yazılım firması NSO Group'a karşı açılan davalar devam etti. Bununla birlikte, çok taraflı düzeyde, casus yazılımlarla mücadele çabaları gönüllü davranış kurallarına odaklanma eğiliminde oldu. Örneğin, 2024 yılında Fransa ve Birleşik Krallık, ticari siber izinsiz girişlerle ilgili sorunları ele almak üzere devletleri, özel sektörü ve sivil toplumu bir araya getirmek için Pall Mall Süreci'ni başlattı. Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü, aktivistlerin kendilerini korumaları için yeni araçlar yaratmaya ve kullanıma sunmaya devam etti.¹¹

Devletler hukuka aykırı gözetimi ve hukuka aykırı gözetim araçlarını yasaklamalı ve suistimallere karşı koruma sağlamak ve etkilenenlere çözüm sunmak üzere sağlam güvenceleri yürürlüğe koymalıdır.

YENİ TEKNOLOJİLERE İLİŞKİN YETERSİZ DÜZENLEMELER

Hükümetler, kısmen ABD yönetimindeki değişikliklerle tetiklenen ve endüstri çıkarlarından büyük ölçüde etkilenen yeni teknolojileri düzenleme taahhütlerinden geri adım attı. Devletler, yapay zeka teknolojilerini kamu sektörü işlevlerine giderek daha fazla entegre etti ve sosyal yardım, polis uygulamaları, göç ve askeri bağlamlarda yapay zeka destekli sistemlerin geliştirilmesine ve genişletilmesine olanak sağladı. Bu teknolojiler genellikle idari verimlilik, maliyet tasarrufu veya diğer kemer sıkma tedbirleri gerekçeleriyle kullanılmakta, ancak gerçekte var olan ayrımcılığı daha da şiddetli hale getirmekte, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini artırmakta ve ırk temelli ve sosyo-ekonomik güç sistemlerini kalıcılaştırmaktadır.¹²

Devletlerin sosyal korumanın sağlanması ve denetlenmesinde otomatik araçlara güvenmeye devam etmesi ayrımcı ve haksız sonuçlara yol açtı.¹³ Bu zararlar kısmen, Hindistan gibi devletlerin farklı veri tabanlarındaki kişisel kayıtları tanımadığı ve ilişkilendirdiği “kişilik çözümü” gibi yeni ancak giderek yaygınlaşan tekniklerin hatalı uygulanmasından kaynaklanmaktadır.¹⁴

Yapay zekaya ilişkin düzenlemeler, ABD ve Çin’i silahlanma yarışındaki rakipler olarak konumlandıran ve böylece hem ulusal güvenlik gerekçeleriyle hem de düzenleme ve yenilik arasındaki yanlış bir ikilem uyarınca hızlı ve kontrolsüz yapay zeka gelişimini teşvik eden söylemlerle küresel olarak engellendi.

Devletler, yapay zeka teknolojilerini ve bunları üreten şirketleri düzenlemek için daha fazlasını yapmalı ve insan haklarının yeni teknolojilerin tasarımı ve kullanımının ayrılmaz bir parçası olmasını sağlamalıdır.

SOSYAL MEDYA ŞİRKETLERİNİN İŞ MODELİ

Kontrolsüz bir güçle faaliyet gösteren sosyal medya şirketleri, en fazla ötekileştirilen ve risk altındaki gruplara yönelik zararları önlemeyi amaçlayan korumaları geri aldı. Ayrıca, sistematik olarak etkileşimi her şeyin üzerinde tutan bir iş modelini uygulamaya devam ederek nefret ve şiddet içeren içeriklerin yayılmasına olanak sağladılar. Bu durum, zararlı zincirleme etkilerine rağmen, özellikle gençleri platformlarına bağlı tuttu. 2024 yılında, genç aktivistler tüm dünyada çevrimiçi tehdit ve tacizle karşı karşıya kaldı.¹⁵ Uluslararası Af Örgütü, Filipinler’de aktivizmleri nedeniyle genç aktivistleri hedef alan devlet destekli “kızıl fişleme” saldırılarını belgeledi.

AB, teknoloji alanındaki düzenlemeler konusunda karma bir emsal oluşturdu. Şubat 2024’te tamamen yürürlüğe girecek olan, dönüm noktası niteliğindeki Dijital Hizmetler Yasası, çevrimiçi platformlara ve arama motorlarına insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama yükümlülüğü getirdi.¹⁶ Avrupa Komisyonu, TikTok hakkında, genç kullanıcıları koruyamadığı için yönetmeliği ihlal etmiş olma ihtimali üzerine bir soruşturma başlatılmasına karar verdi.¹⁷ AB’nin Ağustos 2024’te yürürlüğe giren Yapay Zeka Yasası, insanları ve haklarını merkeze koymakta başarısız olmasına rağmen, yapay zekanın en çok hak ihlaline yol açan bazı kullanımına çeşitli sınırlamalar getirdi.¹⁸

Bir diğer olumlu haber ise Etiyopya’da insan hakları suistimallerine maruz bırakılan kişilerin, Facebook’un neden olduğu veya rol oynadığı zararlar için ulaşabildikleri çeşitli mahkemelerde Facebook’tan hesap sorma çabalarında ilerleme kaydetmeye devam etmeleridir. Ancak, başka yerlerde, sosyal medyanın zararlarını gidermek için önerilen mevzuat genellikle aşırı genişli veya sosyal medya şirketlerinin iş modelinin altında yatan sorunları ele almadan veya çocukların ve gençlerin görüşlerini yeterince dikkate almadan çocukların ve gençlerin sosyal medyaya erişimini sınırlamaya çalışıyordu.

Devletler, insan haklarını korumak için sosyal medya şirketlerini yeterli şekilde düzenlemelidir. Şirketler de hukuka aykırı, gözetime dayalı iş modellerinden uzaklaşmalıdır.

1. *Obligations of State Parties on Addressing and Eradicating Xenophobia and Its Impact on the Rights of Migrants, Their Families, and Other Non-Citizens Affected by Racial Discrimination* [Taraf Devletlerin Yabancı Düşmanlığı ve Bunun Irksal Ayrımcılıktan Etkilenen Göçmenler, Aileleri ve Vatandaş Olmayan Diğer Kişilerin Hakları Üzerindeki Etkilerini Ele Alma ve Ortadan Kaldırma Yükümlülükleri], 4 Nisan. |
2. *Primer: Defending the Rights of Refugees and Migrants in the Digital Age* [El Kitabı: Dijital Çağda Mültecilerin ve Göçmenlerin Haklarını Savunmak] 5 Şubat; *The Digital Border: Migration, Technology and Inequality* [Dijital Sınır: Göç, Teknoloji ve Eşitsizlik], 21 Mayıs. |
3. “Global: Africans and people of African descent call on Europe to reckon with their colonial legacies” [Küresel: Afrikalılar ve Afrika kökenli insanlar Avrupa’yı sömürgeci miraslarıyla hesaplaşmaya çağırıyor], 18 Kasım. |

4. *We Are Facing Extinction: Escalating Anti-LGBTI Sentiment, the Weaponization of Law and Their Human Rights Implications -in Select African Countries* [Yok Olma Tehlikesiyle Karşı Karşıyayız: Belirli Afrika Ülkelerinde Artan LGBTİ+ Karşıtı Duygu, Hukukun Araçsallaştırılması ve Bunların İnsan Haklarına Etkileri], 9 Ocak. ↑
5. "Global: Record-breaking 12-month run of global heat underlines urgency of action to deliver climate justice" [Küresel: Küresel sıcaklığın 12 ay boyunca rekor düzeyde kalması, iklim adaletini sağlamak üzere harekete geçmenin aciliyetini vurguluyor], 5 Haziran. ↑
6. "Africa: Richer countries must commit to pay at COP29 as climate change forcibly displaces millions across Africa" [Afrika: İklim değişikliği Afrika genelinde milyonlarca kişiyi zorla yerinden ederken varlıklı ülkeler COP29'da ödeme yapmayı taahhüt etmeli], 4 Kasım. ↑
7. *Climate Inaction, Ruled Out! European Court Clarifies State Obligations to Tackle the Climate Crisis* [İklim Eylemsizliği, Reddedildi! Avrupa Mahkemesi Devletlerin İklim Kriziyle Mücadele Yükümlülüklerine Açıklık Getirdi], 21 Ağustos. ↑
8. *Amnesty International Recommendations to Parties to the UNFCCC on Human Rights Consistent Climate Action in 2024* [Uluslararası Af Örgütü'nün 2024 Yılında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Taraflarına İnsan Haklarına Uygun İklim Adımlarına İlişkin Tavsiyeleri], 23 Ekim. ↑
9. *What's Tax Got to Do with It: A Resource Guide on Tax and Human Rights* [Verginin Bununla Ne İlgisi Var: Vergi ve İnsan Hakları Üzerine Bir Kaynak Kılavuz], 17 Eylül. ↑
10. *Haklar İçin Güç Toplayın: Önde Gelen Elektrikli Araç Üreticilerinin İnsan Haklarına Özen Raporlamalarının Sıralaması*, 15 Ekim. ↑
11. "Amnesty International's Security Lab unveils new tools to support civil society against digital threats" [Uluslararası Af Örgütü'nün Güvenlik Laboratuvarı, sivil toplumu dijital tehditlere karşı destekleyecek yeni araçları tanıttı], 5 Haziran. ↑
12. *Briefing: Gender and Human Rights in the Digital Age* [Brifing: Dijital Çağda Toplumsal Cinsiyet ve İnsan Hakları], 10 Temmuz. ↑
13. *Briefing: Social protection in the Digital Age* [Brifing: Dijital Çağda Sosyal Koruma], 6 Mart. ↑
14. *Use of Entity Resolution in India: Shining a Light on How New Forms of Automation Can Deny People Access to Welfare* [Hindistan'da Kişilik Çözümlemesinin Kullanımı: Yeni Otomasyon Türlerinin İnsanların Sosyal Yardıma Erişimini Nasıl Engelleyebileceğine Işık Tutmak], 30 Nisan. ↑
15. "Three out five young activists face online harassment globally for posting human rights content" [Her beş genç aktivistten üçü insan hakları içerikleri paylaştıkları için küresel çapta çevrimiçi tacize maruz kalıyor], 1 Temmuz. ↑
16. "EU: Landmark Digital Services Act must be robustly enforced to protect human rights" [AB: Dönüm Noktası Niteliğindeki Dijital Hizmetler Yasası insan haklarını korumak için güçlü bir şekilde uygulanmalı], 17 Şubat. ↑
17. "EU/Global: European Commission's TikTok probe aims to help protect young users" [AB/Küresel: Avrupa Komisyonu'nun TikTok soruşturması genç kullanıcıların korunmasına yardımcı olmayı amaçlıyor], 19 Şubat. ↑
18. "Statement: EU takes modest step as AI law comes into effect" [Açıklama: Yapay zeka yasasının yürürlüğe girmesiyle AB mütevazı bir adım attı], 1 Ağustos. ↑

AFRİKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Afrika'da silahlı çatışmalar, artan düzeylerde cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kitlesel boyutta ölümler de dahil sivillere dinmek bilmeyen acılar yaşatırken, uluslararası ve bölgesel müdahaleler ne yazık ki yetersiz kaldı ve siviller kendilerini terk edilmiş hissetti.

Gıda, yakıt ve diğer temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları yükseldikçe hayat pahalılığı krizi derinleşti. Yüksek vergi seviyeleri, sürdürülemez kamu borçları, yaygın ve kontrolsüz yolsuzluk, artan çatışmalar ve aşırı hava olayları krizi daha da ağırlaştırdı.

Protesto etmek kişinin hayatını tehlikeye atması anlamına geliyordu. Protestolar çoğu zaman acımasızca ve ölümlerle sonuçlanacak şekilde dağıtıldı ve ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarına yönelik saldırılar yaygın olarak devam etti. Hükümetlerin başvurduğu baskıcı taktikler arasında, muhaliflerin, insan hakları savunucularının, aktivistlerin, gazetecilerin ve hükümeti eleştirenlerin zorla kaybedilmeleri, keyfi olarak gözaltına alınmaları ve tutuklanmaları yer aldı.

Çatışma ve iklim kaynaklı krizler zorla yerinden edilmenin temel sebepleri olmayı sürdürdü ve Sudan, dünyanın en büyük yerinden edilme krizini yaşamaya devam etti. Çatışma bölgelerinden gelen mültecilerin sayısı artmaya devam etti; birçok mülteci tamamen yetersiz koşullarda veya zorla geri gönderilme korkusu içinde yaşadı.

Toplumsal normların köruklediği ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınlar ve kız çocuklar için günlük bir gerçeklik olmayı sürdürdü

İklim değişikliğine neden olma konusunda başlıca sorumluluğa sahip olan yüksek gelirli ülkeler, kayıp ve zararlar ile uyum tedbirlerine yeterli finansman sağlamadı. Sonuç olarak, uzun süren kuraklıkların, tekrarlayan sellerin ve iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği güçlü fırtınalar ve aşırı sıcakların bedelini yine toplumlar ödedi.

Cezasızlık kültürü, uluslararası hukuk suçlarının ve diğer ciddi veya ağır insan hakları ihlallerinin faillerini cesaretlendirmeye devam etti.

HUKUKA AYKIRI SALDIRILAR VE ÖLDÜRMELER

Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya, Mali, Mozambik, Nijer, Nijerya, Somali, Güney Sudan ve Sudan dahil olmak üzere bölge genelinde hükümet güçlerinin ve silahlı grupların hukuka aykırı saldırılar ve öldürmeler gerçekleştirdiği raporlandı.

Hükümet güçlerinin operasyonları genellikle sivillerin ölümüne yol açtı. Burkina Faso'da ordunun Şubat ayında Soro ve Nodin köylerinde aralarında en az 56 çocuğun da bulunduğu en az 223 sivil öldürdüğü bildirildi. Mayıs ayında doğuda kuşatma altındaki kasabalara yönelik bir ikmal operasyonu sırasında ordu ve vekil güçleri tarafından yüzlerce sivil öldürüldüğü bildirildi. Etiyopya'da, Ocak ayında Amhara bölgesindeki Merawi kasabasında hükümet güçleri ile milisler arasında çıkan silahlı çatışmaların ardından, hükümet güçleri çok sayıda sivil erkeği evlerinden, dükkanlarından ve sokaklardan toplayarak infaz etti.

Bazı çatışmalarda, hükümet güçlerinin hava saldırıları veya insansız hava aracı saldırıları sivil kayıplara yol açtı. Mali'de orduya ait insansız hava aracı saldırıları Mart ayında 18'i çocuk en az 27 sivil, Ekim ayında ise altısı çocuk sekiz sivil öldürdü. Nijer'de Ocak ayında orduya ait bir insansız hava aracının Tillabéri bölgesindeki Tiawa köyüne düzenlediği saldırıda yaklaşık 50 sivilin öldüğü bildirildi. Nijerya'da ordunun Kaduna eyaletinde düzenlediği hava saldırısında bir köyde, aralarında camide ibadet edenlerin ve pazarda alışveriş yapanların da bulunduğu 23 kişi öldürüldü. Somali'de, Somali askeri operasyonlarını destekleyen Türkiye yapımı dronların Mart ayında düzenlediği iki saldırıda Aşağı Şabel bölgesinde 14'ü çocuk 23 sivil hayatını kaybetti.

Sivillere yönelik en ölümcül saldırıların bazılarından silahlı gruplar sorumluydu. Burkina Faso'da İslam ve Müslümanlara Destek Grubu'nun Ağustos ayında Barsalogo'da aralarında sivillerin de bulunduğu yaklaşık 200 kişiyi öldürdüğü bildirildi. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde sivil ölümlerinin çoğu 23 Mart Hareketi, Kongo Kalkınma Kooperatifi ve Demokratik İttifak Güçleri gibi silahlı grupların doğuda ve batıda hükümet güçleri ile çatışmaları sırasında meydana geldi. Haziran ayında Demokratik İttifak Güçleri, iki ayrı saldırıda 200'den fazla sivil öldürdü. Somali'de BM Yardım Misyonu, Ocak ve Eylül ayları arasında ülkede kaydedilen 854 sivil can kaybının %65'inden El Şebab'ın sorumlu olduğunu bildirdi. Sudan'da Hızlı Destek Kuvvetleri sivillere yönelik, bazıları etnik temelli olan saldırılarına devam etti. Ekim ayında Hızlı Destek Kuvvetleri, komutanlarından birinin Sudan Silahlı Kuvvetleri'ne sığınmasının ardından Cezire eyaletinin doğusundaki kasaba ve köylere misilleme saldırıları başlattı ve BM'ye göre yedi gün içinde en az 124 sivil öldürdü.

Silahlı gruplar sıklıkla ibadet yerlerini, okulları, hastaneleri ve diğer sivil yapıları hedef aldı. Burkina Faso'da silahlı bir grup 25 Şubat'ta Sahel bölgesindeki Essakane'de bir Katolik kilisesinde ibadet eden 15 kişiyi öldürdü. Aynı gün, İslam ve Müslümanlara Destek Grubu'na bağlı başka bir silahlı grup, Est bölgesindeki Natiaboani'de bir camide ibadet eden en az 14 kişiyi öldürdü. Ağustos ayında İslam ve Müslümanlara Destek Grubu, Boucle du Mouhoun bölgesindeki Kounla'da bir kilisede 26 sivil öldürdü. Şubat ayında Mozambik'teki silahlı gruplar Chiure bölgesinde üç kiliseyi ve iki okulu yaktı ve bir hastaneyi ateşe verdi.

Silahlı çatışmaların tarafları, sivillerin, dini ve eğitim kurumlarının ve diğer kültürel varlıkların korunması ve sivillere ve sivil altyapıya yönelik hedefli ve gelişigüzel saldırılara son verilmesi de dahil olmak üzere uluslararası insancıl hukuka saygı göstermelidir.

ÇATIŞMA KAYNAKLI CİNSEL ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Çatışma kaynaklı cinsel şiddet vakalarında endişe verici bir artış yaşandı. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yılın ilk yarısında 11 binden fazla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakası rapor edildi. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, 2024'ün ilk çeyreğinde bildirilen vaka sayısı 2023'ün aynı dönemine kıyasla iki katına çıktı. Sudan'da, BM Sudan Hakkında Bağımsız Uluslararası Veri Toplama Misyonu, Hızlı Destek Kuvvetleri üyelerinin Darfur bölgesindeki şehirlerde ve Hartum genelindeki saldırılar sırasında yaygın olarak cinsel şiddet uyguladığını tespit etti. Özellikle Darfur bölgesinde ve Cezire eyaletinde kadınlar ve kız çocuklar aile üyelerinin önünde tecavüze ve toplu tecavüze maruz bırakıldı. Çatışma kaynaklı cinsel şiddet Somali ve Güney Sudan'da da yaygındı. Somali'de yaşanan bir olayda, Somali Ulusal Ordusu'nun iki üyesinin 15 ve 16 yaşlarındaki kız kardeşleri tecavüze maruz bıraktığı bildirildi.

Silahlı çatışmaların tarafları, üyelerine veya kuvvetlerine açık ve net talimatlar vererek cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerini yasaklamalıdır.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR GIDA HAKKI

Bölge nüfusunun büyük bir kısmı açlıkla karşı karşıya kalmaya devam etti. Güney Afrika bölgesinde Angola, Botswana, Lesotho, Malavi, Namibya, Zambiya ve Zimbabve son yılda yaşanan en şiddetli El Nino kaynaklı kuraklıktan etkilendi ve bu ülkelerin bir kısmı duruma olağanüstü hâl ilan ederek müdahale ettiler. Kuraklık, ekinleri ve çiftlik hayvanlarını yok ederek milyonlarca insanın gıda güvenliğini tehdit etti. Ağustos ayında Güney Afrika Kalkınma Topluluğu, Güney Afrika bölgesi nüfusunun %17'sinin (68 milyon kişi) yardıma ihtiyacı olduğunu açıkladı.

Orta Afrika Cumhuriyeti, Somali ve Güney Sudan da dahil Afrika'nın diğer bölgelerinde de ciddi gıda güvensizliği yaşandı. 2,5 milyondan fazla insanın etkilendiği Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, Mbomou, Haute-Kotto ve diğer bölgelerde nüfusun %50'sinden fazlası acil veya kriz boyutlarında gıda güvensizliği yaşamaktadır. Somali'de en az 4 milyon kişi kriz veya acil boyutlarda gıda güvensizliği yaşadı ve altı ila 59 ay arasındaki tahmini 1,6 milyon çocuk akut yetersiz beslenme ile karşı karşıya kaldı. Güney Sudan'da yaklaşık 7,1 milyon kişinin (%56,3) yıl boyunca kriz düzeyinde veya daha şiddetli gıda güvensizliği ile karşı karşıya kalacağı ve 2,5 milyondan fazla çocuk ve kadının akut yetersiz beslenmeye maruz kalacağı öngörülmüştür.

EĞİTİM HAKKI

Afrika Birliği, dayanıklı eğitim sistemleri inşa etmeyi taahhüt ederken, çatışma ve güvensizlik milyonlarca çocuğu okuldan yoksun bıraktı. Güvenli Okullar Bildirgesi (silahlı çatışmalarda eğitimin korunmasına yönelik hükümetler arası bir anlaşma) ihlal edilerek, çatışma bölgelerindeki yüzlerce okul saldırılarda tahrip edildi veya yerinden edilenler için sığınak haline geldi. Sudan'da 17 milyondan fazla çocuk okula gidemedi ve Save the Children örgütü, Mayıs ayında, çatışmaların başladığı Nisan 2023'ten sonra okullara yönelik saldırıların dört kat arttığını bildirdi. Batı ve Orta Afrika'da, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Eylül ayı itibarıyla çatışmalar nedeniyle 14 binden fazla okulun kapalı olduğunu ve bu durumun 2,8 milyon çocuğu etkilediğini bildirdi. Burkina Faso'da çatışmalar Mart ayı itibarıyla 5 bin 319 okulun kapanmasına neden oldu ve bundan yaklaşık bir milyon çocuk etkilendi.

SAĞLIK HAKKI

Hükümetler, yirmi yılı aşkın bir süre önce Abuja Deklarasyonu kapsamında verdikleri, ulusal bütçelerinin %15'ini sağlık hizmetlerine ayırma taahhütlerini yerine getirmemeye devam etti. Hükümetler ulusal bütçelerinin ortalama sadece %7,4'ünü sağlık hizmetlerine harcarken, kamu sağlık sistemleri nitelikli hizmet sunmakta zorlandı. Bununla birlikte, sağlık hizmetleri maliyetleri yüksek kalmaya devam ederken, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Aralık ayında hükümetlerin insanların kendi sağlık hizmetlerini ödemelerine olan aşırı bağımlılığının bölge genelinde 150 milyondan fazla insanı yoksulluğa ittiği uyarısında bulundu. Kenya'da yeni ulusal sağlık sigortası sistemi birçok hasta için sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yarattı. Olumlu bir gelişme olarak, Gana sıtma aşısı uygulamasını genişletirken, Nijer hükümeti hastaların tıbbi tedavi, laboratuvar testleri, görüntüleme, tıbbi ve cerrahi prosedür ücretlerinde %50 indirimde gittiğini ve devlet hastanelerinde doğum ve diyaliz ücretlerini kaldırdığını duyurdu.

Burundi, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Güney Afrika gibi ülkeleri etkileyen Mpox salgını tüm bölgeyi alarma geçirdi. 30 Temmuz itibarıyla 10 ülkede 14 bin 250 Mpox vakası ve 456 ölüm rapor edildi; bu sayılar 2023'ün aynı dönemine kıyasla sırasıyla %160 ve %19'luk bir artışa tekabül ediyordu. Bildirilen tüm vakaların ve ölümlerin %96'sından fazlası Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde meydana geldi. Ağustos ayında DSÖ bölgedeki Mpox salgınına "uluslararası toplumu ilgilendiren bir halk sağlığı acil durumu" olarak ilan etti.

ZORLA TAHLİYELER

Aralarında Kongo, Fildişi Sahili ve Kenya'nın da bulunduğu çeşitli ülkelerde hükümetlerin gerçekleştirdiği zorla tahliyelerin ardından binlerce insan evsiz ve çaresiz kaldı. Kongo'da, Kouilou bölgesindeki Mpili sakinleri, Çin merkezli bir şirketin potasyum madeni çıkarması için zorla yerlerinden edildi. Kenya'da hükümet, şiddetli yağış ve sel nedeniyle Nairobi'nin Mathare ve Mukuru Kwa Njenga yerleşimlerinde en az 6 bin hanenin evini yaktı.

Devletler, açlığı önlemek ve gıda güvensizliğinin altında yatan nedenleri ortadan kaldırmak adına hızla harekete geçmek, Güvenli Okullar Bildirgesi'ni onaylamak ve uygulamak ve çatışma bölgelerindeki çocukların eğitime erişimini sağlamak, Abuja Deklarasyonu doğrultusunda sağlık hizmetlerine yönelik kamu harcamalarına öncelik

vermek, zorla tahliyelere son vermek ve tahliye tehdidi altında olanlar için yeterli yasal ve usul güvenceleri tesis edilene kadar toplu tahliyeleri ertelemek de dahil olmak üzere sosyo-ekonomik zorlukları gidermek için derhal harekete geçmelidir.

MUHALEFETİN BASTIRILMASI TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Güvenlik güçleri tarafından aşırı güç kullanımı yaygındı. Gine, Kenya, Mozambik, Nijerya ve Senegal gibi ülkelerde protestocuların polis tarafından öldürüldüğü ve toplu halde gözaltına alındığı belgelendi. Gine'de 17 yaşındaki bir protestocu Şubat ayında bir sendika grevi sırasında vurularak öldürüldü. Mart ayında ise Kindia kentindeki elektrik kesintisinin protestolara yol açması üzerine sekiz ve 14 yaşlarındaki iki çocuk vurularak öldürüldü. Senegal'de güvenlik güçleri Şubat ayında ertelenen cumhurbaşkanlığı seçimlerine karşı çıkan protestolar sırasında aralarında 16 yaşında bir çocuğun da bulunduğu dört kişiyi öldürdü. Kenya'da ulusal insan hakları kurumu Haziran ve Temmuz aylarında Finans Yasası karşıtı protestolarda 60 kişinin öldürüldüğünü belgeledi. Haziran ve Ağustos ayları arasında 600'den fazla protestocu gözaltına alındı. Mozambik'te Ekim ayında yapılan tartışmalı seçimlerin ardından güvenlik güçleri protestolar üzerinde son yılların en sert baskısını uyguladı. Aralarında çocukların ve izleyicilerin de bulunduğu en az 277 kişi öldü. Nijerya'da Ağustos ayındaki #EndBadGovernance (Kötü Yönetime Son) protestoları sırasında en az 24 kişi öldürülürken binden fazla kişi de gözaltına alındı.

Angola, Benin, Botsvana, Fildişi Sahili, Ekvator Ginesi ve Uganda'da da protestoların güvenlik güçleri tarafından acımasızca bastırıldığı bildirildi. Aralarında Çad, Tanzanya, Togo ve Zambiya'nın da bulunduğu diğer ülkelerde ise yetkililer protestoları yasakladı. Tanzanya'da muhalefetteki Chadema partisine bağlı 500'den fazla kişi Ağustos ayında bir gençlik konferansı yasağını ihlal ettikleri iddiasıyla gözaltına alındı. Eylül ayında polis tüm Chadema protestolarının yasaklandığını duyurdu. Togo'da muhalif siyasi partiler ve sivil toplum tarafından önerilen anayasa değişikliklerini tartışmak üzere planlanan toplantı ve gösteri yürüyüşleri rutin olarak yasaklandı.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Hükümetler muhalifleri sindirme, tutuklama ve yargı taciziyle hedef aldı. Kamerun'da bölgesel yönetim bakanı, Devlet Başkanı Biya'nın sağlığıyla ilgili söylentilerin ardından Ekim ayında "Başkanın durumuyla ilgili her türlü medya tartışmasını" yasakladı. Esvatini'de yetkililer, hükümeti eleştirenleri hedef almak için 2008 tarihli terörle mücadele yasasını kullanmaya devam etti. Madagaskar'da yetkililer, siyasi muhalefet üyelerini izlemek için Predator casus yazılımını kullandı. Senegal'de siyasetçi Ahmed Suzanne Camara, cumhurbaşkanı ve başbakana yalancı demesinin ardından Temmuz ayında gözaltına alındı ve "devlet başkanına hakaret" ile suçlandı. Bir başka siyasetçi Cheikhna Keita ise Eylül ayında televizyonda cumhurbaşkanı ile başbakan arasındaki gerginlikle ilgili konuşmasının ardından gözaltına alındı.

Uganda'da sekiz müzisyen Nisan ayında halka açık bir etkinlik sırasında Başkan Museveni'nin bir konuşmasını şikayet ederken duyulmaları üzerine askeri yetkililer tarafından gözaltına alındı. Yine Nisan ayında bir mahkeme, sosyal medya aktivisti İbrahim Musana'nın, nefret söylemini teşvik etmek gibi suçlamalarla hakkında açılan bir davada karar çıkana kadar, sosyal medyada Başkan Museveni de dahil bazı hükümet yetkililerinin isimlerini anmasını yasakladı. Temmuz ayında bir mahkeme Edward Awebwa'yı Cumhurbaşkanı ile alay eden videolar paylaştığı için altı yıl hapis cezasına çarptırdı. Zambiya'da yetkililer, yolsuzluk iddialarını ortaya çıkardıkları ya da hükümet yetkililerini eleştirdikleri için bazı eleştirmenler hakkında dayanıksız suçlamalarda bulundu. Örneğin, muhalefetteki Yurtsever Cephe partisinin genel

sekreteri Raphael Nakacinda, 2021 yılında yürürlükten kaldırılan bir yasa uyarınca “cumhurbaşkanına hakaret” suçundan 18 ay hapis cezasına çarptırıldı.

Bazı hükümetler, ifade özgürlüğü hakkına yeni kısıtlamalar getirmeye çalıştı. Ekvator Ginesi'nde parlamento Mart ayında sosyal medya kullanımına yeni kısıtlamalar getirmeyi öngören, siber suçlarla ilgili bir yasa teklifini görüşmeye başladı. Gambiya ve Lesotho'da, ilgili parlamentolarda görüşülmekte olan, siber suçlarla ilgili yasa tekliflerinin, değişiklik yapılmadan kabul edilmeleri halinde ifade özgürlüğü hakkına yönelik suistimallere ve kısıtlamalara yol açacağından endişe ediliyordu. Nijer'de yetkililer, hakaret ve ilgili suçlar için hapis cezalarını yeniden uygulamaya koyarak ifade özgürlüğü hakkı konusunda daha önce kaydedilen ilerlemeyi tersine çevirdi.

Hükümetler, Mart ayında Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu (ACHPR) tarafından yapılan, telekomünikasyon ve internet hizmetlerinin kesilmemesi ve/veya dijital platformlara erişimin engellenmemesi çağrısını dikkate almadı. Komorlar, Etiyopya, Gine, Kenya, Moritanya, Mauritius, Mozambik, Senegal ve Sudan gibi ülkelerde bu tür uygulamalar raporlandı. Sudan'da Şubat ayında telekomünikasyon hizmetlerinin neredeyse tamamen kesilmesi, çatışmaların ortasında kalan milyonlarca insana acil yardım ve insani hizmetlerin koordinasyonu açısından ciddi riskler oluşturdu.

MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ

Gazetecilere yönelik baskılar, otosansüre yol açan bir korku iklimini besledi. Angola, Çad, Gine, Kenya, Lesotho, Nijerya, Tanzanya, Togo, Zimbabve ve diğer ülkelerde gazeteciler tehdit edildi, fiziksel saldırıya uğradı ve/veya keyfi olarak gözaltına alındı. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu verilerine göre, 10 Aralık itibarıyla, beşi Sudan'da olmak üzere Afrika'da sekiz gazeteci öldürüldü. Çadlı gazeteci Idriss Yaya, muhtemelen Mongo bölgesinde tırmanan toplumsal çatışmaları haberleştirmesiyle bağlantılı tehditler almasının ardından Mart ayında eşi ve dört yaşındaki oğluyla birlikte öldürüldü.

Eritre'de özgür basın ortadan kaldırılmasının üzerinden yirmi yılı aşkın bir süre geçtikten sonra kayıtlı, özel sektöre ait hiçbir medya kuruluşu kalmadı. Benin, Burkina Faso, Gine, Tanzanya, Togo ve başka ülkelerde yetkililer medya kuruluşlarının ve gazetelerin faaliyetlerini durdurdu veya durdurmakla tehdit etti. Burkina Faso'da yetkililer, Nodin ve Soro katliamları hakkında yaptıkları haberlere misilleme olarak TV5 Monde, BBC ve Amerika'nın Sesi (VOA) gibi yayın kuruluşlarının yanı sıra dokuz Burkinabe medya kuruluşunun web sitelerine erişimi iki hafta süreyle durdurdu. Gine'de hükümet, “içerik şartnamelerine uymadıkları” iddiasıyla bazı radyo ve TV istasyonlarının işletme lisanslarının iptal edilmesi talimatı verdi. Tanzanya'da düzenleyici makamlar, kayıp veya öldürülmüş kişilerle ilgili bir videoyla bağlantılı olarak “ulusal birliği ve toplumsal huzuru” bozan materyaller yayınladıkları gerekçesiyle The Citizen'in dijital platformlarına erişimi 30 gün süreyle durdurdu. Togo'da yetkililer, Nisan ayında yapılacak seçimlerle ilgili haber yapan tüm yabancı gazetecilerin akreditasyonlarını askıya aldı.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Sivil toplum örgütlerinin örgütlenme ve faaliyetlerini özgürce yürütme kabiliyetleri kısıtlandı. Fildişi Sahili'nde hükümet, söz konusu örgütlerin faaliyetlerini düzenleyen bir yönetmelik çıkararak, bu yönetmeliğin örgütlerin mali durumlarına müdahale etmek ve faaliyetlerini kontrol etmek amacıyla kullanılacağı endişelerine yol açtı. Etiyopya yetkilileri, beş ulusal insan hakları örgütünün lisans yenileme sürecini keyfi olarak durdurdu ve durdurma kararlarından dördü yıl sonunda hâlâ yürürlükteydi. Gine'de hükümet, faaliyetlerinin değerlendirilmesini bekleyen sivil toplum örgütlerinin lisans yenileme sürecini dört ay süreyle askıya aldı. Ruanda'da yeni bir yasa, ulusal sivil toplum örgütlerinin bütçeleme ve yönetim kararlarına kısıtlamalar getirdi.

Uganda'da sivil toplum örgütleri yasasında yapılan bir değişiklikle yarı özerk Sivil Toplum Örgütleri Bürosu'nun lağvedilmesinin ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir daire olarak yeniden kurulmasının önü açılarak, merkezi karar alma, kontrol ve hükümetin sivil toplum örgütlerini ilgilendiren konularda artan denetimine doğru gidişin sinyalleri verildi. Zimbabve'de, yıl sonunda Senato'da bekleyen 2024 tarihli Özel Gönüllü Kuruluşlar (PVO) Hakkında Değişiklik Yasa Teklifi, sivil alanı kısıtlamak ve sivil toplum örgütlerinin varlığını, bağımsızlığını ve faaliyetlerini tehdit etmek için kullanılacak hükümler içeriyordu.

Devletler, kolluk kuvvetlerinin, güç kullanımı da dahil tüm uygulamalarında uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarına uymasını sağlamalı, ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullananlara yönelik her türlü tacize son vermeli ve sivil toplum örgütlerinin faaliyet göstermesi için güvenli ve elverişli bir ortam yaratmalıdır.

KEYFİ GÖZALTI VE TUTUKLAMALAR, ZORLA KAYBETMELER

Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Çad, Ekvator Ginesi, Mali, Mozambik, Nijer, Güney Sudan, Tanzanya, Togo, Zambiya ve Zimbabve dahil birçok ülkede muhalif aktivistlerin ve insan hakları savunucularının keyfi olarak gözaltına alındığına ve tutuklandığına tanık olundu.

Angola'da gözaltındaki aktivistler Adolfo Campos ve Gildo das Ruas'ın sağlık durumları tıbbi tedaviden yoksun bırakılmaları nedeniyle ciddi şekilde kötüleşti. Çad'da muhalefet lideri Yaya Dillo'nun Şubat ayında güvenlik güçleri tarafından parti merkezine düzenlenen bir saldırı sırasında öldürülmesinin ardından 25 yakını gözaltına alındı ve bunların çoğu yasal temsil ya da tıbbi tedaviye erişimleri olmaksızın yüksek güvenlikli bir cezaevinde tutuldu. Temmuz ayında 14 kişi 10 yıl hapis cezasına çarptırılırken 10 kişi beraat etti, bir kişi ise suçlama olmadan cezaevinde tutuldu. Bu kişilerin tamamı, Kasım ve Aralık aylarında herhangi bir açıklama yapılmadan serbest bırakıldı. Mali'de jandarma, Haziran ayında 11 siyasetçiye başkent Bamako'da bir toplantı düzenledikleri için gözaltına aldı. "Kamu düzenini bozmak ve devlete karşı komplolar kurmakla" suçlanan bu kişiler Aralık ayında serbest bırakıldı.

Bölgenin başka yerlerinde yetkililer, toplu gözaltılara gitgide daha fazla başvurarak yüzlerce kişiyi yakaladı. Kongo'da, Brazzaville yetkililerinin suçla mücadele için Opération Coup de Poing'i (Yumruk Operasyonu) başlatmasının ardından Mayıs ve Haziran aylarında 580 kişi gözaltına alındı. Etiyopya'da, olağanüstü hâl uygulaması bahanesiyle ülke çapında yüzlerce kişi gözaltına alındı. Amhara bölgesinde federal ordu ve güvenlik güçleri Eylül ayında yeni bir toplu gözaltı dalgası başlatarak dört gün içinde binlerce kişiyi gözaltına aldı. Mozambik'te Ekim ayında yapılacak genel seçimler öncesinde yüzlerce kişi muhalefetteki Mozambik Kalkınması İçin İyimsen Parti'yi destekledikleri ya da bu partiye üye oldukları gerekçesiyle gözaltına alındı. Seçim sonrası dönemde binlerce kişi daha tutuklandı. Zimbabve'de yetkililer barışçıl muhalefete yönelik baskılarını artırarak, 17 Ağustos'ta başkent Harare'de düzenlenen Güney Afrika Kalkınma Topluluğu Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi öncesinde aralarında muhalefet üyeleri, sendika liderleri, öğrenciler ve gazetecilerin de bulunduğu 160'tan fazla kişiyi gözaltına aldı. Haziran ayı başlarında polis, muhalefetteki Değişim için Yurttaş Koalisyonu'nun parti lideri Jameson Timba'nın evindeki özel bir toplantıya yaptığı baskın sırasında 78 kişiyi gözaltına almıştı.

Angola, Burundi, Gine, Burkina Faso, Kenya, Mali, Sierra Leone ve Tanzanya gibi ülkelerde zorla kaybetmeler yaygın olarak devam etti. Kenya'da Hukuk Derneği, Finans Yasası karşıtı protestolarla bağlantılı olarak en az 72 kişinin zorla kaybedildiğini bildirdi. Gine'de Temmuz ayında gözaltına alınan Anayasayı Savunma Ulusal Cephesi üyeleri Omar Sylla ve Mamadou Billo Bah ile Aralık ayı başında gözaltına alınan gazeteci Habib Marouane Camara yıl sonunda hâlâ zorla kaybedilmiş durumdaydı.

Devletler, insan hakları savunucularının, aktivistlerin, gazetecilerin, muhaliflerin ve hükümeti eleştirenlerin keyfi olarak gözaltına alınmasına, tutuklanmasına ve zorla kaybedilmesine son vermeli; yalnızca barışçıl bir şekilde insan haklarını kullandıkları için

gözetilmesine alınan herkesi derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakmalı ve zorla kaybetmeye maruz bırakılan herkesin akıbetini ve nerede olduğunu açıklamalıdır.

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLENLERİN, MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Sudan, 8,6 milyonu Nisan 2023'ten bu yana olmak üzere ülke içinde yerinden edilen 11 milyondan fazla kişiyle dünyanın en büyük yerinden edilme krizini yaşadı. Ülke içinde yerinden edilen kişi sayısının şaşırtıcı boyutlarda olduğu diğer ülkeler arasında, Kongo Demokratik Cumhuriyeti (7,3 milyon), Burkina Faso (2 milyon), Güney Sudan (2 milyon), Orta Afrika Cumhuriyeti (455 bin 533), Somali (552 bin) ve Mali (331 bin) yer aldı. Ülke içinde yerinden edilenlerin kaldığı kamplardaki yaşam koşulları son derece yetersiz olmaya devam etti ve silahlı grupların aralıksız saldırıları durumu daha da kötüleştirdi. Ağustos ayında BM, Sudan'ın Kuzey Darfur bölgesinde ülke içinde yerinden edilen kişilerin kaldığı Zamzam kampında kıtlık koşulları ilan etti.

Çatışma bölgelerinden gelen mültecilerin sayısı artmaya devam etti. Komşu ülkelerdeki Sudanlı mültecilerin sayısı 3,2 milyonu aştı. Yüzlercesinin Sudan'a zorla geri gönderilmek üzere keyfi olarak alıkonulduğu Mısır da dahil birçok ülkede Sudanlı mülteciler korkunç koşullarda yaşıyordu. Mısır yetkilileri, Ocak ve Mart ayları arasında tahmini olarak 800 Sudan vatandaşını zorla Sudan'a geri gönderdi.

Çeşitli ülkelerden 20 binden fazla göçmen Ocak ve Ağustos ayları arasında Cezayir'den Nijer'in Agadez bölgesindeki Assamaka kasabasına sınır dışı edildi. Mayıs ayında bazı kişiler, yolda veya Assamaka'ya varduktan sonra yorgunluktan hayatını kaybetti.

Devletler, mülteci ve göçmenleri göç statüleri temelinde keyfi olarak alıkoymaya son vermeli ve onları zorla geri gönderme ve toplu sınır dışı uygulamalarına karşı korumalıdır.

AYRIMCILIK VE ÖTEKİLEŞTİRME

Etiyopya'da yedi yaşındaki Heaven Awot'un cinsel istismara maruz bırakılarak öldürülmesi ve Sierra Leone'de üç kız çocuğun kadın sünnetine maruz bırakıldıktan sonra hayatını kaybetmesi, bölge genelinde kadınlara ve kız çocuklara yönelik cinsel şiddetin yaygınlığının simgesi haline geldi. Ancak bazı ülkelerde olumlu gelişmeler de kaydedildi. Fildişi Sahili'nde Ulusal Meclis, ensest vakalarında kürtaja izin veren bir Ceza Kanunu değişikliğini kabul etmiştir. Ekvator Ginesi hükümeti, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ele almak ve kadınların güçlendirilmesini teşvik etmek için alınacak tedbirleri özetleyen bir deklarasyonu kabul etti. Gambiya Parlamentosu, kadın sünneti yasağını kaldırmaya yönelik bir yasa teklifini reddetti. Sierra Leone erken yaşta ve çocuk yaşta evlendirmeyi yasaklayan bir yasa çıkardı. Güney Afrika'da Pretoria Yüksek Mahkemesi cinsel suçlarla ilgili bir kanunun bazı bölümlerini, failin yanlış ve makul olmayan bir şekilde şikâyetçinin onayı olduğuna inanması halinde cinsel şiddetin suç sayılmadığı özlü bir suç kastı testine izin verdiği için anayasaya aykırı ilan etti.

Aktivistler Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu'nun, LGBTİ+'ların şiddetten korunmasına ilişkin 275 Sayılı Kararı'nın 10. yıldönümünü kutlarken, yetkililer LGBTİ+'ları hedef almak ve ayrımcılığa maruz bırakmak üzere yasal sistemleri araçsallaştırmaya devam etti. Mali'de, onaya dayalı eşcinsel davranışların hapis ve para cezası ile cezalandırıldığı yeni bir ceza kanunu kabul edildi. Burkina Faso'da bir aile kanunu taslağı, onaya dayalı eşcinsel ilişkileri suç haline getirme tehdidi taşıyordu. Gana parlamentosu LGBTİ+'ları daha da kriminalize eden bir yasa teklifini kabul etti. Malavi ve Uganda'da mahkemeler, yetişkinler arasında onaya dayalı eşcinsel davranışlara yönelik yasakların devamına karar verdi. Esvatini'de hükümet, bir LGBTİ örgütüne lisans vermeyi reddetmeye devam etti. Buna karşılık, Botswana'da interseksleri ayrımcılıktan koruyabilecek bir anayasa değişikliği teklifinin sunulması

gibi olumlu gelişmeler de yaşandı. Namibya Yüksek Mahkemesi, onaya dayalı eşcinsel davranışları yasaklayan mevzuatı iptal etti.

Devletler kadınlara ve kız çocuklara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı tüm ayrımcılık ve şiddet türleriyle mücadele etmeli, bunların temel sebeplerini ortadan kaldırmalı ve zararlı uygulamalara son verme çabalarını artırmalıdır. LGBTİ+ karşıtı yasaları yürürlükten kaldırmalı ve onaya dayalı eşcinsel davranışları suç haline getirme girişimlerinden kaçınmalıdırlar.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

İklim değişikliğine neden olma konusunda başlıca sorumluluğa sahip olan yüksek gelirli ülkeler, kayıp ve zararlar ile uyum tedbirleri için yeterli finansman sağlamadı. Sonuç olarak milyonlarca insan kuraklığa maruz kalırken, binlerce insan da sağanak yağmur ve sellerden etkilendi. Kamerun, Fildişi Sahili, Madagaskar, Mali ve Nijer gibi ülkelerde sel nedeniyle ölümler rapor edildi. Nijer'de en az 339, Mali'de ise en az 177 kişi sellerde hayatını kaybetti. Madagaskar'da Gamane Siklonu 18 kişinin ölümüne, 20 bin 737 kişinin yerinden edilmesine ve yollar ve köprüler de dahil hayati önem taşıyan altyapının zarar görmesine neden oldu.

Bazı hükümetlerin iklim değişikliği kriziyle baş etmek için fon sağlaması, borç yükünü artırma pahasına gerçekleşti. Fildişi Sahili'ne iklim direncini artırmak ve yenilenebilir enerjiye geçiş için 1,3 milyar dolar sağlandı. Namibya "yeşil hidrojen" geliştirmek için 10 milyar dolar finansman elde etti. Ayrıca, Güney Afrika hükümeti, iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele etmeye ve direnç geliştirmeye yönelik bir iklim değişikliği fonu kurulduğunu açıkladı. Madagaskar'da hükümet 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını %28 oranında azaltmayı taahhüt etti. Diğer gelişmeler arasında, Kongo hükümetinin Pointe Noire bölgesindeki Vindoulou'da, yakındaki nüfusun sağlığına ve çevreye yönelik olası riskler nedeniyle Metssa Congo geri dönüşüm şirketinin faaliyetlerini durdurması yer aldı. Senegal yetkilileri, maden çıkarma sırasında kimyasalların kullanımıyla ilgili sağlık ve çevre endişeleri nedeniyle Falémé nehri boyunca tüm madencilik faaliyetlerini 2027 ortasına kadar askıya aldı.

Devletler, iklim değişikliğinin etkilerine karşı koruma sağlamak ve aşırı hava olaylarına karşı hazırlıklarını güçlendirmek için, özellikle iklim değişikliğinden en çok sorumlu olan yüksek gelirli ülkelere uluslararası destek ve iklim finansmanı talep etmek de dahil gerekli tedbirleri acilen almalıdır.

HAKİKAT, ADALET VE ONARIM HAKKI

Cezasızlık birçok ülkede köklü olarak devam etti. Esvatini'de hükümet, 2023 yılında insan hakları avukatı Thulani Maseko'nun öldürülmesi de dahil olmak üzere 2021 ve 2024 yılları arasında gerçekleştirilen yargısız infazları soruşturmadı. Etiyopya'da hükümet, insan hakları kuruluşları tarafından belgelenen suçları gözardı etmeyi sürdürdü ve uzlaşmayla sınırlı "geçiş dönemi adaleti" girişimi büyük ölçüde kağıt üzerinde kaldı. Senegal'de Mart ayında kabul edilen bir af yasası, Mart 2021 ile Şubat 2024 arasında 65 protestocu ve izleyicinin öldürülmesine ilişkin kovuşturmaları durdurdu.

Öte yandan, bazı ülkelerde, uluslararası hukuk suçlarına ilişkin adaleti ve hesap verebilirliği teşvik etmeye yönelik çabalar kaydedildi. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, BM destekli Özel Ceza Mahkemesi, 2009-2013 yılları arasında cumhurbaşkanlığı korumalarının eylemleriyle bağlantılı olarak insanlığa karşı suç işlediği iddiasıyla eski Cumhurbaşkanı François Bozizé hakkında uluslararası tutuklama kararı çıkardı ve iki şüpheliyi tutukladı. Gambia Ulusal Meclisi Nisan ayında Özel Hesap Verebilirlik Mekanizması ve Özel Savcılık Ofisi'nin kurulmasına yönelik yasaları kabul etti. Aralık ayında ECOWAS, Gambia için Özel Mahkeme kurulmasını kabul ederek eski başkan Yahya Jammeh döneminde işlenen suçlar için hesap verebilirlik yönünde ilerleme kaydetti. Güney Sudan'da hakikat ve onarım komisyonları kurulmasına yönelik

kanunlar çıkarıldı, ancak Güney Sudan için Karma Mahkeme'nin kurulması süreci hâlâ tamamlanmadı.

Bazı davalarda, şüpheli failler hakkındaki kovuşturmalar mahkumiyetle sonuçlandı. Gine'de Dixinn Ceza Mahkemesi, aralarında eski Devlet Başkanı Moussa Dadis Camara'nın da bulunduğu sekiz kişiyi Eylül 2009'daki stadyum katliamıyla bağlantılı olarak insanlığa karşı suç işlemekten mahkum etti. UCM, Al Hassan Ag Abdoul Aziz'i Mayıs 2012 ile Ocak 2023 tarihleri arasında Mali'de işlenen insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları nedeniyle 10 yıl hapis cezasına çarptırdı.

Devletler, uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları ihlalleri ve suistimallerine yönelik hızlı, kapsamlı, bağımsız, tarafsız, etkili ve şeffaf soruşturmalar yürütmeli, şüpheli failleri adalet önüne çıkarmalı, mağdurların etkili çözümlere erişimini sağlamalı ve bu yolla cezasızlıkla mücadele çabalarını artırmalıdır.

AMERİKA KİTASI BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Amerika kıtasında insan hakları savunucuları yaftalandı, taciz edildi ve keyfi gözaltılar, karalama kampanyaları, zorla kaybetmeler, zorla yerinden etmeler, yasadışı gözetim, öldürme, tehditler, işkence ve haksız yargılamalar yoluyla saldırılara uğradı.

Gazetecilerin öldürülmesi ve halkın hukuksuz gözetime maruz kalması da dahil basına yönelik saldırılar ve tacizler nedeniyle ifade özgürlüğü risk altındaydı. Kısıtlayıcı düzenlemeler ve kolluk kuvvetlerinin baskıları protesto hakkının önünde engel oluşturdu.

Devletler, zorla kaybetme ve yargısız infazlar da dahil ağır insan hakları ihlallerini ve uluslararası hukuk suçlarını soruşturmakta ve telafi etmekte yetersiz kaldı. Siyasi baskı ve geçmişte işlenmiş suçlara yönelik hesap verebilirlik konusunda sınırlı da olsa bazı ilerlemeler kaydedildi. Amerikalılar arası insan hakları sistemi, bölgedeki hakikat, adalet ve onarımın tesisi için gösterilen çabalarda başat rol oynamaya olmaya devam etti.

Haksız yargılamalar ve keyfi ve kitlesel gözaltılar bir baskı biçimi veya kamu güvenliği stratejilerinin bir parçası olarak her gün meydana gelen olaylar olmaya devam etti. Bazı ülkelerde haksız yargılamalar, bağımsız olmayan yargı mercilerinde ve mahkemelerde görüldü.

Siyah karşıtı ırkçılık ve yerli halklara yönelik ayrımcılık bölgede yaygın olarak devam etti. LGBTI+'lara yönelik ayrımcılık bölge genelinde kaydedildi. Translar şiddetten ağır etkilendi.

Devletler iklim krizinin insan haklarına etkilerini en aza indirmek için gerekli adımları atmakta yetersiz kaldı. Orman yangınları, yükselen deniz seviyeleri, kıyı erozyonu ve seller birçok ülkede toplulukları etkiledi.

Devletler ekonomik ve sosyal hakları güvence altına alma yükümlülüklerini yerine getirmedi ve bu durum ayrımcılığa uğrayan grupları bilhassa etkiledi. Bölge genelinde yoksulluk ve eşitsizlik yaygındı. Sağlık hizmetleri yetersizdi ve gerektiği gibi finanse edilmedi, gıda güvensizliği milyonlarca insanı etkiledi.

Kadın cinayetleri ve cinsel şiddet dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bölge genelinde azalmadan ve cezalandırılmadan devam etti. Kürtaja erişim yasada ve uygulamada engellenerek özellikle çoklu ayrımcılık türlerine maruz kalan insanları etkiledi. Pek çok ülke yasada veya uygulamada üreme sağlığı hizmetlerine erişimi azaltan politikalar izledi.

Yerli halklar şiddet, ayrımcılık ve ötekileştirmeye maruz kalmayı sürdürdü ve birçok ülke bu grupları özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onay haklarından yoksun bıraktı. Devlet ve devlet dışı aktörlerin suistimleri genellikle arazi kullanım hakkı, tapu sorunları ve maden çıkarma endüstrileriyle bağlantılıydı.

Zulüm, insan hakları ihlalleri, güvensizlik ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri nedeniyle binlerce kişi ülkelerini terk etmeye ve uluslararası koruma talebiyle bölge genelinde hareket halinde olmaya devam etti. Birçok göçmen, mülteci ve sığınmacı şiddete, yabancı düşmanlığa ve ırkçılığa maruz kaldı ve haklarını kullanmanın önünde yasal ve bürokratik engellerle karşılaştı.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Amerika kıtası keyfi gözaltılar, karalama kampanyaları, zorla kaybetmeler, zorla yerinden etmeler, yasadışı gözetim, öldürme, tehditler, işkence ve haksız yargılamaları da içeren ihlallerle insan hakları savunucuları için tehlikeli olmaya devam etti. Bölge genelinde en savunmasız durumdaki insan hakları savunucuları; kadınlar, Afrika kökenliler, yerliler ve LGBTI+'lar gibi belirli gruplara mensuptu. Kaybedilen kişileri arayan kadınlar yüksek riskle karşı karşıya kaldı.

Kanada, Ekvador, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Meksika gibi ülkelerde arazi, toprak ve çevre savunucuları, hükümet yetkilileri ve devlet dışı aktörler tarafından özellikle saldırı ve taciz riski altındaydı. Bolivya'da Madidi Ulusal Parkı'nı koruyan park devriyeleri tehditlere ve saldırılara maruz kalırken, Peru'da üçü yerli liderler olan dört arazi, toprak ve çevre savunucusu öldürüldü.

Devletler insan hakları savunucuları için yeterli koruma mekanizmaları sağlamakta başarısız oldu. Brezilya'da İnsan Hakları Savunucularına Yönelik Koruma Programı, ülkedeki eyaletlerin yarısından azında faaliyet gösterdi. Honduras'ta yerel örgütler, ulusal koruma mekanizmasının zayıflığı ve etkisizliğiyle ilgili kaygılarını dile getirdi. Peru'da İçişleri Bakanlığı, polis teşkilatı ile insan hakları savunucularının korunmasını koordine edecek protokol eksikliğini gidermedi. Bu eğilime rağmen, hükümetin insan hakları savunucularına yönelik riskleri incelemekle görevli resmi kuruluşu yeniden görevlendirdiği Guatemala'da bazı sınırlı ilerlemeler kaydedildi.

Devletler, insan hakları savunucularının çalışmalarını güvenli bir şekilde ve misilleme olmadan yürütebilmesini güvence altına almalıdır. Sivil toplum örgütlerine ve diğer insan hakları dernekleri ve hareketlerine saygı gösterilmeli ve çalışmalarını yapmalarına izin verilmelidir.

İFADE, ÖRGÜTLENME VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarının kesişim noktası olan sivil alan, bölgedeki hükümetler tarafından kaygı verici ve gitgide artan bir eğilimle tehdit edildi.

Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Küba, El Salvador, Guatemala, Meksika, Nikaragua, Paraguay, Uruguay ve Venezuela'da ifade özgürlüğü, basına yönelik saldırılar ve tacizler nedeniyle risk altındaydı. Kolombiya ve Meksika'da bu saldırıların bazıları şiddetli ölümlerle sonuçlandı. Arjantin ve El Salvador'da kadın gazeteciler cinsel taciz de dahil dijital şiddete maruz kaldı.

Birçok ülkede gazeteciler, devlet yetkilileri tarafından kriminalize edildi ve yaftalandı. Küba'da Eylül ile Ekim ayları arasında en az 20 gazeteci yetkililer tarafından sorguya çağırıldı, ceza yargılamasıyla tehdit edildi ve haklarındaki suçlamaları üstlendikleri videolar çekmeye zorlandı. Cep telefonlarına ve dizüstü bilgisayarlarına el konuldu. Nikaragua'da medya kuruluşlarının varlıklarına el konuldu. Venezuela'da radyo istasyonları kapatılmaya devam etti ve hükümet sosyal medya platformlarına erişimi engelledi. Meksika'da en az dört gazeteci öldürüldü, 324 gazetecinin ise akreditasyon amacıyla cumhurbaşkanlığına sunduğu kişisel bilgileri sızdırıldı ve bir internet sitesinde yayınlandı.

Bazı hükümetler, sivil toplum örgütlerini kontrol altında tutma, kısıtlama ve kapatma çabalarını sürdürdü. Paraguay ve Venezuela, sivil toplum örgütleri üzerindeki denetimi artıracak ve kapatma ve üyelerine yönelik ceza soruşturmaları da dahil keyfi kısıtlamalara yol açacak yasa tekliflerini onayladı. Benzeri bir yasa teklifi Peru'da da sunuldu ancak yıl sonu itibarıyla henüz onaylanmamıştı.

Hukuksuz gözetim ve diğer mahremiyet ihlalleri devam etti. Arjantin ve Şili'de yüz tanıma sistemleri ve diğer teknolojiler aracılığıyla kitlesel gözetim bildirimleri yapıldı. ABD'de göç ve sığınma süreçlerinde zorunlu olan yüz tanıma ve GPS takipli bir mobil uygulama hakkında benzer endişeler dile getirildi. Kolombiya'da, cihazlara tam ve sınırsız erişim sağlayan son derece müdahaleci bir casus yazılım olan Pegasus'un 2021 yılında satın alındığı ve kullanıldığı iddiaları tartışma yarattı.

Protestolara yönelik baskılar ve engellemeler bölgede endişe kaynağı olmaya devam etti. Diğerlerinin yanı sıra Arjantin, Küba, Meksika, ABD ve Venezuela'da protestolar kolluk kuvvetleri tarafından bastırıldı. Kanada ve ABD'de, İsrail'in Gazze'deki soykırımına karşı üniversitelerde düzenlenen barışçıl protestolar, kolluk yetkililerinin şiddetli müdahalesiyle karşılaştı. Venezuela Toplumsal Çatışma Gözlemevi adlı sivil toplum örgütünün verilerine göre, 29-30 Temmuz tarihleri arasında ülke genelinde 915 protesto kaydedildi; bunlardan 138'i güvenlik güçleri ve hükümet yanlısı silahlı gruplar tarafından bastırıldı. Arjantin, Nikaragua ve

Peru'da protesto hakkına yönelik yeni kısıtlayıcı düzenlemeler onaylandı veya teklif edildi; bu durum sivil alanın gerileyişini ortaya koydu.

Devletler sivil alanı korumalı, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını engelleyen yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalı, devlet ve devlet dışı aktörler tarafından hukuksuz gözetimi yasaklamalıdır.

HAKİKAT, ADALET VE ONARIM HAKKI

Devletler bölgedeki zorla kaybetmeleri soruşturmakta ve çözüm sunmakta başarısız oldu. Arjantin'de yürütmeye erki, 1976 ile 1983 yılları arasında askeri rejim tarafından el konulan ve zorla kaybedilen çocukları aramak için kurulmuş Özel Soruşturma Biriminin kapatılmasına karar verdi. Peru'da 2002'den önce işlenen insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları için zaman aşımı getiren yasa yürürlüğe girdi. Kolombiya, Küba, Ekvador, Meksika ve Venezuela'da yeni zorla kaybetme vakaları meydana geldi.

Bazıları yargısız infaz kapsamında değerlendirilebilecek hukuka aykırı ölümler gerçekleştirildi ve cezasız kaldı. Ekvador'da Cumhuriyet Savcılığı, yılın ilk yarısında olası yargısız infaz bildirimlerinde artış yaşandığını açıkladı. Meksika'da askeri personel birçok eyalette göçmenler ve çocuklar da dahil insanları saldırılara maruz bıraktı ve öldürdü. Venezuela'da en az 24 kişi, tartışmalı başkanlık seçimlerinin ardından düzenlenen protestoların hükümet tarafından bastırılması sonucu hayatını kaybetti. Ekvador, El Salvador, Nikaragua ve Venezuela'da tutuklular cezaevlerinde işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı.

Haiti'de suç çetelerinin suistimalleri azalmadan devam etti. Çeteler, öldürme ve sakat bırakma, tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri, okullara ve hastanelere yönelik saldırılar, insan kaçırma ve insani yardım erişimini engelleme dahil sayısız suistimalden sorumluydu.

Şili, Kolombiya, Ekvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Peru ve Venezuela'da geçmiş yıllarda protestolar sırasında yaşanan ihlaller ve diğer siyasi baskılara ilişkin hesap verebilirlik eksikliği devam etti. Ancak yıl içinde bazı olumlu gelişmeler de kaydedildi; Şili ve Peru'da yakın zamandaki baskı vakalarına yönelik ceza soruşturmalarının başlaması bunlar arasındaydı. Brezilya'da beş askeri polis memuru, 2014'te zorla kaybedilen Davi Fiuza davasında kaçırma ve haksız tutuklamayla suçlandı. Ekim'de iki erkek, belediye meclisi üyesi ve insan hakları savunucusu Marielle Franco ile şoförü Anderson Gomes'in 2018 yılında öldürülmesinden suçlu bulundu. Paraguay'da eski bir polis memuru 1976 yılında, askeri rejim döneminde işlenen işkence suçundan 30 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Hakikat ve onarım mekanizmaları yararlı oldu ancak yetersizdi. Brezilya'da Siyasi Ölümlere ve Kayıplara İlişkin Özel Komisyon da dahil hafıza ve hakikat politikaları kısmen devam etti. Meksika'da Hakikat ve Tarihi Aydınlatma Mekanizması, 1965 ile 1990 yılları arasındaki ağır insan hakları ihlallerini ele alan iki rapor sundu. Peru'da mahkeme kararı ile 1990'larda zorla kısırlaştırmaya maruz bırakılan kişilere yönelik kapsamlı onarım süreci başlatıldı. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Venezuela'da insanlığa karşı işlenen suçlarla ilgili iddialara ilişkin soruşturmanın devam etmesine izin verdi.

Amerikalılar arası insan hakları sistemi, bölgedeki hakikat, adalet ve onarımın tesisi için gösterilen çabalarda başat rol oynamaya olmaya devam etti. Diğer konuların yanı sıra, Kanada'da yerli halkların maruz kaldığı cıva zehirlenmesiyle ilgili endişelerini ifade etti, Honduras'ta Garifuna topluluğunun arazilerini geri almasını destekledi ve Nikaragua'da keyfi olarak gözaltına alınan kişiler için koruma emirleri çıkardı. Ayrıca, Kolombiya'yı "José Alvear Restrepo" adlı Avukatlar Kolektifini hedef alan zulüm kampanyasından, Arjantin'i ise 1994 yılında Arjantin İsrail Derneği'nin ofisine yönelik saldırıyı önlemek için makul tedbirler almamaktan sorumlu tuttu.

Devletler insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk suçlarında hakikat, adalet ve onarımı güvence altına almalı ve tüm şüpheli faileri sivil mahkemelerde adil yargılanmak üzere adalet önüne çıkarmalıdır.

KEYFİ GÖZALTI VE HAKSIZ YARGILAMALAR

Haksız yargılama ve keyfi gözaltılar, bir baskı biçimi veya kamu güvenliği stratejilerinin bir parçası olarak her gün meydana gelen olaylar olmaya devam etti. Küba'da 14 kişi, 2022 yılında Nuevitas şehrinde düzenlenen barışçıl protestolara katıldıkları için suçlu bulundu.

Guatemala'da eski savcı Virginia Lapara, başka bir keyfi kovuşturmada serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra temelsiz bir kovuşturmada suçlu bulundu ve sürgüne gitmek zorunda kaldı. Nikaragua'da Siyasi Mahkumların Tanınmasına İlişkin Mekanizma, ülkede en az 151 kişinin siyasi sebeple tutuklu bulunduğunu belgeledi. ABD'de Amerikan Yerli aktivist Leonard Peltier, mahkumiyeti ve cezasıyla ilgili ciddi kaygılara rağmen hakkında verilmiş iki müebbet hapis cezası kapsamında cezaevinde tutulmaya devam etti. Venezuela'da insan hakları savunucuları ve gazeteciler suçlu sayılmaya ve keyfi olarak gözaltına alınmaya devam etti ancak seçimlerin ardından kaydedilen 200'ü çocuk en az iki bin keyfi gözaltı vakasının yaşandığı ülkede toplumun her kesiminden insanlar risk altındaydı.

Güvenlik stratejileriyle bağlantılı kitlesel gözaltılar ve yargı sürecinden yoksun tutuklamalar endişe kaynağı olmayı sürdürdü. Ekvador'da kolluk kuvvetleri, görünüşe göre oldukça sınırlı gerekçelerle keyfi gözaltı kapsamına girmesi muhtemel binlerce gözaltı gerçekleştirdi. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu (IACHR) tarafından yayımlanan bir rapor, El Salvador'da olağanüstü hâlin kitlesel boyutta keyfi gözaltılara yol açtığını doğruladı. Keyfi Gözaltılara İlişkin BM Çalışma Grubu, Meksika'da *arraigo* (suçlama olmadan önleyici gözaltı) ve doğrudan tutuklu yargılama da dahil sistematik olarak keyfi gözaltına başvurulması konusunda endişelerini dile getirdi. Buna karşın, Meksika Kongresi doğrudan tutuklu yargılamanın geçerli olduğu suç listesini artırdı. ABD'de yetkililer, göç kapsamında keyfi olarak toplu halde gözaltı sistemini genişletti.

Venezuela gibi bazı ülkelerde keyfi tutuklamalara, kısa süreli zorla kaybetmeler eşlik etti ve bunlar genellikle bağımsız olmayan mahkemelerde görüne haksız yargılamaların sonucuydu. Hakimlerin ve Avukatların Bağımsızlığına İlişkin BM Özel Raportörü, Bolivya'da yargı seçimlerinin bir yıldan fazla gecikmesinin ardından bağımsız ve tarafsız hakimlerce yargılanma hakkıyla ilgili endişelerini ifade etti. IACHR, Guatemala'ya yaptığı bir ziyaret sırasında, temelsiz olarak suçlu saymanın ülkede yargı bağımsızlığı eksikliğinin kanıtı olduğunu açıkladı. Meksika anayasada tüm seviyelerdeki hakimlerin seçimle göreve gelmesini öngören bir değişiklik yaparak yargı bağımsızlığını zayıflattı.

Yetkililer keyfi gözaltılara son vermek ve adil yargılanma hakkını güvence altına almak üzere gerekli tüm tedbirleri almalıdır.

AYRIMCILIK

Siyah karşıtı ırkçılık ve yerli halklara yönelik ayrımcılık bölgede yaygın olarak devam etti. Ağustos'ta IACHR, yapısal ırkçılık ve ırk temelli ayrımcılığın, Afrika kökenli insanlar ve kabile topluluklarının haklarını eksiksiz olarak kullanmalarının önünde engel oluşturduğunu açıkladı ve devletleri kapsamlı onarıcı adaleti hayata geçirmeye çağırdı.

Brezilya, Ekvador ve ABD'de kolluk kuvvetlerinin eylemleri Afrika kökenlileri hedef aldı veya orantısız etkiledi. Kanada'da Federal Mahkeme, mevcut ve eski federal kamu çalışanlarının işe alımlarda Siyah karşıtı ırkçılık yapıldığı gerekçesiyle hükümete karşı açtığı toplu davanın onaylanması için yapılan başvuruyu görüştü. Dominik Cumhuriyeti'nde, özellikle Haiti kökenli Dominiklilere ve koruma talebinde bulunan Haitili sığınmacılara karşı ırk temelli ayrımcılık yaygın ve yapısal olarak devam etti.

Brezilya'da Yerli Halklar Bakanlığı'nın açıkladığına göre, yerli halklara mensup 537 bin 941 kişi gıda güvensizliğiyle karşı karşıyaydı. Kanada'da polis, bir ay içinde meydana gelen ayrı olaylarda dokuz yerliyi öldürdü. Kolombiya'da yerli halklar ve Afrika kökenli topluluklar, insan

hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin orantısız etkilerini yaşamaya devam etti ve geniş çaplı zorunlu göçten orantısız etkilendi.

Arjantin, Brezilya, Kanada, Kolombiya, Küba, Guatemala, Honduras, Meksika, Paraguay, Peru, Porto Riko, ABD ve Venezuela'da LGBTI+'lara yönelik ayrımcılık kaydedildi. Translar şiddetten ağır etkilendi. Brezilya'da 2024 yılında yayımlanan bir raporda, Grupo Gay da Bahia adlı insan hakları grubu, 2023 yılında çoğu genç Siyah translardan oluşan 257 kişinin şiddet sonucu öldüğünü bildirdi. Affirmative Caribbean adlı sivil toplum örgütünün verilerine göre Kolombiya'da en az 21 trans kadın öldürüldü. Meksika'da medya ve sivil toplum örgütleri en az 59 trans kadın cinayeti raporladı.

Devletler ırkçılığa, ayrımcılığa ve diğer tahammülsüzlük türlerine son vermek ve etkilenenlere çözüm sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Devletler iklim krizinin insan haklarına etkilerini en aza indirmek için gerekli adımları atmakta yetersiz kaldı. Hükümetler sera gazı emisyonlarını azaltma ve fosil yakıt kullanımını aşamalı olarak sonlandırma taahhütlerini gerektiği gibi yerine getirmede. Brezilya, Ekvador ve Venezuela gibi ülkeler petrol çıkarımını ve gaz yakmayı artırdı. Her ikisi de yüksek gelirli ve yüksek oranda karbon salan ülkeler olan Kanada ve ABD, enerji üretiminde fosil yakıt kullanımını azaltmada başarısız oldu ve başlıca sera gazı yayıcıları olmayı sürdürdü. Aynı zamanda, BM İklim Değişikliği 29. Taraflar Konferansı'nda (COP29) yeni bir yeterli iklim finansman hedefi üzerinde anlaşmaya varılmasını engellediler.

Amazon havzası başta olmak üzere bölgedeki yangınlar, çok büyük ölçekte hassas ekosistem kaybına yol açtı ve karbon yutaklarının küresel ısınmayı azaltma becerisini olumsuz etkiledi. Arjantin, Boliviya, Brezilya, Kanada, Kolombiya, Ekvador, Paraguay, Peru ve ABD'de geniş çaplı orman yangınları meydana geldi. Devletlerin, yangınların ekosistemler ve yerli halklar ile kırsal toplulukların hakları da dahil insan hakları üzerindeki etkilerine müdahaleleri yetersizdi.

Artan deniz seviyeleri, kıyı erozyonu ve seller gibi iklim değişikliğinin kötüye giden sonuçları, Amerika bölgesi genelinde toplulukları olumsuz etkiledi. Brezilya'nın Rio Grande do Sul eyaletindeki sel 2,3 milyon kişiyi etkiledi ve 600 bin kişiyi yerinden etti. Honduras'ta Fonseca Körfezi'ndeki topluluklar, yükselen deniz seviyelerinin geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerini bildirdi. Meksika'da, deniz seviyesinde iklim değişikliğine bağlı yükselmeler nedeniyle 2023 yılında bölgeyi tahliye eden El Bosque topluluğundan aileler, topluluk üyelerinin hukuk mücadelesinin ardından yeniden yerleştirildi ve yeni evlere sahip oldu.

Devletler, fosil yakıtların aşamalı olarak sonlandırılması da dahil yerel, ulusal ve bölgesel çapta adımlar atarak ve gerektiğinde uluslararası destek ve iklim finansmanı talep ederek iklim krizinin insan hakları üzerindeki etkilerine acilen müdahale etmelidir. Yüksek gelirli ve yüksek karbon yayıcı ülkeler yeterli iklim finansmanı sağlamalıdır.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Devletler ekonomik ve sosyal hakları güvence altına alma yükümlülüklerini yerine getirmede ve bu durum ayrımcılığa uğrayan grupları bilhassa etkiledi. Yoksulluk ve eşitsizlik bölge genelinde sorun olmaya devam etti. Arjantin'de kemer sıkma önlemlerinin yürürlüğe konulması çocuklar ve yaşlılar üzerinde orantısız etki yarattı.

Brezilya, Küba, Guatemala, Haiti, Meksika, Paraguay, Peru, Porto Riko, Uruguay ve Venezuela'da sağlık hizmetleri yetersizdi ve gerektiği gibi finanse edilmedi; bu durum hizmetlere ve ilaçlara erişimi olumsuz etkiledi. Brezilya'da dang humması vakaları artarak 2023'teki 1.179 ölüme kıyasla 2024'te 6.041 ölüme yol açtı. Haiti'de sağlık sistemi, kendisini çöküşün eşiğine getiren ciddi zorluklarla karşılaştı. Porto Riko'da sağlığı ve hayatı elektrikli cihazlara bağlı olan insanlar, yetersiz elektrik tedariki nedeniyle risk altına girdi. Uruguay'da

ruhsal sağlık hizmetleri artan talep karşısında yetersizdi. Pan Amerikan Sağlık Örgütü'nün (PAHO) gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) %6'sının sağlık harcamalarına ayrılması yönündeki tavsiyesine rağmen, iki örnekten birinde Meksika GSYİH'nin yalnızca %2,9'unu, Paraguay ise %4'ünü ayırdı.

Arjantin, Bolivya, Brezilya, Küba, Haiti ve Venezuela'da gıda güvencesizliği çocuklar da dahil milyonlarca kişişi etkiledi. Arjantin'de asgari emeklilik geliri, yaşam maliyetini karşılayamadı. Küba'da hükümet, devlet destekli "temel gıda sepeti" tedarikini önemli oranda azalttı ve insanlar market ürünlerine ulaşmak için uzun kuyruklara girmek zorunda kaldı. Gıda güvencesizliği ve yetersiz beslenmenin kaygı verici boyutlara ulaştığı Haiti'de nüfusun neredeyse yarısı insani yardıma muhtaçtı. Gıda Hakkına İlişkin BM Özel Raportörü Venezuela'yı ziyaret etti ve nüfusun yaklaşık %53'ünün aşırı yoksulluğa maruz kaldığını ve "temel gıda sepeti" satın almak için yeterli gelirden yoksun olduğunu bildirdi.

Devletler yoksulluk ve eşişsizlikle mücadele etmek ve ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili insan hakları yükümlölüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri almalıdır.

CİNSEL ŞİDDET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Kadın cinayetleri dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bölge genelinde azalmadan ve cezalandırılmadan devam etti. Çeşitli kaynaklar Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Küba, Meksika, Paraguay, Peru, Porto Riko, Uruguay ve Venezuela gibi bölge ölkelerinde kaygı verici sayıda kadın cinayeti raporladı. Küba ve Dominik Cumhuriyeti'nde kadın cinayetini özel suç kapsamında tanımlayan mevzuat yoktu.

Arjantin'de her 33 saatte bir kadın cinayeti bildirildi; buna rağmen hükümet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele eden politikalarda bütçe kesintileri uyguladı. Guatemala'da hükümetin, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin sırasıyla 2014 ve 2015 yıllarında hükmettiği üzere, 2000'li yılların başında Maria Isabel Véliz Franco ve Claudina Velásquez'in öldürölmesinde devletin sorumluluğunu kabul etmesi sonucunda sınırlı gelişmeler kaydedildi.

Bölgede diğer şiddet türleri de kadınları ve kız çocukları etkiledi. Brezilya'da Federal Cumhuriyet Savcılığı, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarını bilfiil takip etti. Kanada'da örgütler, Ontario eyalet hükümetine ve belediyelerine yakın partner şiddetini salgın olarak ilan etme çağırısı yaptı. Dominik Cumhuriyeti'nde medya, göç operasyonları sırasında cinsel şiddet ve toplumsal dayalı şiddet vakaları yaşandığını bildirdi. Haiti'de tecavüz de dahil cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yılın ilk yarısında artış gösterdi. Peru'da hükümet, kadınlara ve kız çocuklara karşı 12 bin 924 tecavüz vakası kaydetti. ABD'de hükümet verileri, Amerikan Yerlisi ve Alaska Yerlisi kadınların cinsel şiddete maruz bırakılma ihtimalinin yerli olmayan kadınlara göre 2,2 kat daha fazla olduğunu gösterdi.

Yetkililer, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet suçlarında cezasızlığa son vermeli ve bu suçları önleme çabalarını artırmalıdır.

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Kürtaja erişim yasada ve uygulamada engellenerek özellikle çoklu ayrımcılık türlerine maruz kalan insanları etkiledi. Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Haiti, Honduras ve Nikaragua her koşulda kürtajı yasaklamaya devam etti. Kürtajın kısmen suç sayılması da endişe kaynağı olmayı sürdürdü. Brezilya'da Kadın Bakanlığı, kürtaj yasağının yoksul kadınları orantısız etkilediğini bildirdi. Peru'da yalnızca tedavi amaçlı kürtaj yasaldı ve bu tür kürtaja erişim yetersizdi. Venezuela, cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarının iyileştirilmesinde hiçbir ilerleme kaydetmedi ve kürtaj suç kapsamında olmaya devam etti.

Birçok ülke, yasada ve uygulamada üreme sağlığı hizmetlerine erişimi azaltan politikalar izledi. Arjantin'de Ulusal Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Müdürlüğü, kürtaj hizmetleri için gerekli temel malzeme sıkıntısı olduğunu açıkladı. Şili'de sağlık kurumları ve profesyonelleri, ahlaki veya dini görüşleri nedeniyle kürtaj hizmetleri sunmayı reddederek gebe kadınların kürtaja erişim hakkını zayıflattı. Porto Riko'da Senato, PS 495 Tasarısı olarak bilinen ve reşit olmayanlar için kürtaja kısıtlamalar getirerek işlemin yapılabilmesi için ebeveyn veya vasi izni gerektiren yasa tasarısını onayladı. ABD'de kürtaj yasakları ve kısıtlamaları insanların yaşam ve sağlık haklarını tehdit etti ve Siyahlar ve ırk ayrımcılığına maruz kalan gruplar, yerli halklar, belgesiz göçmenler, translar, kırsal topluluklar ve yoksulluk içinde yaşayanların kürtaja erişiminin önündeki engelleri artırdı. Sağlık profesyonelleri şiddetli kürtaj yasaklarının uygulandığı eyaletleri artan bir biçimde terk ederek üreme sağlığı hizmetlerine erişimde özellikle kırsal ve düşük gelirli yerleri etkileyen bölgesel eşitsizlikleri artırdı.

Öte yandan, Kolombiya'da sağlık yetkililerinin, 2022 tarihli Anayasa Mahkemesi kararının gerektirdiği üzere, gebeliğin 24. haftasına kadar yasal kürtaja erişim sağlayan yönetmelikleri yayımlamasıyla belli oranda gelişme kaydedildi. Meksika'da bir eyalet yasal kürtaj süresini 12 haftadan altı haftaya düşürse de yedi eyalet kürtaji suç olmaktan çıkaran mevzuatı kabul etti.

Yetkililer güvenli kürtaja ve diğer cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına erişimi güvence altına almalıdır.

YERLİ HALKLARIN HAKLARI

Yerli halklar ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalmaya devam etti ve devletler yerli halkların haklarına saygı göstermekte başarısız oldu. Birçok ülkede özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onay hakkı engellendi. Boliviya hükümeti, yerlilerin topraklarını etkileyen maden çıkarma projelerinde onay hakkını güvence altına almak için anlamlı süreçler yürütmekte yetersiz kaldı. Kanada, ülkedeki yerli halklara danışmadan Ekvador ile serbest ticaret anlaşmasını müzakere etti.

Devlet ve devlet dışı aktörlerin suistimalleri genellikle arazi kullanım hakkı ve tapu sorunlarıyla bağlantılıydı. Brezilya'da yerli halkları etkileyen yüzlerce çatışma büyük oranda arazi sınırlarının belirlenmemesinden kaynaklandı ve sınır belirleme süreçleri ağır ilerledi. Guatemala'da onlarca köylü (*campesino*) ve yerli topluluklar zorla tahliye riski altındaydı. Paraguay'da Avá Guaraní Paranaense halkından Tekoha Sauce yerli topluluğu hâlâ, Itaipú Binational hidroelektrik barajının en koyduğu atalarından kalma topraklarının iadesini bekliyordu. IACHR, Venezuela'da yasadışı madenciliğin Yanomami halkının yaşamı, sağlığı ve devamlılığı üzerindeki süregelen etkileriyle ilgili kaygılarını ifade etti.

Yerli halklar bölge genelinde tacize ve şiddete maruz kalmaya devam etti. Brezilya'da şiddete karşı devlet koruması eksikliği, Şili'de kolluk görevlilerinin tacizleri ve Meksika ve Nikaragua'da ülke içi zorunlu göç buna dahildi. Kolombiya'da Kamu Denetçiliği Kurumu, silahlı gruplar tarafından silah altına alınan çocukların %50'sinin yerli halklardan olduğunu raporladı. Kanada'da Bağimsız Özel Muhatap raporu, Yatılı Yerli Okullarının "sömürgeci soykırım kurumları" olduğunu kabul etti. ABD'de İçişleri Bakanlığı, Federal Yatılı Yerli Okulları girişimi hakkında yayımladığı nihai raporunda, 65 okulda en az 74 işaretli ve işaretlessiz defin alanı ve en az 973 doğrulanmış ölüm tespit etti.

Devletler yerli halkların arazileri ve kaynakları üzerindeki mülkiyet ve kontrolü de dahil haklarını gözetmeli ve korumalı, bu topluluklara yönelik ayrımcılık ve şiddeti ortadan kaldıracak tedbirler almalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Zulüm, insan hakları ihlalleri, güvensizlik ve iklim değişikliğinin olumsuz etkileri nedeniyle binlerce kişi ülkelerini terk etmeye ve uluslararası koruma talebiyle bölge genelinde hareket halinde olmaya devam etti. Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar Amerika genelinde yabancı düşmanlığına ve ırkçılığa maruz kaldı. Yıl sonu itibarıyla, 2015'ten bu yana Venezuela'dan kaçanların sayısı 7,89 milyonun üzerindeydi; insanlar şiddet ve insan hakları ihlalleri nedeniyle Küba, El Salvador, Haiti ve Honduras'tan da kaçtı. Haziran'da IACHR, birçok devletin, sınırları dışsallaştırma ve askerileştirmenin yanı sıra hukuk süreci işletmeden gerçekleştirilen sınır dışı uygulamaları da dahil göç müdahaleleri hakkındaki endişelerini dile getirdi.

Mülteciler ve göçmenler haklarını kullanmanın önünde yasal ve bürokratik engellerle karşılaştı. Kanada'da Geçici Yabancı İşçi Programı, göçmen işçileri onların yasal statüsünü ve emek koşullarını kontrol eden tek bir işverene bağlamaya devam ederek, göçmen işçileri emek sömürsü anlamında daha fazla risk altına soktu. Dominik Cumhuriyeti'nde yetkililer, yeni gelenleri sığınma süreciyle ilgili bilgilendirmedi, vizeler ve oturma izinleri konusunda gereksiz engeller çıkardı, Haitilileri sığınma başvurularını almadan toplu halde sınır dışı etti ve ırkçı göç politikaları uyguladı. Meksika'da Ulusal Göç Enstitüsü sığınmacılara yönelik insani vizeleri hızlandırmayarak sağlık, eğitim ve çalışma haklarına erişimlerini engelledi. Peru'da yetkililer, göçmenleri ve mültecileri başka bir ülke tarafından kabul güvencesi vermeden sınır dışı etmeyi sürdürdü. ABD, Meksika sınırında sığınmacıların ülkeye girişini durdurarak sığınma haklarını ihlal etti ve onları haraç vermek zorunda bırakıldıkları, kaçırıldıkları, ayrımcılığa, cinsel şiddete ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıkları Meksika'da beklemeye zorladı.

Mülteciler ve göçmenler şiddet, taciz ve tehditlerle karşı karşıya kalmaya devam etti. Dominik Cumhuriyeti'nde yerel sivil toplum örgütlerine göre, baskınlarda şiddet ve aşırı güç kullanımı yaygındı. Şili'de Kongre, mültecilerin ve göçmenlerin kriminalize edilmesini öngören yasa tekliflerini görüşmeyi sürdürdü.

Yetkililer hukuka aykırı sınır dışılara son vermeli ve geri göndermeme ilkesine riayet etmelidir. Devletler ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele etmeli ve göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların uluslararası kabul görmüş tüm haklarını güvence altına almalıdır.

ASYA-PASİFİK BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Siyasi karışıklık, baskı ve silahlı çatışmalar bölgede kaygı verici bir insan hakları tablosu ortaya çıkardı. Ancak bu büyük risklere rağmen insan hakları savunucuları ve aktivistler haklarını talep etmeye ve tahakküme karşı durmaya devam etti.

Yeni yasalar, ifade özgürlüğü de dahil hakları daha da kısıtladı. Protestolara genellikle hukuka aykırı güç kullanılarak müdahale edildi ve bu durum sık sık yaralanmalara sebep oldu. Siyasi muhalifler, insan hakları savunucuları, gazeteciler ve diğerleri gözetim, keyfi gözaltı, işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı, hukuk dışı bir şekilde öldürüldü. Japonya ve Güney Kore'de bir mahkeme kararı ve hakikat komisyonlarının tavsiyeleri etkilenenlere onarım sağlanması yönünde umut verse de bu ve diğer ihlaller cezasızlıkla kolaylaştırıldı.

Aşırı hava olayları, yükselen deniz seviyeleri ve yavaş gelişen afetler daha fazla yıkıma yol açtı; ancak hükümetler bir kez daha, iklim değişikliğiyle mücadele etmek ve iklim kaynaklı zararları uyum sağlamak için gerekli acil adımları atmakta başarısız oldu.

Myanmar'da silahlı çatışmaların önemli oranda artması, uluslararası hukuka yönelik ağır ihlallerle sonuçlandı. Afganistan'da Taliban yönetiminde başta kadınların ve kız çocukların hakları olmak üzere haklar daha da kısıtlandı; Çin ve Kuzey Kore'de muhalefete yönelik şiddetli baskılar devam etti.

Bazı ülkelerde LGBTI+ haklarının tanınması yönünde gelişme kaydedildi. Ancak toplumsal cinsiyete dayalı sistematik ayrımcılık ve kadınlara, kız çocuklara ve LGBTI+'lara yönelik şiddet yaygın olarak devam etti. Maden çıkarma ve kalkınma projelerinde yerli halkların ve etnik ve soy temelli azınlıkların hakları devamlı göz ardı edildi. Barınma ve eğitim de dahil ekonomik ve sosyal haklara yönelik ihlaller yoğundu. Çatışma ve baskılardan kaçan insanlar genellikle sınır dışı ve süresiz keyfi gözaltı uygulamalarıyla risk altına sokuldu.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü alanı bölge genelinde daralmaya devam etti. Endonezya, Nepal ve Papua Yeni Gine gibi ülkelerde medya çalışanları şiddet ve sindirmeye karşılaştı. Afganistan'da, Taliban'ı eleştirdikleri için kapatılan iki özel televizyon kanalı da dahil daha fazla medya kuruluşu yasaklandı.

Myanmar'da gazeteciler uzun süreli hapis cezalarına çarptırıldı. Pakistan'da en az yedi gazeteci planlı saldırılarda öldürüldü ve diğer onlarca gazeteci Elektronik Suçları Önleme Yasası kapsamında tutuklandı ve suçlandı.

Bangladeş, Malezya, Pakistan ve Vietnam'da ifade özgürlüğünü kısıtlayan yeni yasalar yürürlüğe girdi. Sri Lanka'nın yeni Çevrimiçi Güvenlik Yasası, muğlak bir şekilde tanımlanmış suçlar ve ifade özgürlüğünün daha da fazla kısıtlanmasında kullanılabilecek endişelerine yol açan geniş yetkiler içeriyordu. Hindistan'da sömürgecilik döneminden kalma mevzuatın yerini alan yeni yasalar da kısıtlayıcıydı ve hükümeti eleştirenleri bastırmak için kullanılan isyana tahrik suçu yasa kapsamında olmaya devam etti. Çin hükümeti, anakaradaki internet kullanıcılarının çevrimiçi sansürden kaçmak için argo ve diğer "müphem ifadeler" kullanmasını engellemeye yönelik yeni tedbirler getirdi. Hong Kong'da yetkililer, Çin anakarasında halihazırda uygulanan aşırı geniş "ulusal güvenlik" ve "devlet sırları" tanımlarıyla birlikte yetkilerin daha güçlü uygulanmasını ve daha sert cezalar verilmesini öngören Ulusal Güvenliği Koruma Yasası'nı onayladı.

Birçok ülkede hükümeti eleştirenler zulme maruz kaldı. Tayland'da demokrasi yanlısı aktivistler krala hakaret ve diğer kısıtlayıcı yasalar kapsamında yargılanmaya ve cezaevinde tutulmaya devam etti. Kamboçya'da, siber dolandırıcılık ağlarındaki insan hakları suistimallerini ifşa ettiği için uluslararası alanda bilinen bir gazeteci tutuklandı ve halkı kışkırtmakla suçlandı. Singapur'da ölüm cezası karşıtları da dahil hükümeti eleştirenler "çevrimiçi yalanlar" yaydıkları için "tekzip" yayınlamaya zorlandı. Laos'ta iki sanatçı, yolların kötü durumunu alaycı bir dille eleştiren sosyal medya paylaşımlarından ötürü gözaltına alınırken, Çin'de ünlü bir sanatçı Komünist Parti liderliğini eleştiren onlarca yıllık eserleri nedeniyle gözaltına alındı.

Bazı ülkelerde çevrimiçi ve çevrimdışı haberleşme üzerindeki sıkı denetim, bilgiye erişimi daha da kısıtladı ve ifade özgürlüğünü aşırı ölçüde sınırlandı. Kuzey Kore hükümetinin dış dünyayla iletişim yasağı devam etti. Pakistan'da keyfi internet kısıtlamaları uygulandı. Bangladeş ve Hindistan'da yetkililer, sözde hukuku ve düzeni korumak için geçici internet yasakları uyguladı ancak gerçekte bunlar muhalefeti bastırmak için kullanıldı. Malezya'da daha önce yasaklanmış bir filmin iki yapımcısı "dini duyguları incitmek" ile suçlandı.

Gözetim teknolojilerinin kullanımına ilişkin endişeler devam etti. Uluslararası Af Örgütü, Endonezya'da devlet kuruluşlarına ve özel şirketlere, ayrıca bunlar eliyle son derece istilacı casus yazılımların yaygın olarak satıldığını ve kullanıldığını belgeledi. Tayland'da mahkeme, demokrasi yanlısı bir aktivistin, Pegasus casus yazılımının telefonunun hacklenmesi için kullanımını kolaylaştırmadaki rolü nedeniyle siber istihbarat şirketi NSO Group'a karşı açtığı davayı reddetti.

Bazı hükümetlerin yurtdışındaki muhalifleri susturma girişimleri daha da yaygınlaştı. Yurtdışında okuyan, anakara Çinli ve Hong Konglu öğrenciler gözetime maruz kalmaya devam etti. Hong Kong yetkilileri, yurtdışında yaşayan demokrasi yanlısı aktivistler hakkında yeni tutuklama kararları çıkardı, pasaportlarını iptal etti ve tutuklamalara yol açabilecek bilgilerle karşı para ödülleri teklif etti. Siyasi davalar üzerine çalışan ve 2023'te Laos'tan Çin'e zorla geri gönderilen bir insan hakları avukatı tutuklu yargılanmak üzere cezaevindeydi.

Devletler ifade özgürlüğü hakkının kullanımını ihlal eden yasaları kaldırmalı veya değiştirmeli, siyasi ve diğer türde görüşlerin ifade edilmesini koruyacak tedbirler almalıdır. Basın özgürlüklerinin güvence altına alınması buna dahildir.

TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölgedeki hükümetler protestolara baskıyla karşılık verdi. Bangladeş'te bağımsızlık savaşçı gazilerinin torunlarına devlet görevleri kotası ayıran yasanın tekrar yürürlüğe girmesi üzerine öğrenci protestoları hukuka aykırı güç kullanımıyla karşılaştı. Hükümet karşıtı protestolar yayılınca silahlı kuvvetler konuşlandırıldı ve "gördüğün yerde vur" emirleri çıkarıldı. Bu durum binlerce ölüme yol açtı, daha fazla kişi de yaralandı. Endonezya'da polis, seçim yasasındaki değişiklikleri protesto eden kalabalıklara karşı aşırı ve gereksiz güç kullandı. Teklif edilen değişiklikler daha sonra geri çekilmiş olsa da çok sayıda protestocu yaralandı, yüzlercesi de keyfi olarak gözaltına alındı.

Nepal'de protestolar zorla dağıtıldı ve barışçıl protestocular gözaltına alındı. Başkent Katmandu'da polis birçok kez protestoları engellemek için biber gazı ve tazyikli su kullandı. Hindistan'da polisin çiftçi protestolarına karşı aşırı güç kullanımı en az bir kişinin ölümüne yol açtı. Hong Kong'da yetkililer, 1989 Tiananmen olaylarını anma etkinliklerini engellemek için polis konuşlandırdı. Önceki yıllarda olduğu gibi birçok kişi, bu tür etkinliklere katıldıkları için gözaltına alındı. Papua Yeni Gine'de polis, başkent Port Moresby'daki kayıt dışı yerleşimlerinden tahliye edilmelerini protesto eden bazı kişileri gözaltına aldı ve haklarında soruşturma başlattı. Güney Kore Cumhurbaşkanı'nın sıkıyönetim ilanının ardından ülkede toplanma hakkı da dahil temel haklar askıya alındı; Ulusal Meclis bu kararı hızla geri aldı. Cumhurbaşkanı daha sonra görevden uzaklaştırıldı ve Aralık ayında hakkında gözaltı kararı çıkarıldı.

Gazze'de savaşa son verilmesini ve Filistinlilerin haklarını savunular taciz ve gözaltılarla karşılaştı. Fiji'de polis, protestocuların İsrail ve Filistin bayrakları taşımasını yasakladı ve barışçıl protestocuları sindirdi. Singapur'da yetkililer, İsrail'e silah satışı protesto eden birçok kişi hakkında soruşturma başlattı ve savaş karşıtı bir dilekçeyi Cumhurbaşkanlığı Sarayı'na teslim etmeye çalışan üç kişiye suçlamalar yöneltti. Maldivler'de iki kadın, İsrail ürünlerinin boykot edilmesini talep eden protestolarda gözaltına alındı. Malezya'da polis, başkent Kuala Lumpur'da ABD elçiliği önünde Filistin yanlısı iki protestocuyu gözaltına aldı.

Örgütlenme özgürlüğü de saldırılara uğradı. Tayland'da mahkeme, 2023 parlamento seçimlerinde en fazla sandalye kazanan, muhalefetteki Move Forward (*İleri Doğru*) Partisi'nin kapatılmasına hükmetti. Partinin 11 yöneticisine de siyaset yasağı getirildi. Filipinler'de hükümet, yasaklı komünist gruplarla bağlantılı olmakla suçlanarak "kızıl fişlemeye" maruz kalan aktivistleri ve örgütleri, terörle bağlantılı suçlamalarla hedef almaya devam etti. Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka'da tekstil işçilerinin düşük ücretler ve emeğin aşırı enfemelleşmesine karşı örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanmaları engellendi. Bangladeş'te polisin, daha yüksek ücret talebiyle düzenlenen bir protestoya ateş açması sonucu en az bir tekstil işçisi öldürüldü, onlarca işçi de yaralandı.

Devletler, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarının korunmasını sağlamalıdır. Protestoculara karşı hukuka aykırı güç kullanımı engellenmeli; barışçıl toplanma ve örgütlenme haklarını ihlal eden yasalar, politikalar ve uygulamalar gözden geçirilmeli ve değiştirilmelidir.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

İklim değişikliğinin artırdığı aşırı hava olayları, yavaş gelişen afetler ve toksik hava kirliliği bölge genelinde yıkıcı sonuçlara yol açarak en yoksul ve en fazla ötekileştirilen kesimleri orantısız etkiledi. Bölgedeki yüksek gelirli, yüksek oranda karbon salan ülkeler, BM İklim Değişikliği 29. Taraflar Konferansı'nda (COP29) düşük gelirli ülkeler tarafından talep edilen yeterli düzeyde iklim finansmanı konusunda anlaşmaya varılmasını engellemek için diğer yüksek gelirli ülkelerle birlikte çalıştı.

Güney Asya bir kez daha milyonlarca insanın hayatını etkileyen aşırı sıcaklıklara ve şiddetli sellere maruz kaldı. Hindistan'ın Assam eyaletinde seller en az 113 kişinin ölümüne yol açtı. Bangladeş'te 500 bin kişi yerinden edildi. Afganistan, Pakistan ve Nepal'deki seller ve heyelanlar da yüzlerce ölüme sebep oldu ve binlerce kişiyi yerinden etti. Hindistan'ın başkenti Delhi'de ve Pakistan şehirlerinde hava kirliliği rekor seviyelere ulaşarak her iki ülkede de özellikle ötekileştirilen toplulukların üyeleri arasında ölümlere yol açtı.

Karbon emisyonlarının azaltılması ve çevresel korumaların iyileştirilmesi yönünde bazı gelişmeler yaşandı ancak genel anlamda iklim değişikliği ve çevre tahribatına yönelik bölgesel müdahale yetersizdi. Çin'de fosil yakıt dışı kaynaklardan enerji üretimi kapasitesi ilk kez fosil yakıtlardan enerji üretimi kapasitesinin üzerindeydi. Ancak Çin'in ülke dışında kömürle çalışan enerji santralleri inşa etme hızı kaygı verici olmaya devam etti. Papua Yeni Gine büyük oranda fosil yakıtlara bağlı olmayı sürdürse de arazilerin %30'u koruma alanları olarak ayrıldı. Güney Kore'de çığır açıcı bir mahkeme kararı, hükümetin gelecek nesillerin haklarını korumak için sera gazı emisyon hedeflerini gözden geçirmesi gerektiğine hükmetti. Pasifik Adaları halkları, Uluslararası Adalet Divanı'nda devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili yükümlülükleri ve sorumluluklarına ilişkin duruşmaların başlamasını destekledi.

Diğer birçok devlet, taahhüt etmiş olsalar bile fosil yakıt azaltımı ve diğer hedeflerine ulaşmakta başarısız oldu. Japonya'nın yurtdışında sıvılaştırılmış doğal gaz projelerine yatırımları, küresel çapta fosil yakıt kullanımını azaltma çabalarına zarar verdi. Avustralya, kömür ve gaz üretimini 2023 yılına kadar azaltmak yerine artırma planları yaparak gelişmeleri olumsuz etkiledi. Yeni Zelanda'da yeni bir yasa çevresel korumaları zayıflattı; Endonezya'da teklif edilen bir enerji yasası ve yönetmeliği, net sıfır emisyonlara geçişi kolaylaştırmadıkları için eleştirildi.

Hindistan'ın iklim kaynaklı şiddetli zararlara maruz kalmasına rağmen iklim değişikliği hedefleri "oldukça yetersiz" olarak değerlendirilmeye devam etti.

Çevre hakları savunucuları çalışmalarını nedeniyle hedef alınmaya devam etti. Vietnam'da cezaevinde tutulan ve kötü tutukluluk koşullarını protesto etmek için üçüncü kez açlık grevine giren, iklim değişikliği hareketinin önde gelen isimlerinden biri de bu kişiler arasındaydı. Kamboçya'da Doğa Ana hareketiyle bağlantılı 10 çevre aktivisti "komplo kurmak" ve "Krala hakaret" suçlarından mahkum edildi.

Devletler, gerektiğinde uluslararası yardım ve iklim finansmanı talep etmeyi de içerir şekilde afet hazırlığı ve uyum tedbirlerine yatırımı artırmalı ve iklim krizinden orantısız etkilenen, ötekileştirilen ve diğer grupların korunmasına öncelik vermelidir. Yüksek geliri ve karbon salımı yüksek olan diğer ülkeler, fosil yakıt üretimini genişlemesini durdurmak, fosil yakıt teşviklerine son vermek ve iklim politikalarının küresel ısınmayı 1,5°C'de tutma hedefine uygun olmasını sağlamak da dahil iklim değişikliğinin etkilerini azaltma çabalarına öncülük etmelidir.

KEYFİ GÖZALTI VE TUTUKLAMALAR, İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Bölgedeki birçok ülkede insan hakları savunucuları, siyasi aktivistler ve diğerleri keyfi olarak gözaltına alındı ve tutuklandı. Gözaltına alınanlar sıklıkla işkenceye ve diğer türde kötü muameleyle maruz kaldı.

Afganistan'da bin 500'ü kadın 20 binden fazla kişinin cezaevlerinde tutulduğu bildirildi. Bu kişiler arasında siyasi muhalif oldukları varsayılan kişiler ve Taliban'ın ahlak kurallarını ihlal etmekle suçlananlar yer alıyordu. Tutuklular işkence ve diğer türde kötü muamele riski altındaydı. Tutukluların yargısız infaz edildiği vakalar da bildirildi. Kuzey Kore yetkilileri binlerce kişiyi, insanlık dışı koşullara ve cinsel şiddet de dahil işkence ve diğer türde kötü muameleyle maruz bıraktıkları siyasi esir kamplarında tutmaya devam etti.

Çin'de işçi hakları aktivistleri ve yurttaş gazeteciler, insan haklarını savundukları için hapis cezalarına mahkum edilenler arasındaydı. Hong Kong'da 45 demokrasi yanlısı aktivist, resmi olmayan önseçimler düzenledikleri için "hükümeti devirme amaçlı komplo kurmak"tan suçlu bulunarak 10 yıla kadar hapis cezalarına çarptırıldı. Vietnam'da hükümete karşı çıktıkları için uzun süreli hapis cezalarına mahkum edilen ve bu nedenle cezaevinde tutulan mahkumların sağlıklı durumu kötüydü ve tıbbi tedaviye erişimleri engellendi. Pakistan'da 100'ün üzerinde sivil, eski başbakan İmran Khan'ın 2023'te tutuklanmasına karşı düzenlenen protestolara katıldıkları için ordu tarafından gözaltına tutuldu, 85'i askeri mahkemelerce hapis cezasına çarptırıldı. Üst düzey muhalefet liderleri tutuklu yargılanarak cezaevinde tutuldu. Sri Lanka hükümetinin çokça eleştirilen ve suistimal içeren uyuşturucuyla mücadele politikası devam etti ve büyük oranda ötekileştirilen sosyoekonomik gruplardan olmak üzere on binlerce kişinin keyfi olarak gözaltına alınmasına yol açtı.

Yetkililer, meşru haklar olan ifade özgürlüğü, barışçıl protesto ve diğer insan haklarını kullanan siyasi muhaliflere ve diğerlerine karşı adalet sistemini kötüye kullanmaktan kaçınmalıdır. Devletler keyfi olarak gözaltına alınan kişileri serbest bırakmalı, zararlarını tazmin etmeli, işkence ve diğer türde kötü muamele fiillerini yasaklamalı ve suç kapsamına almalıdır.

HAKİKAT, ADALET, ONARIM HAKKI VE CEZASIZLIK

Bazı ülkelerde insan hakları ihlallerinden etkilenenler için adaletin sağlanması yönünde belli oranda gelişme kaydedilse de cezasızlık bölgede kural olmaya devam etti ve başka ihlalleri körükledi.

Uzun yıllardır süregelen zorla kaybetmelere ilişkin hesap verebilirliğin sağlanmadığı veya sınırlı ölçüde sağlandığı Pakistan ve Filipinler’de işçi ve arazi hakları aktivistleri, siyasi muhalifler ve gazeteciler yıl içinde zorla kaybedilen kişiler arasındaydı. Afganistan’da adalete erişim eksikliği, cezasızlık kültürünün daha da önünü açtı ve insan hakları ihlallerini devam ettirdi. Çin hükümeti, Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde Uygurlara ve ağırlıklı olarak Müslüman olan diğer gruplara yönelik insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamına girebilecek suçlarda hesap verebilirliği sağlamak adına hiçbir adım atmadı. Hindistan hükümeti Manipur eyaletinde etnik şiddeti durdurmak için müdahale etmemekle kalmadı, aynı zamanda şiddet olayları sırasında işlenen insan hakları suistimallerinden sorumlu olan silahlı saldırı gruplarının üyeleri hakkında kovuşturma açmadı. Endonezya’nın Papua eyaletinde silahlı ayrımcılık mücadelesinde bağlamında sivilere yönelik hukuk dışı öldürmeler cezasızlıkla devam etti.

Bazı umut veren gelişmeler de yaşandı. Japonya’da Yüksek Mahkeme, engelli veya kronik hastalıkları olan 16 binden fazla kişinin zorla kısırlaştırılmasına izin veren eski “öjeni” yasasından etkilenenlerin tazminat alması gerektiğine hükmetti. Güney Kore’de bir hakikat komisyonunun, 1961 ile 1987 yılları arasında binlerce bebeğin zorla evlatlık verilmesi hakkında yayımladığı bir rapor, etkilenenlere onarım sağlanmasını tavsiye etti. Bangladeş’te yeni geçici hükümet, 2009 ile 2024 yılları arasında aktivistlerin, siyasi muhaliflerin ve diğer kişilerin zorla kaybedilmelerinin araştırılması amacıyla bir araştırma komisyonu kurdu.

Ancak adalet çabaları başka yerlerde sonuçsuz kaldı. Nepal’de silahlı çatışma döneminde işlenen katliamlara ilişkin adaleti ilerletmek amacıyla yeni çıkarılan mevzuat uluslararası standartlarla tam olarak uyumlu değildi ve bazı faileri yargılanmaktan koruma riski taşıyordu. Sri Lanka’da sivil toplum, yeni bir hakikat ve uzlaşma komisyonunun kurulmasını öngören yasa teklifini, etkilenenlerle anlamlı bir işişare sürecinin yürütülmemiş olması ve hükümetin önceki araştırma heyetleri tarafından sunulan tavsiyeleri uygulamaması gibi nedenlerle reddetti.

Devletler uluslararası hukuk suçları ve diğer ciddi insan hakları suistimallerine ilişkin hızlı, bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmalar yürüterek, şüpheli faileri adalet önüne çıkararak ve suistimallere maruz bırakılanlara etkili çözüm yolu sağlayarak cezasızlıkla mücadele çabalarını güçlendirmelidir.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ

Myanmar’da silahlı çatışmalar şiddetlenirken ordu ve bazı muhalif gruplar savaş suçları ve uluslararası insancil hukuka yönelik diğer ciddi ihlaller işlemekle suçlandı. Ordunun sivilere ve sivil altyapıya yönelik gelişigüzel ve doğrudan saldırılarını artırması, 2021’deki darbeden itibaren meydana gelen can kaybı sayısını altı binin üzerine çıkardı. Tedarikin durdurulmasına ilişkin uluslararası tedbirlere rağmen, havacılık yakıtı sevkiyatları orduya ulaşmaya devam etti. Arakan Ordusu adlı silahlı muhalif grup Arakanlı sivillerin evlerini yakmakla, sivilleri öldürmekle ve birçoğunun Arakan Eyaleti’ndeki yurtlarından kaçmasına sebep olmakla suçlandı.

Afganistan’da İslam Devleti Horasan Vilayeti de dahil silahlı grupların özellikle Şii Hazara toplulukları hedef alan saldırıları daha fazla sivil can kaybına yol açtı. Pakistan ordusunun sınırdaki Taliban mevzilerine yönelik hava bombardımanlarının ardından da sivil can kayıpları bildirildi.

Silahlı çatışmaların tüm tarafları, doğrudan sivilleri ve sivil altyapıyı hedef alan saldırılara ve gelişigüzel saldırılara son vermek de dahil uluslararası insancil hukuka riayet etmelidir.

EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

Afganistan’da insani kriz daha da ağırlaştı. BM verilerine göre nüfusun yarısından fazlası insani yardıma ihtiyaç duyuyordu ve %85’i günde 1 doların altında bir gelirle yaşıyordu. Sağlık hizmetlerine erişim herkes için, ancak özellikle de kadınlar ve kız çocuklar için bir sorundu. AB, Afganistan’da kadınların ve kız çocukların yalnızca %10’unun temel sağlık hizmetlerine

erişebildiği uyarısında bulundu. Kuzey Kore'de nüfusun %40'ının yetersiz beslendiği bildirildi. Taliban ve Kuzey Kore hükümetlerinin politikaları ve eylemleri, bu feci insani durumlara yol açan önemli etkenlerdi.

Bazı ülkelerde yetkililer barınma hakkını ihlal ederek, zorla tahliyeler ve ev yıkımları gerçekleştirmeye devam etti. Hindistan'da Yüksek Mahkeme, mülkünü zorla yıkılmasının yasadışı olduğuna hükmetti; ancak karar, önceki yıllarda hükümetin, geçmişteki topluluk şiddeti nedeniyle Müslümanları "cezalandırma" politikası kapsamında binlerce evin yıkılmasının ardından alındı. Moğolistan'da yetkililer, başkent Ulanbator'da yaklaşık iki bin hane halkını topraklarından zorla tahliye etti. Nepal'de, kayıtdışı yerleşimlerde yaşayan, özellikle ötekileştirilen Dalit ve Tharu topluluklarından aileler zorla tahliye edildi. Kamboçya'da önceki yıllarda Angkor Dünya Mirası alanından zorla tahliye edilen binlerce kişiye çözüm sağlanmadı. Diğer çok sayıda kişi de tahliye tehdidi altında yaşamaya devam etti.

Bölgede on milyonlarca çocuk eğitim hakkından yoksun bırakılmaya devam etti. Taliban, kız çocukların ilkokuldan sonra eğitim görmesine yönelik yasağı sürdürdü. Myanmar'da milyonlarca çocuk, silahlı çatışmalar ve ordunun eğitim merkezlerine yönelik kasıtlı saldırıları nedeniyle okula gidemedi. Çin hükümetinin daha fazla okulu kapatması, Tibet kültürünü ve dilini tehdit etti. Laos'ta eğitim sektörü harcamalarındaki azalma, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin sosyal hizmetlere yapılan kamu yatırımlarının azalmasıyla ilgili dile getirdiği endişeler arasındaydı.

Zorla çalıştırma ve kötü çalışma koşullarına ilişkin bildirimler de devam etti. BM, Kuzey Kore'de zorla çalıştırmanın yaygın ve kurumsallaşmış olduğunu ifade etti ve cezaevlerinde sistematik olarak uygulanan zorla çalıştırmanın insanlığa karşı işlenen bir suç olan kölelik kapsamına girebileceğini belirtti. Malayiyaya Tamil çay plantasyonu işçileri Sri Lanka hükümetini işçileri zorla çalıştırma, borç esareti ve diğer insan hakları suistimallerine karşı koruyamamakla suçladı.

Devletler, ayırım yapmaksızın herkesin gıda, sağlık, barınma ve eğitim de dahil ekonomik ve sosyal haklarını güvence altına almak ve zorla çalıştırma uygulamasına son vermek üzere harekete geçmelidir.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Bölge genelinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet yaygındı. Kadınların ve kız çocukların halihazırda insanlığa karşı işlenen toplumsal cinsiyete dayalı zulüm suçuna maruz bırakıldığı Afganistan'da, Taliban kadınların ve kız çocukların hayatlarını tüm yönleriyle bilfiil sınırlandıran daha da fazla kısıtlama getirdi. Birçoğu giyim kurallarına uymadıkları için gözaltına alındı ve gözaltındaki kadınların ve kız çocukların tecavüz ve diğer cinsel şiddet türlerine maruz bırakıldığı yönünde bildirimler kaydedildi. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet seviyeleri keskin bir biçimde arttı. Kadın hakları grupları yıl boyunca 300'den fazla kadının ve kız çocuğun öldürüldüğünü raporladı.

Diğer ülkelerde hükümetler, kadınlara ve kız çocuklara karşı yüksek oranda meydana gelen tecavüz, cinsel istismar, cinsel taciz ve diğer şiddet türleriyle mücadele etmek için yeterli adımlar atmadı. Güney Kore'de, internet ortamında yapay zeka ile üretilen onay dışı fotoğraf ve videoların artması, kadın grupları tarafından "ulusal acil durum" olarak değerlendirildi. Maldivler'de hükümet, BM sözleşme heyetinin sunduğu, kadın genital sakatlanmasının ve ev içi şiddetin özel suç kapsamına alınması tavsiyeleri doğrultusunda adım atmadı.

Hindistan'da bir stajyer doktorun işyerinde tecavüze maruz bırakılması ve öldürülmesi ülke çapında protestolara yol açtı. Hindistan'da kast temelli ayrımcılık da devam ederek Dalit kadınlara karşı cinsel şiddet ve diğer şiddet türlerini körükledi. Madya Pradesh eyaletinde meydana gelen bir olayda bir kadın, cinsel taciz şikayetinde bulunmasının ardından diri diri yakıldı. Dalit kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddete ilişkin cezasızlık Nepal'de devam etti.

Devletler, kadınlara ve kız çocuklara yönelik ayrımcılıkla ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek için kapsamlı tedbirler uygulamalıdır. Buna, toplumsal cinsiyete dayalı kişisel ayrımcılığın temel sebeplerinin ortadan kaldırılması, şiddete maruz bırakılanların adalete, korumaya ve diğer türde desteğe erişiminin güvence altına alınması ve failer açısından cezasızlığa son verilmesi de dahildir.

LGBTİ+ HAKLARI

Tayland, Güneydoğu Asya'da LGBTİ+'lar için evlilik eşitliğini sağlayan ilk ülke oldu ve diğer bazı ülkelerdeki mahkeme kararları da LGBTİ+ haklarını ilerletti. Güney Kore'de Yüksek Mahkeme, eşcinsel çiftlerin sağlık hizmetleri konusunda heteroseksüel çiftlerle aynı haklara sahip olduğuna hükmetti. Çin'de bir mahkeme, eşcinsel ilişkisi olan bir kadına çocuğunu ziyaret etme hakkı tanıdı. Japonya'da iki ayrı mahkeme kararı, eşcinsel evlilik yasağının anayasaya aykırı olduğuna hükmetti. Nepal'de Yüksek Mahkeme'nin verdiği bir karar, bir trans kadının cinsiyet kimliğinin resmi belgelerde beyanına uygun olarak yer alması hakkını kabul etti.

Buna karşın LGBTİ+'lar şiddet, ayrımcılık ve bazı ülkelerde kriminalizasyona maruz bırakılmaya devam etti. Afganistan'da onaya dayalı eşcinsel ilişkiler ölümlerle cezalandırılan bir suç olarak görmeye devam etti. Çin'de LGBTİ+ aktivistler keyfi gözaltı riski altındaydı. Translar şiddete maruz bırakılma konusunda özel risk altında olmayı sürdürdü. Fiji'de yetkililerin bir trans seks işçisinin kaçırılması ve şiddetli bir cinsel saldırıya maruz bırakılmasının ardından ölümüne ilişkin etkili soruşturma yürütmemesi, insan hakları gruplarının tepkisine yol açtı.

Devletler LGBTİ+'lara yönelik korumaları güçlendirmelidir. Bu kapsamda, onaya dayalı eşcinsel ilişkiler suç olmaktan çıkarılmalı, ayrımcılıkla mücadelede kapsamlı yasalar yürürlüğe konmalı ve cinsiyet kimliğinin yasal güvence altına alınmasına erişim sağlanmalıdır. LGBTİ+'lara yönelik tüm şiddet ve diğer suistimal bildirimleri etkili bir biçimde soruşturulmalı ve failer adalete önüne çıkarılmalıdır.

YERLİ HALKLARIN HAKLARI VE ETNİK VE KÖKEN TEMELLİ AYRIMCILIK

Yerli halkların hakları birçok ülkede engellerle karşılaştı ve bölge genelinde yerli halklar ile etnik ve köken temelli azınlıklar, ötekileştirme ve ayrımcılıktan orantısız etkilenmeye devam etti.

Olumlu bir gelişme ile Tayvan'da yerli halklar, resmi belgelerde isimlerinin Mandarin dilindeki karşılıkları yerine yerli isimlerini kullanma hakkı kazandı. Buna karşılık Yeni Zelanda hükümeti, Maori haklarını zayıflatan yeni yasalar çıkardı ve buna benzer yasalar teklif etti; bu durum ülke çapında protestolara yol açtı. Endonezya ve Malezya gibi diğer ülkelerde, yerli halkların talep ettiği arazilerdeki kalkınma projeleri, bu toplulukların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayı alınmadan devam etti. Moğolistan'da, Yerli Halkların Haklarına İlişkin BM Özel Raportörü, madencilik faaliyetlerinin çoban topluluklarının yaşamları ve geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkileriyle ilgili kaygılarını ifade etti.

Australya ve Yeni Zelanda'da yerli halklar, ceza adalet sisteminde başka topluluklara kıyasla aşırı temsil edildi. Australya'da Aborjin ve Torres Boğazı Adalı çocuklar yüksek oranda hapsedildi; Batı Australya'da üç Aborjin erkek çocuğun gözaltında öldüğü bildirildi. Vietnam'da Montagnard yerli halkı ayrımcılığa uğramaya devam etti ve 100'ün üzerinde topluluk üyesi, 2023'te polis karakollarına yönelik saldırılarla ilgili görülen haksız davalarda terör suçlarından mahkum edildi.

Çin hükümeti, Han Çinlisi olmayan etnik grupları baskı altında tutmayı sürdürdü; kültürel ve dini liderlerin keyfi olarak gözaltına alınması buna dahildi. 100'den fazla kişinin, 2014 yılında Dalitlere ait evleri yakmaktan suçlu bulunduğu Hindistan'da Müslümanlarla ve diğer dini azınlıklara yönelik yüzlerce nefret suçu bildirildi.

Yetkililer, yerli halkların ve etnik ve köken temelli azınlıkların haklarını güvence altına almak üzere somut tedbirler almalıdır. Bu kapsamda, bu topluluklara ayrımcılık uygulayan yasalar ve politikalar kaldırılmalı veya değiştirilmeli, ceza adalet sisteminde ve başka alanlarda yapısal ayrımcılığı ortadan kaldıracak politika ve programlara öncelik verilmeli ve onları etkileyen kalkınma projeleri ile diğer proje ve kararlarda anlamlı istişarelerin yürütülmesi ve özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onaylarının alınması sağlanmalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Avustralya, Japonya, Malezya ve Tayland, mültecilerin ve göçmenlerin süresiz ve keyfi olarak gözaltında tutulmasına izin veren ülkeler arasındaydı. Malezya'da çocukların gözaltında tutulmaya devam edilmesine ilişkin kaygılar dile getirildi ve göçmen gözaltı merkezlerindeki kötü koşullar ve suistimallerle ilgili bildirimler devam etti. BM, Tayland'da 10 yılı aşkın süredir alıkonulan 40'tan fazla Uyгур sığınmacının tüyler ürpertici gözaltı koşullarının işkence ve diğer türde kötü muamele kapsamına girebileceğini tespit etti.

Silahlı çatışmalardan ve baskılardan kaçan insanlar zorla geri gönderilme riski altındaydı. Bangladeş'te sınır muhafızları, Myanmar'ın Arakan Eyaleti'ndeki silahlı çatışmadan kaçan Arakanlıları hukuka aykırı olarak geri gönderdi; Bangladeş'te kamplarda yaşayan Arakanlı mülteciler de korkunç koşullara maruz kalmayı sürdürdü. Tayland yetkililerinin çok sayıda Montagnard mülteciyi gözaltında tutmak için Vietnam hükümetiyle işbirliği yaptığından kuşku duyuluyordu. İnsan hakları ihlalleri riski altına girebileceği Vietnam'a sınır dışı edilme olasılığıyla karşı karşıya kalan bir insan hakları savunucusu da buna dahildi. Pakistan yetkilileri mültecileri sınır dışı etme politikası izleyerek, Afganistan'daki sistematik ayrımcılık ve baskılardan kaçan Afganlara uluslararası koruma sağlanması yönündeki çağrılara rağmen on binlerce mülteciyi Afganistan'a zorla geri gönderdi.

Birçok ülkede göçmen işçiler güvensiz koşullarda yaşamak ve çalışmak zorunda kaldı. İnsan ticareti bölge genelinde sorun olmaya devam etti. Güney Kore'de bir fabrikada çıkan yangında, çoğu göçmen işçilerden oluşan 23 kişi hayatını kaybetti. Tayvan'da Endonezyalı işçilerin, yetkililer müdahale etmeden önce bir yılı aşkın süre boyunca bir balıkçı gemisinde ücret almada ve dış dünyayla iletişimleri olmadan çalıştıkları tespit edildi. Kamboçya'da insan kaçakçılığı ve dolandırıcılıkla bilinen yerlerde zorla çalıştırmayla ilgili endişeler devam etti. BM sözleşme heyeti Laos'ta seks ticaretiyle ilgili sorunları gündeme getirdi.

Devletler sığınmacıları yalnızca göç statüleri nedeniyle gözaltında tutmaya son vermeli ve uluslararası koruma başvurusu yapmalarına izin vermelidir. Hukuka aykırı sınır dışı uygulamaları derhal durdurulmalı ve geri göndermeme ilkesine riayet edilmelidir. İnsan kaçakçılığı ve zorla çalıştırmaya karşı korumalar güçlendirilmeli ve insan ticaretinden hayatta kalanlara yasal ve diğer türde destek sağlanmalıdır.

ÖLÜM CEZASI

Japonya'da 45 yılı aşkın süre boyunca ölüm cezası altında cezaevinde tutulan 88 yaşındaki kişinin, hakkındaki ölüm cezasının bir hakim tarafından, cinayet suçundan yapılan ilk yargılamadaki delillerin sahte olduğuna karar verilerek bozulmasının ardından ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik baskılar arttı. Afganistan'da halka açık infazlar devam etti ve Taliban'ın "zina" nedeniyle kadınların taşlanarak öldürülmesine devam edebileceği bildirildi.

Çin ve Singapur gibi bazı ülkelerde uyuşturucuyla bağlantılı suçlardan hüküm giyen kişilerin infazları devam etti. Çin, Kuzey Kore ve Vietnam'da ölüm cezasının hangi boyutlarda uygulandığı kesin olarak bilinmezken infazların yaygın olduğu düşünülmüyordu. Çin'de yeni bir yasa, ölüm cezasıyla ilgili bilgilerin açıklanmasını daha da kısıtladı ve yeni yargı yönergesi, Tayvan'ın bağımsızlığını destekleyen kişiler hakkında ölüm cezası kullanımını teşvik etti.

Ölüm cezası uygulamaya devam eden devletler bu cezayı kaldırmak için acilen adım atmalı ve bu süre içinde infazları erteleme yasası çıkarmalıdır.

AVRUPA VE ORTA ASYA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

DOĞU AVRUPA VE ORTA ASYA

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı devam eden saldırısı, savunma durumundaki insan hakları manzarasına egemen oldu ve bölge, insan haklarındaki küresel gerilemede başı çaktı. Savaş ve artan otoriter uygulamalar nedeniyle artan sayıda ülke birlikte hareket ederek insan hakları yükümlülüklerini reddetti ve ulusal ve uluslararası kurumları zayıflattı. İnsan haklarını savunanlar kuşatma altındaydı.

Rusya'nın doğrudan sivil altyapıyı hedef alan saldırılar da dahil uluslararası insancıl hukuka yönelik süregelen ihlalleri ve uluslararası hukuk suçları, Ukrayna'da aralıksız can kaybına, temel yaşam koşullarında ciddi bir gerilemeye ve çocukların ve diğer risk altındaki grupların daha fazla acı çekmesine yol açtı.

Bu suçlarda olduğu gibi, Azerbaycan-Ermenistan çatışmasındaki ihlallere ilişkin olarak da cezasızlık devam etti. Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki birçok hükümet, hesap verebilirlik konusunda çok sınırlı beklentiyle insan haklarına açık saldırılarda bulundu. Sivil toplum doğrudan saldırı altındaydı ve birçok ülkede daralarak korku ve gizlilik ikliminde faaliyet gösterdi. Hak savunucuları hapsedildi veya sürgüne zorlandı. Barışçıl protestocular, daha önce benzeri görülmemiş boyutlardaki şiddete rağmen artan baskılara cesaretle karşı durdu. Ancak birçoğunun cesur çabalarına rağmen insan hakları toplumunun etkisi belirgin şekilde azaldı.

Aşırılık yanlılığı ve terörizmle ilgili mevzuatın kötüye kullanılması ve resmi 'geleneksel değerler' söylemi, özellikle toplumsal cinsiyet, cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını kısıtladı. Uluslararası örgütler tarafından gerçekleştirilenler de dahil gözlem faaliyetleri artan bir biçimde baskı altına alındı. Sürgündeki aktivistlere yönelik ulus aşırı zulüm arttı ve bu durum, ulusal ve uluslararası insan hakları koruma mekanizmalarının zayıflığını daha da açığa çıkardı.

Din ve inanç özgürlüğü geriledi. Adalet sistemleri açıkça muhalefeti bastırmak için araçsallaştırıldı, işkence ve diğer türde kötü muamele yaygın olarak devam etti. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet arttı. Mültecilerin ve göçmenlerin haklarında aşındırılmaya devam etti.

Fosil yakıt üretimi ve tüketimi artarak insan sağlığını tehdit eden hava kirliliğinde rol oynadı.

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK İHLALLERİ

Rusya, Ukrayna'da sistematik olarak sivil altyapıyı hedef almaya ve savaş suçları işlemeye devam etti. Sivil kayıplar 2023 yılına kıyasla daha yüksekti. Rusya'nın halkı füzeler ve insansız hava araçlarıyla hedef almayı sürdürmesi nedeniyle Ukraynalı sivillerin temel yaşam koşulları ciddi ölçüde geriledi; çocuklar, yaşlılar ve risk altındaki gruplar özellikle ağır bedel ödedi. Rusya Ukrayna'nın termal enerji üretim kapasitesinin %70'ine ulaşan bir kısmını imha veya işgal ederek devamlı enerji kesintileri yaşanmasına neden oldu. Onlarca Ukraynalı savaş esiri çatışmalara katıldıkları gerekçesiyle Rusya'da veya Ukrayna'nın Rusya işgali altındaki bölgelerinde yasadışı bir biçimde yargılandı.

Rusya, Ukrayna saldırıları nedeniyle kendi topraklarında yüzlerce sivilin öldüğünü bildirdi; ancak sayılar ve ölümlerin meydana geldiği koşullar bağımsız olarak doğrulanamadı.

Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ üzerine yaşanan çatışmalarda geçmişteki ihlallere ilişkin cezasızlık devam etti. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM),

Rusya'nın, Gürcistan'ın özerk statüdeki Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde sınırları belirlerken ve denetlerken yaşam hakkı ile diğer insan haklarını ihlal ettiğine hükmetti.

Savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen hakkındaki tüm iddialar, evrensel yargı yetkisi ilkesi de esas alınarak tarafsız ve bağımsız soruşturmalara tabi olmalıdır.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Muhafif sesler, "etki ajanı" olarak tanımlanarak ve aşırılıkla mücadele, terörle mücadele ve "geleneksel değerler" söylemiyle desteklenen homofobik mevzuat kullanılarak, vatana ihanet ve ulusal güvenliği tehdit suçlamalarıyla gitgide daha fazla bastırıldı. İnsan hakları savunucularından sanatçılara, gazetecilere, oyun yazarlarına ve avukatlara kadar hiç kimse baskıların dışında tutulmadı.

2024 yılında Belarus'ta "aşırılık yanlısı faaliyetlere karışan kişilerin listesi" dört bin 700 ismi aştı ve "aşırılık yanlısı içerikler" olarak tanımlanan çevrimiçi, basılı ve yayın materyallerinin sayısı neredeyse iki katına çıktı. Gürcistan'da muhalif seslere yönelik taciz ve şiddet arttı, birçok aktivist ve protestocu, kimliği belirsiz saldırganlar tarafından, bazı durumlarda görünüşe göre yetkililerin teşvik ettiği veya kışkırttığı saldırılara maruz kaldı.

Kırgızistan'da onlarca bağımsız gazeteci, aktivist, blog yazarı ve sosyal medya yorumcusu, açıkça eleştirilerine misilleme olarak ceza soruşturmalarıyla karşı karşıya kaldı. Moldova, vatana ihanetle mücadele mevzuatının kapsamını, barış dönemini de içerecek şekilde genişletti. Tacikistan, "ulusal kültüre yabancı" giysileri yasaklayan bir yasa çıkardı. Özbekistan'ın Bilgi Edinme Yasası'nın son taslağı, "ayrılıkçılığı" ve "dini aşırılık yanlılığını" destekleyen veya devlete saygısızlık içeren bilgilerin yayılmasını yasakladı.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Sivil toplum örgütlerinin faaliyet alanı engellendi, yaftalandı ve tehlikeye atıldı. Kırgızistan, uzun zamandır var olan Rusya modelini temel alarak "etki ajanı" tarzı bir mevzuat çıkardı. Yasa, yurtdışından fon alan ve muğlak bir biçimde tanımlanmış "siyasi faaliyette" bulunan sivil toplum örgütlerine kendilerini "dış temsilci" olarak tescil ettirme zorunluluğu getirerek, birçok örgütü faaliyetlerini azaltmak veya sivil toplum örgütü olarak faaliyet göstermeyi sonlandırmak zorunda bıraktı. Benzer şekilde Gürcistan, %20'nin üzerinde dış fon alan örgütleri, kendilerini yabancı etki ajanı olarak beyan etmeye ve oldukça meşakkatli ve müdahaleci şartlara uymaya zorlayan Yabancı Etkinlik Şeffaflığı Yasası'nı yürürlüğe koydu.

Azerbaycan'da bağımsız sivil toplum örgütleri ve medya, tescil reddi ve külfetli raporlama gereklilikleri de dahil keyfi kısıtlamalarla karşılaşmaya devam etti. Tacikistan, son yıllarda kapatılan 700 örgüte ek olarak sivil toplum örgütlerini kapatmaya devam etti. Rusya'da yerli halkların örgütlerinin de aralarında bulunduğu 55 örgüt daha keyfi bir biçimde "aşırılık yanlısı" olarak değerlendirildi ve "etki ajanı" olarak değerlendirilen kişi ve kurum sayısı 169 arttı.

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Hali hazırda yok denecek kadar sınırlı olan barışçıl toplanma alanı, yersiz kısıtlamalar içeren mevzuat ve protestoculara karşı hukuka aykırı güç kullanımı yoluyla önemli oranda daha da daraldı. Bu durum, ifade özgürlüğüne yönelik baskılarla da birleşerek, gelecek neslin liderleri olabilecek kişilerin katılımı da dahil insan hakları etkinliklerine katılımı caydırdı.

Gürcistan'da polis, yüzlerce protestocuyu fiziksel şiddete maruz bıraktı, yaraladı ve gözaltına aldı, bununla da kalmayıp aktivistleri evlerinde ve ofislerinde aradı ve gözaltına aldı.

Rusya'da önde gelen muhalif lider Aleksey Navalni'nin cezaevindeki ani ve kuşkuolu ölümünün ardından yüzlerce kişi alenen yas tuttukları için gözaltına alındı, onlarca kişi para cezası ve tutuklama da dahil ağır idari cezalara çarptırıldı. Ermenistan'da polis, Nisan ve Mayıs aylarında Başbakan Nikol Paşinyan'ı istifaya çağırarak geniş çaplı protestolarda birçok kez protestoculara karşı hukuka aykırı güç kullandı. Kazakistan'da, toplanmalarla ilgili mevzuat

kapsamındaki “suçlar”, yetkililerin protestolardan uzun süre sonra bile protestocuları hapsedmesine imkan verdi.

Devletler ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını engelleyen yasa ve uygulamaları kaldırmalı ve muhalefeti bastırmak ve insan hakları sicilleriyle ilgili tartışmaları susturmak için bahane bulmaya son vermelidir.

DİN VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ

Doğu Avrupa ve Orta Asya genelinde din ve inanç özgürlüğünde gerileme yaşandı. Ukrayna, Rusya'daki “etki merkezleriyle bağlantılı dini örgütleri” yasaklayan bir yasa çıkardı. Aynı zamanda, Rusya'da savaşı karşıtı düşüncelerini ifade eden Ortodoks rahipler görevden alındı veya kınandı, Yehova Şahitleri cezaevinde tutulmaya devam etti. Belarus'ta hükümetin politikasıyla uyum göstermeyen dini liderler taciz ve tutuklamalarla karşılaştı. Tacikistan'da Pamiri azınlık, ibadet etme ve kültürlerini koruma haklarına yönelik geniş çaplı saldırılara maruz kalmaya devam etti.

Devletler, ayırım yapmadan herkesin din ve inanç özgürlüğünün eksiksiz olarak korunması, geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yasa ve politika reformları uygulamak üzere etkili tedbirler almalıdır.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

İşkence ve diğer türde kötü muamele yaygın olarak devam etti ve failler genellikle cezasızlıktan yararlandı. Bağımsız BM uzmanları, Rusya'nın “Ukraynalı sivilleri ve savaşı esirlerini işkenceye maruz bırakmak konusundaki koordineli devlet politikasını” kınadı; işkenceden hayatta kalanlar şiddetli dayak, elektrik şoku, cinsel şiddet, uykudan yoksun bırakma ve sahte infazlar bildirdi. İstisnai olarak, Avrupa Konseyi, Azerbaycan'ın polis eliyle yaygın şiddet ve diğer türde kötü muameleyle ilgili uzun vadeli kaygıları gidermeyi reddetmesini alenen kınadı. Belarus'ta siyasi güdümlü suçlamalarla hapsedilen kişilerden beşi 2024'te hayatını kaybetti, diğerleri ise zorla kaybetme kapsamına girecek kadar uzun süreler boyunca hücre hapsinde tutuldu. Gürcistan'da Kasım ve Aralık aylarındaki protestolar sırasında gözaltına alınan 400 kişiden çoğu kötü muamele bildirdi, onlarca kişi ciddi yaralanmalar nedeniyle hastaneye yatırıldı ve birçoğunun tıbbi bakıma erişimi engellendi. Tacikistan'da haksız yere cezaevinde tutulan Pamiri insan hakları avukatı Menuçehr Holiknazarov, sağlık durumu ciddi şekilde bozulan ve tıbbi tedaviden yoksun bırakılan kişiler arasındaydı; yetkililer, Holiknazarov'un serbest bırakılması için yapılan uluslararası çağrılarını görmezden geldi. Kazakistan'da 2022'deki protestolar sırasında güvenlik güçlerinin işkence uyguladığı yönünde yaygın iddialar karşısında hesap verebilirlik sağlanmadı.

Devletler, işkence ve diğer türde kötü muameleyle son vermek için acilen harekete geçerek suç şüphesi taşıyan tüm kişileri adil yargılamak üzere mahkeme önüne çıkarmalıdır.

HAKSIZ YARGILAMALAR

Nadiren meydana gelen olumlu bir gelişmede, Kırgızistan'da Kempir Abad adıyla bilinen davada yargılanan 22 kişi siyasi güdümlü suçlamalardan beraat etti. Ancak artan sayıda ülkede yargı sistemleri muhalefete zulmetmek için araçsallaştırıldı. Gıyabında mahkum edilen kişi sayısı arttı.

Belarus siyasi muhalifleri, insan hakları savunucularını ve avukatları uzun süreli hapis cezalarıyla hedef aldı. Muhafif lider Svetlana Tihanovskaya ile bağlantılı sürgündeki 20 siyasi analist ve gazeteci, devlete karşı işlenen suçlar ve “aşırılık yanlılığı” nedeniyle 10 yıldan 11 buçuk yıla kadar değişen hapis cezalarına çarptırıldı. Rusya'da vatana ihanet ve casusluk suçlarından verilen mahkumiyet kararları önemli oranda artış gösterdi. Gürcistan'da yetkililer adalet sistemini açıkça hükümet karşıtı protestoları bastırmak için araçsallaştırdı ve mahkemeler işkenceyi gösteren kanıtları rutin olarak gözardı etti. Tacikistan'da keyfi olarak

yasaklanan muhalif grupların üyeleri hapisle karşı karşıya kalırken, avukatlar çalışmalarını nedeniyle ciddi misillemelere maruz kaldı.

Yetkililer, adil yargılanma hakkını güvence altına almalı ve adalet sistemini muhalefete zulmetmek için kötüye kullanmaktan kaçınmalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Ermenistan ve Kazakistan'da ev içi şiddetten hayatta kalanlara yönelik korumalar güçlendirildi. Ancak diğer ülkelerde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet arttı. Ukrayna yetkilileri, ev içi şiddet vakalarında 2023 yılına kıyasla %80'lik bir artış bildirdi. Kırgızistan'da vaka sayısı, bir önceki yıla göre %37 daha fazlaydı. Türkmenistan'da yasa değişiklikleri, mahkemelere, boşanma davalarında ev içi şiddet söz konusu olsa dahi eşleri uzlaştırmaya öncelik verme zorunluluğu getirdi.

Devletler, toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet türleriyle acilen mücadele etmeli ve şiddetin temel sebeplerini ortadan kaldırmalıdır.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+'ların hakları, "geleneksel değerlere" yapılan vurgunun artmasına paralel olarak geriledi.

Gürcistan, görünüşe göre Rusya'nın emsal niteliğindeki "eşcinsel propaganda" yasasının büyük bir kısmını benimseyerek, çok sayıda homofobik ve transfobik tedbir içeren "ailevi değerler ve reşit olmayanların korunması" hakkında bir mevzuat çıkardı.

Belarus, pornografi tanımını "geleneksel olmayan cinsel ilişkiler ve/veya cinsel davranışları" kapsayacak şekilde güncelledi. Öte yandan, Kazakistan'da "LGBTİ+ propagandasını" suç sayan bir yasa çıkarılması için düzenlenen imza kampanyası, kamuoyundan ciddi bir tepki aldı ve tepkiler üzerine yasa teklifi görüşmeleri ertelendi.

Türkmenistan ve Özbekistan'da erkekler arasında onaya dayalı cinsel ilişkiler suç sayılmaya devam etti.

Devletler, onaya dayalı eşcinsel ilişkilerin suç olmaktan çıkarılması da dahil LGBTİ+'lara karşı ayrımcılık içeren yasaları, politikaları ve uygulamaları yürürlükten kaldırmalıdır.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Çocuklar yeterli insani gelişim koşullarından gittikçe daha fazla yoksun bırakıldı. UNICEF, Tacikistanlı çocukların %78'inin gıda yoksulluğu yaşadığını, bunların %34'ünün ciddi yoksulluğa maruz kaldığını raporladı. Kırgızistan nüfusunun yarısı temel besin gereksinimlerini karşılayamaz durumdaydı ve çocuklar bu durumdan orantısız etkilendi.

Rusya'da ve Ukrayna'nın Rusya işgali altındaki bölgelerinde çocukların eğitim hakkı ihlal edilerek, okul müfredatına Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşını yücelten dersler dahil edildi. Rusya aynı zamanda, Rusça dil sınavını geçemedikleri ve Rusya'da yasal olarak bulunmadıkları sürece göçmenlerin çocuklarının okula kaydolmasını engelleyen bir yasa çıkardı.

Devletler herkesin yeterli yaşam standardı hakkını ve nitelikli eğitim-öğretime erişimini güvence altına almalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Mültecilerin ve göçmenlerin hakları aşındırılmaya devam etti. Dağlık Karabağ'da yerinden edilerek Ermenistan'a sığınan 100 binden fazla etnik Ermeni güvenli ve onurlu geri dönüş ihtimalinden yoksundu. Kazakistan'da, Özbekistan'ın özerk Karakalpakistan Cumhuriyeti'nden gelen aktivistler zorla geri gönderilme tehdidi altında olmaya devam etti ve işkence ve uzun süreli hapis cezası riski altındaydı. Belarus yetkilileri, mültecileri ve göçmenleri AB sınırlarından geri itmeye devam etti. Rusya yetkilileri, göçmen karşıtı söylemlerde bulundu ve Rusya bölgeleri göçmenlerin belirli mesleklerde çalışmalarını yasaklayan yasalar çıkardı.

Devletler, zulüm ve insan hakları ihlallerinden kaçan herkesin güvenlik ve uluslararası korumaya erişimini tesis etmeli ve hiç kimsenin insan hakları suistimallerine maruz

birakılabileceği bir yere geri gönderilmemesini güvence altına almalıdır.

SAĞLIKLIL BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Azerbaycan BM İklim Değişikliği 29. Taraflar Konferansı'na (COP29) ev sahipliği yaptı ancak bölgesel ve küresel iklim adaletini iletletmekte başarısız oldu. Yetkililer, Azerbaycanlı insan hakları savunucularının ve aktivistlerin zirveye katılımını engelleyerek etkinlik öncesi ve sonrasında bu kişilere zulmetti, bir otosansür ve yoğun gözetim iklimi oluşturdu. Petrol ve doğalgaz üretimi artmaya devam ederken birçok ülke, iklim değişikliğiyle mücadele veya fosil yakıtlara bağımlılığı azaltma konusunda kararlılık sergileyemedi.

Hava kirliliği insan sağlığına zarar vermeyi sürdürdü ve fosil yakıt kullanımına devam edilmesi nedeniyle daha da arttı. Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırma, Özbekistan'ın başkenti TaŐkent'te hava kirliliğinin her yıl yaklaşık  bin erken lme sebebiyet verdiğini ortaya koydu.

Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da doğal kaynakların çıkarılmasının yol açtığı zararları protesto eden savunucular yetkililer tarafından susturuldu.

Doğu Avrupa ve Orta Asya'da yüksek karbon salımına sahip ülkeler, iklim değişikliğinin etkilerini azaltma çabalarına öncülük etmelidir. Buna, fosil yakıt üretimi ve teŐviklerinin genişlemesini durdurmak da dahildir. Devletler, kişileri ve toplulukları, iklim değişikliği ve aşırı hava koşullarının riskleri ve etkilerine karşı korumak için acilen tedbir almalıdır.

BATI, ORTA VE GÜNEYDOĞU AVRUPA

İrk, din, toplumsal cinsiyet ve cinsellik gibi kimlik temelli ayrımcılık, fişleme, yaftalama ve taciz, insan hakları korumaları ve güvencelerinin her yönüne nüfuz eden temalardı. Nefret suçları bildirimleri arttı.

AŞırı geniş ve muğlak terörle mücadele yasaları; ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğünü bastırmak için kullanıldı. Polis, barıŐıŐıl protestoculara karşı gereksiz veya aşırı g kullandı ve bazı barıŐıŐıl protestocular sivil itaatsizlik eylemleri nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakıldı. Gözetim teknolojileri yaygın olarak kullanıldı ve caydırıcı etki yarattı.

Düşmanca ve baskıcı yasalar aynı zamanda Filistinlilerle dayanıŐmayı veya İsrail'in Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımını eleŐtirmeyi caydırmak ve cezalandırmak için kullanıldı. Avrupa genelinde hükümetlerin uluslararası hukuka bağlılığı sınıandı ve bazı yetkililerin İsrail devletini hesap verebilirliğe karşı korumak için aldığı tedbirlerle sınıfta kaldı. Uluslararası Adalet Divanı ve BM uzmanlarının ülkelerden İsrail'e tüm silah transferlerini durdurmalarını istemelerine rağmen bazı ülkeler silah ve parça ihraç etmeye devam etti.

Sınır denetimi, mültecilerin ve göçmenlerin haklarının önüne geçti. Özellikle göçmenlere ve engellilere yönelik işkence ve diğer türde kötü muamele bir sorun olmayı sürdürdü. Toplumsal cinsiyete dayalı Şiddet yaygın olarak devam etti. Barınma, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişim azaldı. İklim değişikliğinin Şiddetlendirdiği afetler, özellikle güney Avrupa devletlerinde geniş çaplı hasar yol açtı.

AYRIMCILIK

Ayrımcılık kalıcı bir sorun olmaya devam etti. Kadınlar, Siyahlar, Romanlar ve ırk ayrımcılığına maruz bırakılan diğer kişi ve gruplarla düşük gelirli insanlar sosyal güvenlik, siyasi temsil, istihdam ve eğitime erişimlerini olumsuz etkileyen doğrudan ayrımcılıkla karşılaştı. Almanya ve Birleşik Krallık'taki bıçaklama saldırılarının ardından göçmen karşıtı ve İslamofobik nefret suçları arttı. Diğer ülkelerin yanı sıra Fransa'da antisemit, İslamofobik ve ırkçı suçlarda artış yaşandı. Portekiz, nefret suçları soruşturmalarının çoğunu reddetti.

Norveç ve İsveçre, ayrımcılığa dayanan ırksal profillemeye uyguladı. Danimarka, İsveç ve Hollanda'da kendi kendine işleyen sosyal sistemleri kadınlara, ırksallaştırılan gruplara ve düşük gelirli karıştı ayrımcı uygulamalara yol açtı. Fransa, 2024 Paris Olimpiyat ve Paralimpik Oyunları da dahil olmak üzere spor müsabakalarında ayrımcı başörtüsü yasağı uyguladı.

Yunanistan ve Çekya'da eşcinsel evlilikler yasallaştı, Birleşik Krallık'ta onarım terapisi uygulamalarına yönelik yasaklar beklemede kaldı. Ancak LGBTI+'lar ciddi zorluklarla karşılaşmaya devam etti. Sırbistan ve Bulgaristan'da cinsiyet kimliklerinin yasal olarak tanınmasını sağlamak zordu, Kuzey Makedonya'da ise tanıma süreci durduruldu. Polonya ve Slovakya'da şiddet ve ayrımcılık devam etti, Polonya'da nefret suçlarıyla ilgili özel mevzuat eksikliği devam etti. Türkiye, LGBTI+ Onur Yürüyüşleri'ni hukuka aykırı olarak yasaklamayı sürdürdü.

Bazı ülkelerde Romanların entegrasyonuna yönelik yerel eylem planlarına rağmen Romanlar ayrımcılık, ayrıştırma ve sosyal dışlamaya maruz kaldı. İtalya, Romanların barınma hakkına ilişkin olarak Avrupa Sosyal Şartı'nı ihlal etti. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, İrlanda ve Sırbistan'da Romanlara yönelik muamelede yapısal ırkçılığa dikkat çekti. Slovakya'nın Roman çocukları ayrıştırması, Avrupa Komisyonu tarafından şikayet edildi; ayrıştırma Kuzey Makedonya, Bulgaristan ve Bosna-Hersek'te de devam etti. Hırvatistan'daki Romanlar ve Romanya'daki Ukrayna'dan gelen Roman mülteciler, temel hizmetlere erişimde önemli zorluklar yaşadı.

Devletler, Yahudiler, Müslümanlar, Siyahlar, Romanlar ve LGBTI+'lar dahil tüm gruplara karşı sistemsel ayrımcılıkla anlamlı bir biçimde mücadele etmelidir.

İFADE VE BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Çeşitli devletler, Filistinlilerle dayanışmayla ilgili ifade özgürlüğünü ve İsrail'in Gazze'de Filistinlilere yönelik soykırımını eleştiren sesleri kısıtlayan tedbirlere başvurdu. Almanya, "Nehirden denize" sloganını suç sayarak mahkumiyet kararları verdi. Birleşik Krallık hükümeti, Filistin'le ilgili ifade özgürlüğünü kısıtladı; Fransa, birçok kişi hakkında "terörü haklı gösterme" gerekçesiyle soruşturma başlattı. İspanya'da Filistin dayanışması aktivistleri "terörü yüceltme" suçlamasıyla soruşturuldu.

İspanya, ifade özgürlüğünü kısıtlayan mevzuatı iyileştirmek amacıyla Demokrasi Eylem Planı'nı onaylarken, Bulgaristan ve Sırbistan'da kamusal katılıma karşı stratejik davalar (SLAPP) açıldı. Macaristan'da yeni bir otorite sivil toplumu hedef aldı; Türkiye'de hükümete barışçıl olarak muhalefet edenlere yönelik cezai kovuşturmalar devam etti.

Devletlerin barışçıl protestocuları artan bir biçimde yafталayarak ve kriminalize ederek haksız ve cezalandırıcı kısıtlamalar getirmesi ve muhalefeti susturmak için gitgide daha baskıcı yöntemlere başvurmasıyla barışçıl toplanma hakkı ciddi saldırılara uğradı. İsrail'in Filistin halkına yönelik soykırımını protesto edenler ve iklim değişikliğiyle ilgili protestolara katılanlar özellikle hedef alındı.

Olumlu gelişmeler olarak, Birleşik Krallık'ta polislin protestoları kısıtlama yetkilerini artıran yönetmeliklerin hukuka aykırı olduğuna hükmedildi ve İtalya'da bir mahkeme sekiz aktivistin, iklimle ilgili eyleme geçme kastını kabul ederek beraatlerine karar verdi. Öte yandan, iklimle ilgili ve Filistin yanlısı protestoları yasaklama çabaları devam etti. Fransa'da bu tür protestolara aşırı kısıtlamalar getirildi; Finlandiya, Almanya ve İtalya'da bu tür protestolara katılanlara yönelik gereksiz ve aşırı güç kullanımı bildirildi. Türkiye protestolara genel yasaklar getirdi. Hollanda'da barışçıl protestoculara karşı insansız hava araçları ve yüz tanıma teknolojisi kullanıldı. Sırbistan, Yunanistan ve Türkiye'de protestolar sırasında polis aşırı güç kullandı ve/veya keyfi gözaltılar gerçekleştirdi.

Çeşitli bahanelerle devletin aşırı müdahalelerine karşı herkesin ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanma alanı korunmalıdır.

SORUMSUZ SILAH TRANSFERLERİ

Bazı Avrupa devletleri, sorumsuz silah transferlerinde suç ortağıydı. Çekya, Fransa ve Almanya İsrail'e, Suudi Arabistan'a ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne silah ihracatına devam etti. Ancak Danimarka ve Karadağ'da sivil toplum silah transferlerine karşı çıktı; Hollanda, yasal kaygılar nedeniyle İsrail'e F-35 savaş uçağı parçaları ihracatını durdurdu; İspanya ve Belçika, BM uzmanlarının ve Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'e silah ihracatını durdurma çağrılarına riayet etti.

Devletler, ciddi insan hakları ihlallerinin işlenmesi veya kolaylaştırılmasında kullanılmaları riskinin yüksek olduğu ülkelere silah transferlerini durdurmalıdır.

HAKİKAT, ADALET VE ONARIM HAKKI

Avrupa, geçmiş sömürgecilik tarihiyle ve soykırım suçları, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin adalet ve onarımın sağlanmasıyla uğraşmaya devam etti. Birçok ülke, bu tür suçlar için hesap verebilirlik açığını gidermeye çalışan 2023 tarihli Ljubljana-Lahey Sözleşmesi'ni imzaladı. Belçika'da bir mahkeme, Kongo'daki sömürge yönetimi sırasında devletin insanlığa karşı işlenen suçlardaki sorumluluğunu kabul ederek onarım sağlanmasına hükmetti.

Buna karşın, Bosna-Hersek'te siyasetçiler soykırımı alenen reddetmeyi ve savaş suçularını yüceltmeyi sürdürdü. Sırbistan, uluslararası hukuk kapsamındaki tüm suçlarda hesap verebilirliğin sağlanması yönünde güvenilir hiçbir çaba göstermeyerek, onun yerine Srebrenitsa soykırımına ilişkin BM kararını zayıflatmaya odaklandı. Hırvatistan'da savaş döneminde cinsel şiddete maruz bırakılanların çoğu, özel statü yardımları için kayıt dışı bırakılmaya devam etti. Birleşik Krallık, mahkemelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile bağdaşmadığına hükmettiği Kuzey İrlanda Miras Yasası konusunda yasal zorluklarla karşılaştı.

Bazı Avrupa ülkelerinde yetkililer, UCM'nin İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve eski Savunma Bakanı Yoav Gallant hakkındaki tutuklama kararlarını uygulamayacaklarını açıkça dile getirdi veya ima etti.

Savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım suçları hakkındaki tüm iddialar, evrensel yargı yetkisi ilkesi de esas alınarak tarafsız ve bağımsız soruşturmalara tabi olmalıdır.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Avrupa ülkeleri ve AB, sınır denetimleri yerine mültecilerin ve göçmenlerin hayatlarını korumaya öncelik veren politikaları ve uygulamaları hayata geçirmekte, ihlallere ilişkin hesap verebilirliği sağlayacak güvenilir adımlar atmakta, göç yönetimi konusunda üçüncü ülkelere bağlılığı azaltmakta ve güvenli ve yasal yolları genişletmekte başarısız oldu.

İtalya, Arnavutluk'ta denizden kurtarılan sığınmacıları, sığınma taleplerinin ülke dışında incelenmesi için gözaltına alma girişiminde bulundu. Tunus ve Mısır'daki insan hakları ihlallerini gösteren kanıtlara rağmen AB'nin bu iki ülkeyle işbirliği devam etti. Sınırlardaki şiddet olayları ve Yunanistan'dan Türkiye'ye, Kıbrıs'tan Lübnan'a ve Türkiye'den Suriye, Afganistan ve Eritre'ye hukuka aykırı geri gönderme bildirimleri devam etti.

Sivil toplum örgütleri ve insan hakları savunucuları, suçlu sayma girişimlerine hedef olmayı sürdürdü. Yunanistan'da savunucular, mültecilere ve göçmenlere yardım ettikleri için süregelen kovuşturmalara karşı karşıya kaldı. Üç BM uzmanı, İtalya'nın, denizden hayat kurtaran insan hakları savunucularının çalışmalarına yönelik kısıtlamalarla ilgili endişelerini dile getirdi.

Mülteciler ve göçmenler, sığındıkları ülkelerde haklarında gerileme yaşadı. Macaristan'da Ukraynalı mülteciler barınma için verilen devlet desteğini kaybetti; İrlanda ve Belçika binlerce sığınmacıyı barınmadan yoksun bıraktı.

Devletler, zulümden ve insan hakları ihlallerinden kaçanların güvenliğe ve uluslararası korumaya erişebilmesini ve hiç kimsenin ciddi insan hakları ihlalleriyle karşılaşabileceği bir ülkeye geri gönderilmemesini sağlamalıdır.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Göçmenlere ve engelli kişilere yönelik işkence ve diğer türde kötü muamele bir sorun olmayı sürdürdü. Olumlu gelişmeler arasında, Belçika'nın federal bir önleyici mekanizma kurması ve Macaristan'ın mahkumlarla ziyaretçiler arasında fiziksel temas yasağını kaldırması yer aldı. Romanya, kurumlardaki kötü muameleyle mücadele etmek için beş yıllık eylem planı çıkardı. Öte yandan, Arnavutluk ve İtalya cezaevlerinde aşırı kalabalık ve yetersiz sağlık hizmeti sorunları devam etti; Kuzey Makedonya ve Bulgaristan'da işkence iddiaları bildirildi.

Devletler, işkence ve diğer türde kötü muameleyle son vermek üzere acilen harekete geçmeli ve faileri adalet önüne çıkarmalıdır.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Bazı ülkeler, cinsel şiddete ilişkin cezazırlıkla mücadele etmeyi amaçlayan yasa değişiklikleri yaptı. Polonya, Çekya ve Hollanda, onayın olmamasını esas alan tecavüz tanımını kabul etti. Hırvatistan, kadın cinayetini ayrı bir suç olarak tanımladı.

Ancak toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yaygın olarak devam etti. Romanya'da ev içi şiddet vakalarına ilişkin bildirimler önceki yıllara kıyasla artış gösterdi. Bulgaristan, Hırvatistan, Almanya, Yunanistan, İtalya, Karadağ, Portekiz, İspanya ve Türkiye gibi ülkelerde kadınların partnerleri veya eski partnerleri tarafından öldürülmesi kaygı verici boyutlarda devam etti. Göçmen kadınlar, seks işçileri ve trans kadınlar cinsel şiddet şikayetinde bulunmak istediklerinde sistematik engellerle karşılaştı. Fransa'da bu tür engellere, şikayette bulunma hakkından yoksun bırakma ve sınır dışı tehditleri de dahildi.

Devletler, toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet türlerine ilişkin cezazırlığa son vermelidir.

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Bazı ülkeler, kürtaja erişimin önündeki engelleri kaldırmak için olumlu adımlar attı. Fransa, dünyada kürtajı açıkça anayasada güvence altına alınmış bir özgürlük olarak tanımlayan ilk ülke oldu; bazı ülkeler de gebe kadınları kürtaj klinikleri dışında tacizden korumaya yönelik tedbirleri destekledi.

Öte yandan, kürtaj büyük oranda suç sayılmaya devam etti ve birçok ülkede kürtaja erişimin önündeki engeller varlığını sürdürdü. Andorra kürtajı tamamen yasaklamaya devam etti; Polonya'da kürtaj aşırı ölçüde kısıtlanmaya devam etti ve Malta'da kürtaja erişime izin verilen tek yasal istisna, gebe kişinin hayati risk taşımasıydı. İngiltere ve Galler'de, yasal çerçevenin dışında kürtaj olmakla suçlanan kadınlara yönelik soruşturma ve kovuşturmalar arttı.

Hırvatistan, İtalya ve Portekiz gibi ülkelerde vicdani veya dini gerekçelerle kürtaj bakımı sağlamayı reddetme, bir sorun olarak devam etti. Hırvatistan ve Slovenya gibi ülkelerde kırsal ve ekonomik açıdan yoksun bölgelerde kürtaja erişim bilhassa olanaksızdı.

Devletler, güvenli kürtaj da dahil kapsamlı cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi güvence altına almalıdır.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

İnsanlar sosyal güvenliğe erişimde engellerle karşılaştı. Avusturya'da kadınlar ve engelliler yafıtlamaya, bürokratik engellere ve kısıtlayıcı yasal düzenlemelere maruz kaldı. Finlandiya'da ciddi orandaki sosyal güvenlik kesintileri, halihazırda düşük gelirli olan grupların yeterli yaşam standardı hakkını tehlikeye attı. Birleşik Krallık'ta standart sosyal güvenlik yardımları, temel ihtiyaçların maliyetinden azdı.

İtalya ve İspanya'da sağlık altyapısına yönelik yetersiz kamu yatırımları nedeniyle sağlık hakkı aşınmaya uğradı. Yunanistan'da sağlık çalışanları ve uzmanlar, ulusal sağlık sisteminde süregelen önemli eksiklikleri bildirmeye devam etti.

Birleşik Krallık genelinde 4,3 milyon çocuk yoksulluk içinde yaşıyordu; bu durum, Siyah ve etnik azınlık gruplarından çocukları orantısız etkiledi. İtalya'da nüfusun %10'u mutlak yoksulluk

içinde yaşıyordu.

Barınmaya erişim ciddi bir zorluk olmaya devam etti. Polonya'da uygun fiyatlı konut sıkıntısı, standardın altında yaşam koşullarına yol açtı. Andorra, kış aylarında gerçekleştirilen tahliyeleri önlemedi ve İrlanda'da rekor düzeyde evsizlik kaydedildi.

Devletler, ayırım yapmaksızın herkesin ekonomik ve sosyal haklarını güvence altına almak için acil tedbirler almalıdır. Bu doğrultuda yeterli kaynak ayrılmalı ve evrensel ve kapsayıcı sosyal koruma tesis edilmelidir.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Birçok ülke, insan kaynaklı iklim değişikliğinin şiddetlendirdiği seller, orman yangınları ve aşırı sıcaklar gibi afetlerle karşı karşıya kaldı. İspanya'da Ekim ayında meydana gelen şiddetli yağmurlar su baskınlarına sebep oldu, 224 kişi hayatını kaybetti. İklim değişikliği ile açıklanan rekor sıcaklıklar, Yunanistan ve Portekiz'de ölümlere yol açtı.

Slovenya'nın daha katı emisyon limitleri uygulamasından Hırvatistan'ın 2030 yılına kadar %75 yenilenebilir elektrik planlamasına, Macaristan'da yenilenebilir enerjinin artmasına ve Karadağ'da bir madencilik izninin çevre kaygıları nedeniyle iptal edilmesine kadar, sınırlı da olsa bazı olumlu sonuçlara rağmen birçok ülke iklim politikalarında geride kaldı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) dönüm noktası niteliğindeki bir kararla, İsviçre'nin yetersiz iklim politikalarının, iklim değişikliğinin ciddi olumsuz etkilerine karşı etkili korunma hakkını ihlal ettiğine hükmetti. Almanya'nın iklim planları yetersiz bulundu, Türkiye'nin iklim politikaları ise kritik ölçüde yetersiz olarak değerlendirildi. Hollanda iklim politikalarını zayıflattı, Norveç yeni fosil yakıt aramalarına devam etti, Yunanistan doğalgaz altyapısını genişletti ve Belçika fosil yakıt teşviklerine 15,5 milyar dolar harcadı. Avrupa ülkeleri COP29'da toplu olarak, yeterli ölçüde artırılmış bir iklim finansman hedefi üzerinde anlaşmaya varılmasını engelledi.

Devletler adil bir geçişle fosil yakıt kullanımından ve üretiminden hızla uzaklaşmalı ve her tür fosil yakıt finansmanına son vermelidir. Aynı zamanda, düşük gelirli ülkelere yönelik iklim finansmanını ve ilave tahsisli kayıp ve zarar fonunu acilen artırmalıdır.

GİZLİLİK HAKKI

Karadağ'da yüz tanıma yazılımının kullanımının durdurulmasına ve Fransa'da bir mahkemenin, yapay zeka destekli ses takip sistemlerinin açıkça yasadışı olduğuna hükmetmesine rağmen, casus yazılımların ve yüz tanıma teknolojisinin hukuka aykırı olarak kullanılması bir sorun olmaya devam etti. Sırbistan'da müdahaleci dijital bilişim teknikleri yetkililer tarafından aktivistlere ve bağımsız gazetecilere karşı kullanıldı. Almanya'da polis, yüz tanıma teknolojisini yeterli yasal dayanağı olmadan kullandı. AİHM, Polonya'nın Pegasus casus yazılımı kullanımıyla bağlantılı olarak "gizli gözetim" yoluyla gizlilik hakkını ihlal ettiğine hükmetti. Macaristan'da bir mahkeme, ülkenin veri koruma gözlem kurumunun, Pegasus ile hedef alınan dört kişinin durumuna ilişkin etkili soruşturma yürütmediğine hükmetti.

Devletler gözetim toplulukları yaratmaya doğru gidişi durdurmalıdır.

ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Kriz, çatışma ve kargaşa 2024 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesini etkisi altına aldı. İsrail'in Gazze'deki eylemleri siviller için feci sonuçlar yarattı ve soykırım kapsamındaydı. İsrail ayrıca Lübnan'da Hizbullah ile girdiği silahlı çatışmayı tırmandırdı. Aralık ayında Suriye'de Devlet Başkanı Beşar Esad'ın aniden devrilmesi, devam eden baskıların ve birçok ülkede artan otoriter uygulamaların damga vurduğu bölgede insan hakları ihlallerine ilişkin onlarca yıllık cezasızlığın sonuçlarını gözler önüne serdi.

İsrail'in işgal altındaki Gazze Şeridi'ne yönelik aralıksız askeri saldırıları, Gazze'de 18 yıldır süregelen hukuksuz İsrail ablukası nedeniyle uzun yıllardır devam eden insani krizi daha da derinleştirdi. Saldırıları Gazze'de Filistinlilerin çoğunu yerinden etti, evsiz, aç, yaşamı tehdit eden hastalık riski altında ve tıbbi bakıma, elektrige ve temiz suya erişemez durumda bıraktı.

Lübnan, İran, Irak, Suriye ve Yemen çatışmanın içine çekildi. İran ve İsrail ilk kez açıkça birbirlerinin topraklarına doğrudan saldırılar başlattı. Eylül ayında İsrail ile Hizbullah silahlı grubu arasındaki sınır ötesi çatışmalar yoğun askeri çatışmalara dönüştü. İsrail, Lübnan'ın dört bir yanındaki bölgelere saldırarak siviller üzerinde yıkıcı etkilere yol açtı.

Dünya çapında milyonlarca kişi İsrail'in Gazze'deki eylemlerini protesto ederken, 2024 yılı boyunca dünya hükümetleri -bireysel ve çok taraflı olarak- zulmü sona erdirmek için anlamlı adımlar atmakta defalarca başarısız oldu, hatta ateşkes çağrısı yapmayı bile ağırından aldı. Öte yandan, İsrail'in apartheid sistemi, işgal altındaki Batı Şeria'da hukuk dışı öldürmelerin ve İsraili yerleşimcilerin Filistinli sivillere yönelik devlet destekli saldırılarının artmasıyla giderek daha şiddetli bir hale geldi.

Irak, Libya, Suriye ve Yemen'de uzun süredir devam eden diğer çatışmaların etkileri, başta ötekileştirilen topluluklardan olanlar olmak üzere, büyük bir bölümü gıda, su, yeterli barınma, sağlık ve güvenlik haklarından yoksun bırakılan milyonlarca kişinin hayatını karartmaya devam etti.

Uluslararası adalet mekanizmaları İsrail, İşgal Altındaki Filistin Toprağı ve Libya'da hesap verebilirlik yönünde önemli adımlar attı. Ancak İsrail'in müttefikleri ve diğer güçlü aktörler bu hesap verebilirlik tedbirlerine saldırarak veya bunları gözardı ederek, failleri adaletten korudu ve çifte standartları ve kural esaslı küresel düzenin başarısızlığını daha da açık bir biçimde ortaya koydu.

Bölge genelinde devletler ve devlet dışı silahlı aktörler muhalefeti bastırmaya devam etti. Yetkililer, muhalifleri ve eleştiride bulunanları gözaltına aldı, işkenceye maruz bıraktı ve adil olmayan yargılamalar yoluyla ölüm cezası da dahil ağır cezalara çarptırdı. Hedef alınanlar arasında gazeteciler, internet yorumcuları, siyasi ve sendikal aktivistler, Filistinlilerle dayanışma içinde olduğunu ifade eden kişiler ve insan hakları savunucuları yer aldı. Bazı ülkelerde güvenlik güçleri protestoları bastırmak için zorla kaybetmeler ve toplu halde keyfi gözaltıların yanı sıra hukuka aykırı ve hatta öldürücü güç kullandı. Bu suçların faillerinin neredeyse tamamı cezasız kaldı.

Toplumsal cinsiyet, ırk, uyruk, yasal statü, etnik köken, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği veya ifadesi, din ve sınıf temelinde ayrımcılık bölge genelinde yaygın olarak devam etti.

Başlıca fosil yakıt üreticisi olan devletler, bölge aşırı hava olayları ve artan su kıtlığı gibi yavaş gelişen afetler de dahil iklim krizinin zararlı ve çoğu zaman yaşamı tehdit eden sonuçlarını yaşamaya devam ettiği halde iklim değişikliğiyle mücadele etmek için adım atmakta yetersiz kaldı.

SİLAHLI ÇATIŞMALAR

İSRAİL'İN GAZZE SÂLDIRISI

Hamas ve diğer Filistinli silahlı grupların 7 Ekim 2023'te İsrail'in güneyinde gerçekleştirdiği ölümcül saldırılardan 14 ay sonra, 2024 yılı sonu itibarıyla, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik aralıksız askeri saldırıları en az 45 bin 500 kişinin öldürülmesi, en az 108 bin 300 kişinin de yaralanmasıyla sonuçlandı. Birçok Filistinli, enkaz altında kalan sevdiklerinin cansız bedenlerini hâlâ bulamadı.

Uluslararası Af Örgütü yıl boyunca, İsrail'in doğrudan sivilleri ve sivil yapıları hedef alan saldırıları ile çoğunlukla birden fazla kuşaktan oluşan ailelerin tamamını yok eden gelişigüzel ve orantısız saldırıları da dahil olmak üzere çok sayıda savaş suçunu belgeledi.

Gazze'nin doğu sınırı boyunca bir tampon bölge oluşturma girişiminde bulunan İsrail güçleri, buldozerler ve elle yerleştirilen patlayıcılar kullanarak tarım arazilerini ve sivil binaları sistematik olarak imha etti, evler, okullar ve camiler de dahil mahalleleri tamamen yerle bir etti.

İsrail'in eylemleri, Gazze nüfusunun %90'ını oluşturan 1,9 milyon Filistinliyi zorla yerinden etti ve kasıtlı olarak eşi benzeri görülmemiş bir insani felaketi tetikledi.

Uluslararası Af Örgütü'nün araştırması, İsrail'in Gazze'de Filistinlileri yok etmeye yönelik özel niyetle, Soykırım Sözleşmesi uyarınca yasaklanmış fiilleri gerçekleştirdiğini ve dolayısıyla soykırım suçu işlediğini ortaya koydu. Bu eylemler arasında öldürme, sivillere ciddi bedensel veya ruhsal hasar verme ve sivillerin fiziksel varlığını ortadan kaldırmaya yönelik yaşam koşullarını kasten oluşturma yer aldı.

İsrail, Gazze'ye ve çevresine insani yardım erişimini defalarca engelledi, zorlaştırdı, yardım girişine izin vermedi ve bunu kolaylaştırmadı. İsrail güçleri Mayıs ayında güneydeki Refah kentini geniş çaplı olarak işgal etti. Hükümet, İsrail'in kendi müttefikleri de dahil olmak üzere uluslararası toplumdaki gelen uyarıları ve Uluslararası Adalet Divanı'nın sivil nüfus üzerinde yaratacağı yıkıcı etki nedeniyle Refah'a saldırılmaması yönündeki yasal olarak bağlayıcı kararlarını gözardı etti.

İsrail bir dizi "tahliye" emri yayınlayarak Gazze nüfusunu, yaşamı idame ettirecek altyapı, sağlık hizmetleri ve gıdadan yoksun küçük ve yoğun nüfuslu bölgelere sıkıştırdı. Sonuç olarak Gazze'deki Filistinlilerin çoğu aşırı açlıkla ve hızla yayılan hastalıklarla karşı karşıya kaldı. İsrail'in hava saldırıları sık sık "tahliye" emirlerini uygulayan sivilleri vurdu; buna, sivillerin İsrail'in güvenli olacağını vaat ettiği bölgelere ulaşmasının ardından düzenlenen hava saldırıları da dahildi.

İsrail ayrıca Gazze'deki Filistinlileri keyfi olarak gözaltına almaya ve bazı durumlarda zorla kaybetmeye devam etti. Bu kişiler rutin olarak İsrail'e nakledildi ve İsrail'de suçlama veya yargılama olmadan hücre hapsinde tutuldu, işkenceye ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldı.

Filistinli silahlı grupların, ülke içinde yerinden edilenlerin yaşadığı kamplar da dahil Gazze'deki sivil bölgelerde veya bu bölgelerin yakınında bulunması, sivillerin hayatını tehlikeye attı ve muhtemelen uluslararası hukuk uyarınca, yoğun nüfuslu bölgelerde savaşçı konumlandırmaktan mümkün olduğunca kaçınma yükümlülüğünü ihlal etti. Bu gruplar, uluslararası insancıl hukuku ihlal ederek İsrailileri ve yabancı uyrukluları rehlin tutmaya devam etti. Rehlin alma aynı zamanda bir savaş suçudur.

İsrail'in Filistinlilere karşı on yıllardır sürdürdüğü apartheid sistemi devam etti. İşgal altındaki Batı Şeria'da İsraili yerleşimcilerin Filistinli sivillere ve mülklerine yönelik saldırıları sert bir biçimde arttı. İsrail devletinin desteğini alan bu saldırılar, kapsamlı arazi gaspları, ev yıkımları ve hukuka aykırı güç kullanımı ile birlikte, insanlığa karşı işlenen zorla nakil ve apartheid suçlarını oluşturdu.

Uluslararası toplum, İsrail'in Gazze'deki zulmünü sona erdirmek için somut adımlar atmakta başarısız oldu. Aralarında ABD ve birçok Batı Avrupa ülkesinin de bulunduğu güçlü ülkeler, İsrail'in eylemlerini alenen destekleyerek uluslararası hukukun evrensel değerinin altını oydu.

BM Güvenlik Konseyi aylarca etkili bir adım atmadı, yalnızca Mart ayında ateşkes çağrısında bulundu.

26 Ocak'ta Uluslararası Adalet Divanı, Güney Afrika tarafından İsrail'e karşı Soykırım Sözleşmesi uyarınca açılan davada ilk geçici tedbir kararını verdi. Bunu 28 Mart ve 24 Mayıs tarihlerinde iki karar daha izledi. İsrail, mahkemenin kararlarına karşı çıktı. Bununla birlikte, bazı devletler, soykırımı önleme yükümlülüklerini ihlal ettikleri ve soykırım ve savaş suçlarına ortak olma riski taşıdıkları konusunda uyarılmalarına rağmen, İsrail'i uluslararası hukuk ihlallerinde kullanılan silahlarla silahlandırmaya devam ettiler.

21 Kasım'da Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve eski Savunma Bakanı Yoav Gallant ile Filistin'de El Kassam Tugayları komutanı Muhammed Deif hakkında savaş suçu ve insanlığa karşı suç işledikleri gerekçesiyle tutuklama emri çıkardı.

Yıl boyunca, dünya çapında milyonlarca kişi, İsrail'in Gazze'deki eylemlerine karşı devam eden protesto ve gösterilere katıldı ve birçok ülkede ifade ve toplanma özgürlüğüne yönelik ciddi kısıtlamalarla karşılaştı.

Diğer Silahlı Çatışmalar

İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları İran, Irak, Lübnan, Suriye ve Yemen'de silahlı çatışmalara ve bazılarında ABD ve Birleşik Krallık güçlerinin de yer aldığı saldırılara yol açtı.

Yaklaşık bir yıl süren düzensiz sınır ötesi saldırıların ardından İsrail 23 Eylül'de Lübnan'da yeni bir askeri saldırı başlattı. Lübnan'da 8 Ekim 2023 ile 2024 sonu arasında tahmini olarak 4 bin 47 kişi öldürüldü, 16 bin 600'ün üzerinde kişi yaralandı ve 1,2 milyon kişi yerinden edildi. İsrail güçleri Lübnan'ın başkenti Beyrut da dahil birçok bölgede evlere, tarım arazilerine, okullara, kiliselere, camilere ve hastanelere saldırdı. Ayrıca, bölgelerin kontrolünü ele geçirdikten çok sonra, İsrail askerleri sivil binaları yıkmak için patlayıcılar, buldozler ve kazı makineleri kullanarak yirmiden fazla köyü yerle bir etti. Hizbullah silahlı grubu yıl boyunca Lübnan'dan kuzey İsrail'e yüzlerce roketler fırlatarak yüzün üzerinde kişiyi öldürdü.

Yemen'de bulunan Hushi silahlı güçleri Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'nda İsrail, ABD ve Birleşik Krallık ile bağlantılı olduğunu iddia ettikleri onlarca gemiye saldırarak sivil denizcileri öldürdü. Bunun üzerine ABD silahlı kuvvetleri, bazıları Birleşik Krallık kuvvetleriyle ortak olmak üzere Hushi hedeflerine deniz ve hava saldırıları düzenledi. Husiler İsrail'e karşı en az 48 kez füze ve insansız hava aracı saldırısı düzenleyerek bir sivil öldürdü. İsrail misilleme olarak 20 Temmuz'da Yemen'e insani yardım ulaştırılmasında kritik öneme sahip Hudeyde limanını ve Ras Kanatib elektrik santralini bombaladı ve en az altı sivil öldürdü. 29 Eylül'de İsrail'in Hudeyde ve Ras İsa limanlarının yanı sıra Hudeyde vilayetindeki El Hali ve Ras Kanatib elektrik santrallerini bombalaması sonucu beş sivilin öldüğü ve diğerlerinin yaralandığı bildirildi.

Nisan ayında İran, İran'ın Suriye'deki konsoloslughuna düzenlenen ve İran Devrim Muhafızları'nın yedi üyesinin ölümüne neden olan saldırıya misilleme olarak İsrail'e 300'den fazla bombalı saldırı düzenledi. Ekim ayında İran, Hamas lideri İsmail Haniye ve Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın öldürülmesine karşılık olarak İsrail'e yaklaşık 200 balistik füze fırlattı. Aynı ay İsrail, İran'da 20 hedefe saldırı düzenleyerek bir sivil ve dört askeri personelin ölümüne neden oldu.

İsrail, Gazze ve Lübnan'daki çatışmalar bağlamında Suriye'deki askeri operasyonlarını artırdı. Aralık ayında, Suriye'de Devlet Başkanı Esad'ın devrilmesinin ardından, İsrail güçleri işgal altındaki Golan Tepeleri'nde BM tarafından askerden arındırılmış tampon bölge olarak tanımlanan bölgeye asker sevk etti, Golan Tepeleri'ndeki yasadışı İsrail yerleşiminin genişleyeceği mesajını verdi ve Suriye'de yüzlerce hava saldırısı gerçekleştirdi.

Irak'ta Halk Seferberlik Birlikleri adı altında silahlı gruplardan oluşan bir koalisyon olan İslami Direniş, İsrail'in Gazze'ye ve Lübnan'a yönelik saldırılarına karşılık olarak İsrail'e yönelik saldırılarını artırdı ve grubun İsrail ve Golan Tepeleri'ndeki askeri tesisleri ve altyapıyı hedef aldığını açıkladığı saldırılar gerçekleştirdi.

Bölgenin başka yerlerinde, uzun vadeli silahlı çatışmalar ve sonrasında yaşananlar milyonlarca insanın hayatını mahvetmeye devam ederken, -bazıları dış hükümetler tarafından desteklenen- çatışma tarafları, savaş suçları ve uluslararası insancıl hukuka yönelik diğer ciddi ihaller işledi.

Suriye'de uzun yıllardır süregelen silahlı çatışmanın tarafları ve müttefikleri hukuka aykırı saldırılar düzenlemeye devam ederek çok sayıda sivil öldürdü ve yaraladı ve hayati önem taşıyan altyapıyı tahrip etti. Yılın ilk yarısında, Rusya tarafından desteklenen Başkan Esad hükümeti, silahlı muhalif grupların kontrolü altındaki kuzeybatı Suriye'ye yönelik saldırılarını arttırdı. Türkiye, kuzeydoğu Suriye'deki Kürt gruplara karşı sürdürdüğü savaşta, bu bölgedeki şehir ve köylere defalarca askeri saldırılar düzenleyerek sivil can kayıplarına ve hayati önem taşıyan sivil altyapının zarar görmesine neden oldu.

8 Aralık'ta muhalif güçler Suriye Devlet Başkanı Esad'ı devirerek, Esad ailesinin savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamına giren yaygın insan hakları ihlallerinin damga vurduğu elli yıllık acımasız ve baskıcı yönetimine son verdi.

Libya'nın başkenti Trablus'ta, batı Libya'nın diğer bölgelerinde ve güney Libya'da kaynakların kontrolü veya siyasi nüfuz için mücadele eden milisler ve silahlı gruplar arasında sivil can kayıplarına ve çeşitli mülklerin zarar görmesine yol açan münferit silahlı çatışmalar meydana geldi.

Silahlı çatışmaların tüm tarafları, özellikle doğrudan sivilleri ve sivil altyapıyı hedef alan saldırılara ve gelişigüzel saldırılara son vermek yoluyla uluslararası insancıl hukuka riayet etmelidir. Dış hükümetler, ciddi insan hakları veya uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin işlenmesi veya kolaylaştırılmasında kullanılmaları riski ağır basan silahların transferini durdurmalıdır.

MUHALEFETİN BASTIRILMASI

Bölge genelinde yetkililer, ister insan hakları sicilleri, ister ekonomi politikaları, isterse Gazze'deki çatışma ya da toplumsal konular hakkında olsun, insanların internet de dahil çeşitli ortamlarda eleştirel veya muhalif görüşlerini ifade etme haklarını ihlal etmeyi sürdürdü. Bazı hükümetler muhalif sesleri susturmak ve kendilerini eleştirenlere sert cezalar uygulamak için terörle ilgili asılsız suçlamalar veya "yalan haber" yayma suçlamalarını kullandı.

İran'da yetkililer protestocuları, zorunlu başörtüsü yasalarına karşı çıkan kadınları, gazetecileri, sanatçıları, yazarları, akademisyenleri, üniversite öğrencilerini, LGBTİ+ları, etnik ve dini azınlıkların üyelerini ve insan hakları savunucularını, insan haklarını barışçıl bir şekilde kullandıkları için keyfi gözaltı, zorlayıcı ifade işlemlerine çağırma ve ölüm, hapis, para cezası ve/veya kırbaç cezalarına yol açan haksız kovuşturmalara da dahil bir dizi ihlale maruz bıraktı.

Ürdün'de yüzlerce kişi yetkilileri eleştirdikleri, Filistinlilerle dayanışma içinde olduklarını ifade ettikleri ya da barışçıl protesto ve genel grev çağrısında buldukları için baskıcı Siber Suçlar Yasası kapsamında suçlandı. Ürdün yetkilileri, ifade özgürlüğü haklarını kullandıkları için tutuklanan kişilerin adil yargılanma haklarını rutin olarak ihlal etti.

Suudi Arabistan, gerçek veya iddia edilen görüşleri nedeniyle kişileri keyfi olarak gözaltına almaya devam etti ve bu kişilere gözaltılarının hukuka uygunluğuna itiraz etme fırsatı vermedi. Pek çok vakada bu kişiler, adil yargılanma hakları ihlal edilerek, barışçıl muhalefetin ifade edilmesini "terörizm" olarak suç sayan muğlak, "her şeyi kapsayan" suçlamalarla uzun hapis cezalarına veya ölüm cezasına mahkum edildi.

Kuzey Afrika genelinde muhalefete yönelik baskılar devam etti ya da arttı. Tunus yetkilileri, siyasi muhalefetin yüksek profilli üyelerini, gazetecileri, sosyal medya kullanıcılarını, insan hakları savunucularını, avukatları ve eleştiride bulunanları keyfi olarak gözaltına almak için baskıcı yasaları ve asılsız suçlamaları kullanarak ifade özgürlüğü ve her tür muhalefet üzerindeki baskıları artırdı. Mısır'ın gazetecileri, barışçıl protestocuları, muhalifleri, muhalif siyasetçileri ve hükümeti eleştirenleri hedef alması hız kesmeden devam etti. Fas ve Batı Sahra'da yetkililer, binlerce mahkum için çıkarılan kraliyet affına rağmen gazetecileri, aktivistleri

ve hükümeti eleştirenleri hedef aldı. Cezayir, barışçıl muhalefeti durdurmak için sık sık uydurma terör suçlamaları kullanmak da dahil çeşitli uygulamalarla, ifade ve basın, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü bastırdı. Libya'da milisler ve silahlı gruplar yüzlerce aktivisti, protestocuyu, gazeteciyi ve çevrimiçi içerik üreticisini yalnızca ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için keyfi olarak gözaltına aldı ve tutukladı.

Devletler gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve aktivistlerin taciz, şiddet ve yargılamaya maruz kalmadan haklarından yararlanmasını sağlamak ve haklarını kullandıkları için cezaevinde tutulan kişileri serbest bırakmak dahil ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarına saygı göstermelidir.

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölgedeki hemen her ülkede hükümetler barışçıl protestoları engellemek ya da zorla dağıtmak üzere çeşitli taktikler kullandı.

Mısır yetkilileri planlanan protestolar öncesinde toplu gözaltılar gerçekleştirdi ve yapılan bazı küçük çaplı protestoları da şiddet kullanarak dağıttı. Örneğin 23 Nisan'da, Filistin ve Sudan'daki kadınlarla dayanışma gösteren kadın insan hakları savunucuları ve diğerleri tarafından düzenlenen küçük bir protestoyu şiddet kullanarak dağıttılar. Irak'ta yetkililer, hükümetin yolsuzluğu, ekonomik sıkıntılar ve yetersiz kamu hizmetlerinden kaynaklanan yaygın öfkenin yol açtığı protestoları dağıtmak için atış mühimmatı kullanmak da dahil sık sık güç kullandı.

Tunus yetkilileri, kişileri yalnızca barışçıl protestolara katıldıkları için keyfi olarak gözaltına almak, yargılamak ve mahkum etmek için defalarca temelsiz ve muğlak "mukavemet" suçlamalarını kullandı. Ürdün güçleri, Ekim 2023 ve Ekim 2024 tarihleri arasında Gazze'deki Filistinlilere destek amacıyla düzenlenen büyük protestolarla bağlantılı binlerce protestocu ve illeyiciyi gözaltına aldı; bu kişilerin çoğu, 2024 yılı sonunda hâlâ gözaltındaydı. Birleşik Arap Emirlikleri yetkilileri barışçıl protestolara yönelik baskıları sürdürdü ve barışçıl protestocular ile diğer muhalifler hakkında toplu yargılamalar gerçekleştirdi.

Hükümetler barışçıl toplanma hakkına saygı göstermeli ve barışçıl protestoculara yönelik baskılara son vermelidir.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

Bölge genelinde insanlar, yıkıcı çatışmalar, ağır ekonomik ve borç şokları ve iklim acil durumunun artan etkileri gibi çoklu ve süregelen krizlerle karşı karşıya kaldı. Artan enflasyon, hükümetlerin başarısızlıkları ve yerel, bölgesel ve uluslararası diğer faktörler, bölgedeki en yoksul ve en kalabalık ülkelerden bazıları da dahil birçok ülkede, yaşam maliyetleri üzerinde yoğun bir baskı oluşturdu. Bu durum milyonlarca insanın gıda güvencesinden yoksun bir şekilde hayatta kalma mücadelesi vermesine yol açtı ve sağlık, su ve yeterli yaşam standardı haklarına zarar verdi.

Lübnan'da hükümetin neden olduğu ve uzamasında rol oynadığı uzun süreli mali ve ekonomik kriz devam etti. Hükümet, sosyal güvenlik hakkı da dahil insanların ekonomik ve sosyal haklarını korumak için gerekli reformları yapmakta başarısız oldu. Kriz, ötekileştirilen gruplar üzerinde yıkıcı bir etki yarattı; örneğin, birçok yaşlı, engelli, kayıt dışı çalışan ve mülteci için yeterli sağlık hizmetlerine ulaşımı daha da zorlaştırdı. İsrail'in Hizbullah ile savaşının yol açtığı yıkım da krizi derinleştirdi.

Ekonomik kriz, hükümetin sağlık ve eğitim harcamalarına ilişkin bütçe yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle Mısır'da da insanların sosyal ve ekonomik haklarını ciddi şekilde etkiledi. Sağlık hizmetlerini özelleştiren yeni bir yasa, özellikle yoksulluk içinde yaşayanların sağlık hizmetlerine erişimini tehlikeye attı. Yetkililer, asgari ücret talep eden işçileri ve zorla tahliyeleri protesto eden kişileri bastırarak için tehditlere ve gözaltılara başvurdu.

Pek çok ülkede hükümetler düşük ücretli işçileri emek ihlallerine karşı koruyamadı ve işçilerin bağımsız sendikalara katılma, sendika kurma ve cezalandırılma korkusu olmadan grev yapma haklarını engelledi. Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin de aralarında bulunduğu Körfez ülkelerinde düşük ücretli göçmen işçiler aşırı sömürü, ayrımcılık, yetersiz barınma, fiziksel ve ruhsal istismar, işverenleri tarafından gerçekleştirilen ücret hırsızlığı, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ve aniden işten çıkarılma ile karşı karşıya kalmaya devam etti. Bu durumdan en ağır etkilenenler, çoğunluğu kadınlardan oluşan ev içi hizmet işçileriydi.

Devletler, ötekileştirilen gruplar da dahil herkesin gıda, su ve sağlık hizmetleri gibi yeterli yaşam standardına erişmesini sağlayan evrensel sosyal koruma sistemleri kurmayı da içerik şekilde insanların ekonomik ve sosyal haklarını korumak için acilen harekete geçmelidir. Bağışta bulunan hükümetler ve uluslararası finans kuruluşları, bu hedefe ulaşılmasında hükümetleri desteklemek için acilen çalışmaya başlamalıdır. Hükümetler ayrıca işçilerin bağımsız sendikalara üye olma, sendika kurma ve grev yapma haklarını korumalı ve iş kanunu güvencelerini ev içi hizmet işçileri de dahil tüm göçmen işçileri kapsayacak şekilde genişletmelidir.

AYRIMCILIK KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLAR

Bölgenin dört bir yanında kadınlar ve kız çocuklar dolaşım ve ifade özgürlüğü, bedensel özerklik, miras, boşanma, resmi görevler üstlenme hakları ve istihdam fırsatları dahil pek çok alanda yasada ve uygulamada ayrımcılığa uğramaya devam etti. İnternet ortamında ve dışında toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yaygın olarak sürdü ve failer cezasızlık kaldı. Bazı ülkelerde bu türde şiddet artarken, kadınlara yönelik korumalar zayıfladı.

Cezayir ve Irak'ta yasalar, tecavüz faillerinin, tecavüze maruz bıraktıkları kişiyle evlenmeleri halinde yargılanmaktan kurtulmasına izin verdi.

Yemen'de Husi fiili yetkilileri ve silahlı gruplar kadınların dolaşımını kısıtlamayı sürdürdü ve erkek bir vasi eşlik etmeden veya onun yazılı onayı olmadan kadınların seyahat etmelerini yasakladı.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde, bölgesel hükümet, ev içi şiddet faillerinden hesap sormamaya devam etti ve yeterince finanse edilmeyen sığınak sisteminde koruma talep eden mağdurların özgürlüklerine keyfi kısıtlamalar getirdi. Milletvekilleri de medeni hâl yasasında kadınlar ve kız çocuklara yönelik korumaları önemli ölçüde zayıflatacak değişiklikler yapmaya çalıştı.

İran'da yetkililer, zorunlu başörtüsüne karşı çıkan kadınlara ve kız çocuklara yönelik baskıları, yüz tanıma teknolojisi gibi dijital izleme yöntemleri de dahil çeşitli yöntemlerle yoğunlaştırdı. Artan güvenlik devriyeleri kamusal alanlarda kadınları ve kız çocukları taciz etti ve onlara saldırdı.

Libya'da milisler ve silahlı gruplar, kendilerini ifade etme biçimleri ve kıyafetleri nedeniyle kadın sosyal medya fenomenlerini ve içerik üreticilerini hedef aldı. Kasım ayında Trablus merkezli Ulusal Birlik Hükümeti, kadınlar için zorunlu başörtüsü getirmeyi ve bunu "ahlak polisi" aracılığıyla uygulamayı planladığını duyurdu.

LGBTİ+'LAR

Bölge genelinde insanlar cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına alındı ve yargılandı. Onaya dayalı eşcinsel cinsel ilişkiden suçlu bulunan birçok kişiye ağır cezalar verildi. Libya, Tunus ve Irak'ta LGBTİ+'ların haklarına yönelik saldırılar arttı.

Libya'da, başkent Trablus'taki İç Güvenlik Ajansı ve diğer milisler ve silahlı gruplar, kişileri gerçek veya varsayılan cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle keyfi olarak gözaltına aldı ve işkence altında alınan "itiraflarını" yayınladı. Tunus'ta LGBTİ+ gruplar, "eşcinsellik suçlamasıyla" yapılan kovuşturmalarda artış olduğunu bildirdi.

Nisan ayında Irak, eşcinsel ilişkileri ilk kez, 15 yıla kadar hapis cezası öngören bir suç haline getirdi. Yeni yasa aynı zamanda eşcinsel ilişkileri veya trans kimliği ifadelerini “teşvik etmek” gibi eylemleri de cezalandırmakta ve “efemine davranmak” gibi muğlak suçlamalar içermektedir.

ETNİK VE DİNİ AZINLIKLAR

Bölge genelinde, ulusal, etnik ve dini topluluklara ve azınlıklara mensup kişiler, ibadet etme ve zulümden ve diğer ciddi insan hakları ihlallerinden uzak yaşama hakları da dahil çeşitli hakları bağlamında, yasada ve uygulamada yerleşik ayrımcılıkla karşı karşıya kaldı.

İsrail, işgal altındaki Batı Şeria'da Filistinliler üzerindeki apartheid sistemini baskı ve tahakküm yoluyla daha da kalıcı hale getirdi. Sistematik olarak, zorla yer değiştirme, idari gözetim, işkence, hukuka aykırı ölümler, temel hak ve özgürlüklerden yoksun bırakma ve zulmü içeren çeşitli insan hakları ihlalleri işledi.

İran'da Ahvaz Arapları, Azerbaycan Türkleri, Beluciler, Kürtler ve Türkmenler dahil etnik azınlıklar, eğitim, istihdam, yeterli barınma ve resmi görevlere erişimlerini kısıtlayan ayrımcılıkla karşı karşıya kaldı. Bahai dini azınlığının üyeleri, yaygın ve sistematik ihlallere maruz bırakıldı.

Devletler ırk, uyruk, etnik köken, din, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ve ifadesine dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmalıdır. Ayrımcı gözetimsiz herkese eşit haklar tanımak ve düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüğü haklarını korumak, geliştirmek ve güvence altına almak üzere yasa ve politika reformları uygulamalıdır.

ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLENLERİN, GÖÇMENLERİN VE MÜLTECİLERİN HAKLARI

İsrail, Filistin, Irak, Libya, Suriye, Lübnan ve Yemen'de uzun süreli çatışmalar, ülke içinde yerinden edilen çok yüksek sayıda kişiyi hayatta kalma mücadelesiyle karşı karşıya bıraktı. Çoğu hizmetlere erişimde engeller, ayrımcılık, evlerine geri dönüş hakları önündeki engeller veya izinsiz geri dönmeyi denediklerinde misillemelerle ve temel insani yardım kısıtlamaları ve kesintileriyle karşılaştı.

Yaklaşık 1,1 milyon Iraklı ülke içinde yerinden edilmiş durumdaydı; birçoğu barınma, su ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaç ürünlerine ve hizmetlere erişmekte güçlük çekti. Irak güvenlik güçleri, İslam Devleti silahlı grubuyla bağlantılı oldukları gerekçesiyle bazı kişileri keyfi gözetim, zorla kaybetme ve elektrik şoku ve su altında nefessiz bırakma da dahil çeşitli işkencelere maruz bıraktı.

Suriye'de, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre, ülke içinde yerinden edilenlerin sayısı 7,2 milyona ulaştı. Başkan Esad'ın Aralık ayında devrilmesinin ardından insani durum ve güvenlik durumu karanlık ve belirsiz olmaya devam etti. Birçok Avrupa ülkesi ise Suriyelilerin bekleyen sığınma başvurularını değerlendireceklerini veya askıya alacaklarını açıkladı.

Bölge genelinde hükümetlerin yetersizlikleri ve uluslararası toplumun, yani daha zengin ülkelerin, yeterli yeniden yerleştirme yerleri ve insani yardım sağlayarak sorumluluğu paylaşmakta başarısız olmaları nedeniyle mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin hakları ihlal edildi. Lübnan'da, ülkedeki tahmini 1,5 milyon Suriyeli mültecinin yaklaşık %90'ı aşırı yoksulluk içinde yaşıyor ve yeterli gıda, barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişemiyordu. Bazı durumlarda yerel yetkililerin ve siyasetçilerin körüklediği mülteci karşıtı söylemlerdeki kaygı verici artış, düşmanca ortamı daha da yoğunlaştırdı. 2 milyon Filistinli ile Suriyeliler de dahil başka uyruklardan yaklaşık 750 bin mültecinin yaşadığı komşu Ürdün'de de çok sayıda mülteci ve sığınmacı yoksullukla ve kötüleşen koşullarla karşı karşıya kaldı.

Tunus'un, göçmenleri ve mültecileri Cezayir ve Libya'ya rutin ve toplu olarak sınır dışı etmesi, geri gönderme yasağını ihlal etmeye devam etti ve insanları ıssız veya uzak sınır bölgelerinde aç

ve susuz bıraktı. Mayıs ayından itibaren yetkililer, mültecilerin ve göçmenlerin haklarını savunan örgütlere baskı uygulayarak bu kişilerin temel hizmetlere erişimini azalttılar.

Libya'da silahlı gruplar ve AB destekli sahil güvenlik güçleri tarafından denizde durdurulan ve zorla Libya'ya geri gönderilenler de dahil olmak üzere mülteciler ve göçmenler, süresiz keyfi gözaltı, işkence ve diğer türde kötü muamele, gasp, zorla çalıştırma ve yasadışı sınır dışı etme uygulamalarına maruz kaldı.

Mısır yetkilileri uluslararası hukuku açıkça ihlal ederek, Sudan'da devam eden silahlı çatışmalara rağmen binlerce Sudan vatandağını keyfi olarak gözaltına aldı ve zorla Sudan'a geri gönderdi.

Devletler mültecilerin ve göçmenlerin göç statüleri nedeniyle keyfi olarak gözaltına alınmasına son vermeli ve onları gözaltında işkence ve diğer türde kötü muamele, geri gönderme ve toplu sınır dışı uygulamalarına karşı korumalıdır. Ülke içinde yerinden edilenlerin gönüllü, güvenli ve insan onuruna yakışır şekilde kendi bölgelerine dönmelerini sağlamak için somut adımlar atmalıdırlar.

ÖLÜM CEZASI

2024 yılında bölgedeki birçok ülke ölüm cezasından vazgeçemedi. Çoğu, onaya dayalı eşcinsel ilişki ve din değiştirme gibi uluslararası hukuk kapsamında korunan fiilleri de kapsayan fiillerden ve muhalefeti susturmayı amaçlayan temelsiz ve aşırı geniş suçlamalardan ötürü ölüm cezası verdi. Bazı ülkeler insanları infaz etti. Irak'ta toplu infazlar, kişilerin avukatları ve yakınları önceden bilgilendirilmeden gerçekleştirildi. Yetkililerin ölüm cezasını siyasi baskı aracı olarak kullandığı İran'da toplu infazlar devam etti.

Devletler, ölüm cezasını tamamen kaldırmak amacıyla acilen infazları erteleme yasası çıkarmalıdır.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Bölge, şiddetli hava olayları, artan ve aşırı su kıtlığı gibi yavaş gelişen afetler ve diğer çevresel kötü yönetimler de dahil olmak üzere iklim değişikliğinin zararlı ve çoğu zaman yaşamı tehdit eden sonuçlarına maruz kalmaya devam etti. Hükümetler iklim değişikliğini durdurmak, etkilerini hafifletmek veya en çok etkilenenlere yeterli desteği sağlamak için yeterli adımlar atmadı.

Irak ciddi su sıkıntısı çekti, hava ve su kirliliği arttı. Etkili olmayan atık yönetimi ve ormansızlaşma, toz fırtınalarını ve sudan bulaşan hastalıkları yoğunlaştırdı ve başta yerinden edilenler olmak üzere hassas nüfusları orantısız etkiledi. Ürdün de su sıkıntısı çekti ve arz, talebin sadece üçte ikisini karşılayabildi.

Kuveyt'i aşırı sıcaklar vurdu ve Mayıs ayı sonunda rekor sıcaklıklar geçmiş ortalamaların 4°C ila 5°C üzerinde seyretti. Buna rağmen, Mart ayında, devlete ait Kuveyt Petrol Şirketi CEO'su Kuveyt'in 2035 yılına kadar petrol üretimini önemli ölçüde arttıracığını açıkladı ve Temmuz ayında yeni rezervler keşfedildiğinde daha fazla artış olacağını duyurdu.

Diğer ülkeler, gerekli fosil yakıt kullanımını durdurma yönünde ilerleme kaydedemedi. Şubat ayında Bahreyn, 400 yeni petrol kuyusu ve 30 gaz kuyusu açarak fosil yakıt üretimini arttırmak için kredi talebinde bulundu. Global Witness tarafından Haziran ayında yayınlanan bir rapor, Birleşik Arap Emirlikleri'nin COP28 ekibinin 2023 yılında iklim konferansına ev sahipliği yaparken, bir yandan da devlete ait Abu Dabi Ulusal Petrol Şirketi için fosil yakıt anlaşmaları da yapmaya çalıştığını doğruladı. Ayrıca, Haziran ayında Suudi Arabistan Enerji Bakanı 2025-2027 yılları arasında petrol üretimini arttırmayı planladıklarını açıkladı.

Devletler, karbon emisyonlarını azaltmak ve fosil yakıtların çıkarılmasına ve kullanımına son vermek de dahil olmak üzere iklim krizini hafifletmeye yönelik adımları acilen atmalıdırlar.

Gerekli kaynaklara sahip tüm devletler, insan haklarıyla uyumlu azaltma ve uyum tedbirleri almakta desteğe ihtiyaç duyan ülkelere yönelik finansmanı önemli ölçüde artırmalıdır.

CEZASIZLIK

Bölge genelinde devletler, ciddi insan hakları ihlallerinin failleri için cezasızlığı kolaylaştırmaya devam etti ve böylelikle son derece kusurlu yerel yargı sistemlerinin yetersizliğini ortaya koydu.

İsrail'in Filistinlilere karşı apartheid ve hukuksuz işgal bağlamında tekrarlayan savaş suçları ve korkunç insan hakları ihlallerine yönelik onlarca yıldır devam eden cezasızlık devam etti.

Fas ve İspanya güvenlik güçlerinin 2022 yılında Fas'tan İspanya'nın Melilla bölgesine geçmeye çalışan Sahra Altı Afrikalı göçmenlere karşı gerçekleştirdiği ölümcül baskının ardından Fas yetkilileri, hayatını kaybedenlerin ailelerine hakikat, adalet ve onarım sağlamakta başarısız oldu.

İran'da, 2024 yılında ve önceki yıllarda işlenen hukuk dışı ölümler, zorla kaybetme, tecavüz ve diğer cinsel şiddet türleri de dahil işkence ve diğer türde kötü muamele ve diğer uluslararası hukuk suçları veya ağır insan hakları ihlallerine yönelik cezasızlık devam etti.

Ekim ayında Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), Libya'da El Kani silahlı grubunun altı lideri, üst düzey üyeleri ve bağlı kişiler hakkında, Haziran 2020'ye kadar kontrol ettikleri Tarhuna kentinde işlenen cinayet, işkence, zorla kaybetme ve diğer insanlık dışı eylemleri içeren savaş suçları nedeniyle tutuklama emri çıkardığını duyurdu.

Avrupa ülkeleri, Suriye'de uluslararası hukuk suçları işlediğinden şüphelenilen kişileri, evrensel yargı yetkisi ilkesi uyarınca kendi ulusal mahkemeleri aracılığıyla soruşturmaya ve kovuşturmaya devam etti.

Devletler, insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk kapsamındaki suçlara ilişkin kapsamlı, bağımsız, tarafsız, etkili ve şeffaf soruşturmalar yürüterek ve şüpheli failleri sivil mahkemelerde adil yargılamalarla adalet önüne çıkararak cezasızlıkla mücadele etmelidir.

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

ÜLKE BİLGİLERİ

TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti

Yürütmenin yargıya müdahalesi arttı. Bağlayıcı Anayasa Mahkemesi kararları içtihadı rağmen göz ardı edildi ve birçok simgesel davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uygulanmadı. İnsan hakları savunucuları, gazeteciler, muhalif siyasetçiler ve diğerlerine yönelik temelsiz soruşturmalar, kovuşturmalar ve mahkumiyet kararları devam etti. Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakları hukuka aykırı bir şekilde kısıtlandı. Kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet yaygın olarak devam etti. Ülke, yüksek sayıda mülteci ve göçmene ev sahipliği yapmaya devam etti; bazı mülteciler ve göçmenler hukuka aykırı olarak geri gönderilme riski altında olmayı sürdürdü. Devlet yetkilileri tarafından insan hakları ihlallerine maruz bırakılan kişiler cezasızlık kültürüyle karşı karşıya olmaya devam etti. Türkiye'nin genel iklim politikaları 'kritik ölçüde yetersiz' olarak değerlendirildi.

ARKA PLAN

Türkiye, artan bir yaşam maliyeti kriziyle karşı karşıyaydı; yıl sonu itibarıyla genel enflasyon %44'ün, gıda enflasyonu ise %43'ün üzerindeydi.

Yerel seçimlerde ana muhalefet partisi önemli kazanımlara ulaşırken bazı bölgelerde yetkililer resmi seçim sonuçlarına uymadı ve bu durum kitlesel protestolara yol açtı. Benzeri yaygın protestolar, İçişleri Bakanlığı'nın birçok ilde ve ilçede seçilmiş belediye başkanlarını terörle bağlantılı suçlamaları görevden alması ve yerlerine iktidar partisinden kayıymalar ataması üzerine düzenlendi.

Silahlı gruplar tarafından pek çok saldırı düzenlendi; Santa Maria Kilisesi'nde, İstanbul Adalet Sarayı'nın önünde ve Ankara'daki Türk Havaçılık ve Uzay Sanayii Anonim Şirketi'nin (TUSAŞ) Kahramankazan tesislerinde gerçekleştirilen bu saldırılarda toplam yedi kişi ve dört saldırgan öldürüldü.

ADİL YARGILANMA HAKKI

Yetkililer, adil yargılanma sorunları hakkındaki bağlayıcı mahkeme kararlarını göz ardı etmeyi sürdürdü.

Ocak ayında, cezaevinde tutuklu bulunan insan hakları savunucusu Osman Kavala, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Kavala'nın serbest bırakılmasını isteyen 2019 kararından bu yana devam eden ve yeni ortaya çıkan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlalleriyle ilgili AİHM'e yeni bir başvuruda bulundu. 2019 tarihli karar, Avrupa Konseyi'nin 2022'de Türkiye'ye karşı başlattığı ihlal prosedürüne rağmen uygulanmamaya devam etti. Osman Kavala'nın 2022'deki mahkumiyetine ve Yargıtay'ın 2023'te Kavala'nın mahkumiyetini onayan kararına karşı Anayasa Mahkemesi'ne yapılan iki başvuru henüz sonuçlanmadı.

Halkların Demokratik Partisi'nin eski eş başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ da cezaevinde tutulmaya devam etti.

Avukat ve düşünce mahkumu Can Atalay, Anayasa Mahkemesi'nin üst üste verdiği üç tahliye kararına rağmen milletvekilliği düşürülerek cezaevinde tutulmaya devam etti.

Mart ayında kabul edilen ve kamuoyunda "8. Yargı Paketi" olarak bilinen yeni yasal düzenlemeler, Türk Ceza Kanunu'nun 220/6 Maddesi ("terör örgütü adına suç işlemek") hakkındaki Anayasa Mahkemesi kararını tam olarak uygulamakta başarısız oldu. Karar, yetkililerin keyfi uygulamalarının engellenmesini öngören suçta ve cezada kanunilik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle söz konusu maddenin anayasaya aykırı olduğuna hükmetmişti.¹

Eylül ayında, ilk olarak 2016'daki darbe girişimin ardından "silahlı terör örgütüne üye olma" suçundan suçlu bulunan öğretmen Yüksel Yalçınkaya yeniden yargılandı ve tekrar mahkum edildi. Yeniden yargılama; Yalçınkaya'nın adil yargılanma, kanunsuz ceza verilemeyeceği ve toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarının ihlal edildiğine hükmeden 2023 tarihli AİHM kararını dikkate almadı. Yüksel Yalçınkaya'nın

temyiz başvurusu yıl sonu itibarıyla sonuçlanmadı.

KEYFİ GÖZALTI VE HAKSIZ YARGILAMALAR

Şubat ayında İstanbul Adalet Sarayı önünde meydana gelen silahlı saldırının ardından İstanbul'da yapılan baskınlarda, Halkın Hukuk Bürosu'ndan dört avukatın da aralarında bulunduğu 96 kişi keyfi olarak gözaltına alındı.² Avukatlardan üçü, Didem Baydar Ünsal, Seda Şaraldı ve Betül Vangölü Kozağaçlı hakkında, suçta katılımlarını gösteren herhangi bir kanıt olmadan "silahlı terör örgütüne üye olma" suçundan iddianame hazırlandı. Didem Baydar Ünsal Haziran ayında tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılırken, diğer iki avukat yıl sonunda hâlâ cezaevindeydi.

Mayıs'ta 24 Kürt siyasetçi, Kobani Davası olarak bilinen davada "silahlı terör örgütüne üye olma" suçu dahil temelsiz siyasi suçlamalarla dokuz yıldan 42 yıla kadar değişen hapis cezalarına çarptırıldı. Dava, Ekim 2014'te siyasetçilerin destekçilerini, Suriye'nin Kobani kentinin İslam Devleti tarafından kuşatılmasını protesto etmeye çağıran sosyal medya paylaşımlarına ve konuşmalarına odaklandı. Diğer 12 kişi beraat etti.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Temmuz'da Beyoğlu Kaymakamlığı, 10. Trans Onur Haftası Sergi Kolektifi'nin düzenlediği "Dön-Dün Bak: Türkiye'de Trans Hareketinin Tarihi" isimli sergiyi yasakladı. Sergiye ev sahipliği yapan Depo, yasağın kaldırılması için hukuki yollara başvurdu.

Ekim'de Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), İstanbul'da bağımsız bir radyo istasyonu olan Açık Radyo'nun karasal yayın lisansını iptal etti. RTÜK daha önce, her yıl Ermenilere yönelik 1915 katliamlarının anıldığı gün olan 24 Nisan'da yayımlanan Açık Gazete programında, bir konuşmanın "Ermeni Soykırımı"na ilişkin yorumları nedeniyle radyoya idari para ve beş gün program durdurma cezası vermişti. Açık Radyo para cezasını ödedi ancak beş günlük program durdurma kararına uymadı. Yıl sonunda radyonun karara itirazı henüz sonuçlanmamıştı.

BARIŞÇIL TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Ocak'ta İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, İstanbul Valiliği ve Beyoğlu Kaymakamlığı'nın 8 Mart 2022'deki Feminist Gece Yürüyüşü'nü yasaklama kararını iptal etti. Mahkeme, yasaklama kararının, düzenleyicilerin protestonun amacına en uygun mekanı seçme hakkını da içeren barışçıl toplanma hakkını ihlal ettiğine hükmetti.

Yetkililer, Nisan'da Van Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçilen Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi adayının memnu haklarının geri alınması kararı üzerine Van ve Bitlis'te protestoların on beş gün süre ile yasaklandığını duyurdu. Van'da 10 avukat ve 15 çocuk dahil 264 kişi gözaltına alındı, 27 kişi ise "silahlı terör örgütüne üye olma" suçu dahil çeşitli suçlardan keyfi olarak tutuklandı.

Yetkililer, Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilmek istenen 1 Mayıs dayanışma eylemlerini yasaklayarak insanların toplanmasını engelledi ve en az 82 kişiyi gözaltına aldı. Bu durum, 2014 ve 2015 yıllarında Taksim'deki 1 Mayıs kutlamaları esnasında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) barışçıl toplanma hakkının yasaklamalar ve protestocuların kolluk görevlileri tarafından zorla dağıtılması nedeniyle ihlal edildiğine hükmeden 2023 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına rağmen meydana geldi.³

Zorla kaybedilenlerin yakınlarının da aralarında bulunduğu insan hakları savunucularından oluşan Cumartesi Anneleri/İnsanları, haftalık protestolarına yönelik kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaya devam etti. Katılımcı sayısının 10 kişi ile sınırlanması da buna dahildi. Kısıtlamalar yalnızca grubun Mayıs ayındaki 1000. hafta protestosu için kaldırıldı. Ekim'de İstanbul 39. Asliye Ceza Mahkemesi, 950. hafta protestosunda "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet etmek" suçlamasıyla keyfi olarak gözaltına alınan ve yargılanan 20 kişiyi beraat ettirdi.

Türkiye Onur Yürüyüşleri'ni hukuka aykırı olarak yasaklamaya devam etti ve kolluk görevlileri protestoculara karşı aşırı güç kullandı. İstanbul, Antalya ve Eskişehir'deki Onur Yürüyüşleri'nde toplam 27 kişi keyfi olarak gözaltına alındı.⁴

Filistinlilerle dayanışma gösteren kitlesel protestolar ülke çapında, çoğunlukla yersiz kısıtlamalara maruz kalmadan gerçekleştirildi. Ancak kolluk görevlileri, Türkiye yetkililerine İsrail ile ticarete son verme çağrısı yapan protestoları engelledi. 6 Nisan'da kolluk görevlileri, İstanbul Ticaret İl Müdürlüğü önünde bir protesto düzenleyen Filistin için 1000 Genç grubuna karşı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet" ettikleri gerekçesiyle hukuka aykırı güç kullandı ve 43 grup üyesini keyfi olarak gözaltına aldı. 29 Kasım'da dokuz kişi aynı suçlamanın yanı sıra "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasıyla keyfi olarak gözaltına alındı ve 10 gün boyunca tutuklu kaldı. Bu kişiler, İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen TRT World panelinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşması sırasındaki barışçıl bir protestonun ardından gözaltına alındı.

İstanbul Valiliği, 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde yapılması planlanan gece yürüyüşünü yasakladı. Kolluk görevlileri yasağa rağmen toplananlara karşı gereksiz güç kullandı ve iki gözlemci, yabancı uyruklu üç kişi ve izleyiciler de dahil en az 169 kişiyi keyfi olarak gözaltına aldı.

21 Aralık'ta yetkililer, Türkiye'den iki Kürt gazetecinin kuzeydoğu Suriye'de gerçekleştirilen bir insansız hava aracı saldırısında öldürüldüğü yönündeki haberler üzerine İstanbul'da basın açıklaması yapmak isteyen gazetecileri ve diğer kişileri engelledi. Yedisi gazeteci dokuz kişi, "terör örgütü propagandası yapmak" suçlamasıyla tutuklandı.⁵

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Haziran ayında Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Türkiye'yi, terörizmin finansmanı ve kara para aklamaya mücadele konusundaki tavsiyelerine büyük oranda uyduğu için "gri liste"den çıkardı. Ancak kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, FATF tavsiyelerine uyulması için 2020'de çıkarılan 7262 Sayılı Yasa uyarınca orantısız yaptırımlarla ve artan denetimlerle karşı karşıya kalmaya devam etti.

Şubat'ta İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi, "silahlı terör örgütüne üye olma"

suçundan yargılanan, Göç İzleme Derneği'nden (GÖÇİZDER) 24 kişiyi beraat ettirdi. Aralık'ta, Bakırköy 15. Asliye Hukuk Mahkemesi, "silahlı terör örgütünün amaç ve hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterdiği" iddiasıyla GÖÇİZDER'in kapatılmasına hükmetti. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı'nın, 6415 Sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında derneğin PKK ile bağlantılı olduğu iddiasıyla varlıklarının dondurulması kararı Ağustos ayında Resmi Gazete'de yayımlandı. GÖÇİZDER her iki karara karşı temyiz başvurusunda bulundu.

Ekim'de Beyoğlu Kaymakamlığı, Tarlabası'nda ötekileştirilen gruplara destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan Tarlabası Toplum Merkezi (TTM) binasını "ruhsatsız faaliyet" gerekçesiyle mühürledi. TTM'nin kapatılması için ayrıca yürütülen idari soruşturmalar devam etti. Ancak İstanbul 8. Sulh Hukuk Mahkemesi, İstanbul Valiliği tarafından açılan "yokluğun tespiti" davasında TTM lehine karar verdi.

Çasusluk mevzuatına yeni bir suç ekleyerek, "devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları aleyhine yabancı bir devlet veya organizasyonun stratejik çıkarları veya talimatı doğrultusunda" gerçekleştirilen fiilleri suç kapsamına alan yeni yasa teklifi Ekim'deki bir yargı paketine dahil edildi ancak yaygın itirazlar üzerine geri çekildi. Yasa teklifi aşırı geniş ve muğlak hükümler içeriyordu ve sivil toplumu zayıflatacak.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Hakan Altınay, Yiğit Ekmekçi ve Mücella Yapıcı'nın Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamındaki suçlamalarla yeniden yargılanmasına devam edildi. Yeniden yargılama, Yargıtay'ın 2023 yılında bu kişiler hakkında 2013'teki Gezi Parkı protestolarıyla bağlantılı olarak "hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüse yardım etmek" suçundan 2022 yılında verilen mahkumiyet kararlarını bozmasının ardından başladı.

Ekim'de İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesi'nin Hapishane Komisyonu üyesi Hatice Onaran, "terörle" bağlantılı suçlardan hüküm giymiş sekiz mahpusa cezaevindeki masrafları için cüzi miktarlarda

para gönderdiği gerekçesiyle 6415 Sayılı Kanun uyarınca dört yıl iki ay hapis cezasına mahkum edildi.

Ekim'de Ankara 2. Asliye Hukuk Mahkemesi, Profesör Şebnem Korur Fincancı hakkında Milli Savunma Bakanlığı tarafından açılan manevi tazminat davasında Fincancı'nın tazminat ödemesine hükmetti. Fincancı, 2022'de katıldığı bir televizyon yayınında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki kimyasal silah kullanımını iddialarına ilişkin bağımsız bir soruşturma yapılması çağrısında bulunan yorumları nedeniyle 50 bin TL tazminat ödemeye mahkum edildi. Fincancı aynı yorumları nedeniyle 2023'te de "terör örgütü propagandası yapma" suçundan açılan ceza davasında suçlu bulunmuş ve sekiz ay 15 gün hapis cezasına çarptırılmıştı. Hakkındaki mahkumiyet kararına ve cezaya karşı sunduğu temyiz başvurusu yıl sonu itibariyle Yargıtay'daydı.

İnsan hakları savunucusu Nimet Tanrıku 26 Kasım'da gözaltına alındı, tutuklandı ve Aralık'ta "terör örgütüne üye olma" suçundan hakkında iddianame hazırlandı. Suçlama, Tanrıku'nun geçmişteki seyahatleri, Kürtlerin insan haklarıyla ilgili sivil toplum etkinliklerine katılımı, başka kişilerle aynı baz istasyonundan alınan cep telefonu sinyalleri ve tanık beyanlarına dayanıyordu.⁵

KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDET

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerine göre 2024'te erkekler 394 kadın cinayeti işledi, 259 kadın ise şüpheli koşullarda ölü bulundu.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Mühteciler ve göçmenler, ciddi insan hakları ihlalleri riski altına girecekleri Suriye ve Afganistan'a hukuka aykırı olarak geri gönderilmeye devam etti. Eylül itibariyle yaklaşık 300 Eritrelinin haberleşme imkanı veya hukuki desteğe yeterli erişimleri olmadan Eritre'ye sınır dışı edildiği bildirildi, daha fazlası da geri gönderilme riski altındaydı.⁷

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Ağustos'ta BM İşkenceye Karşı Komite (CAT), 2016'daki darbe girişiminden sonra, Şubat 2023'te ülkenin güneydoğusunda meydana gelen depremlerin ardından ve terörle mücadele operasyonları bağlamında artan işkence ve diğer türde kötü muamele iddialarına ilgili kaygılarını ifade etti.

CEZASIZLIK

Mayıs'ta Bölge İdare Mahkemesi, 1995-1996 yılları arasında Mardin'in Dargeçit ilçesinde üçü çocuk sekiz kişinin zorla kaybedilmesine ilişkin Dargeçit JİTEM (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele) davasında ordu yetkilileri ve korucular hakkındaki beraat kararını onadı. Karara karşı yapılan temyiz başvurusu yıl sonunda Yargıtay'da sonuçlanmamıştı.

Haziran'da Diyarbakır 10. Ağır Ceza Mahkemesi, insan hakları avukatı Tahir Elçi'nin 2015'te öldürülmesine ilişkin davada "bilinçli taksirle ölüme sebebiyet verme" suçundan yargılanan üç polis memurunu beraat ettirdi. Mahkeme, suçlamaya konu fiilin sanıklar tarafından işlendiğinin sabit olmadığını hükmetti.⁸

Ekim'de Yargıtay, Ankara JİTEM davasında eski devlet yetkililerinin de aralarında bulunduğu 16 kişi hakkında "suç işlemek amacıyla kurulan silahlı örgütün faaliyeti çerçevesinde nitelikli kasten öldürme" suçundan verilen beraat kararını onadı. Dava, 1993 ile 1996 yılları arasında işlenen zorla kaybetmeler ve yargısız infazlarla ilgiliydi.

SAĞLIKLI BİR ÇEVREDE YAŞAMA HAKKI

Climate Action Tracker, Türkiye'nin genel iklim politikalarını ve hedeflerini, Paris Anlaşması'nın 1,5°C sıcaklık hedefine ulaşmak için "kritik derecede yetersiz" olarak değerlendirdi.

1. "Türkiye: Yeni Yargı Paketi İnsanları Hak İhlalleriyle Karşılaşma Riski Altında Bırakıyor", 29 Şubat. †
2. "Türkiye: Çağlayan Adliyesi önünde gerçekleşen silahlı saldırı soruşturmasında insan hakları korunmalı", 15 Şubat. †
3. "Türkiye: İstanbul'daki 1 Mayıs kutlamalarına yönelik hukuka aykırı yasaklar kaldırılmalı", 30 Nisan. †

4. “Türkiye: Onur Yürüyüşleri’ne yönelik hukuksuz yasaklamaların caydırıcı etkisine rağmen aktivistler mücadeleye devam ediyor”, 19 Aralık. †
5. “Türkiye: Barışçıl muhalefete yönelik baskılara son verin”, 26 Aralık. †
6. “İnsan hakları savunucusu Nimet Tanrıkulu serbest bırakılmalı”, 18 Kasım. †
7. “Türkiye’deki Yüzlerce Eritreli Zorla Geri Gönderilme Riski Altında”, 13 Eylül. †
8. “Türkiye: Tahir Elçi cinayeti davasında yargılanan üç polis memurunun beraat ettirilmesi adalete ağır bir darbedir”, 12 Haziran. †

DÜNYADA

İNSAN HAKLARININ

DURUMU

NİSAN 2025

Belirli ülkelerde yasa ve politikalarda yapılan bazı olumlu değişikliklere rağmen, insan hakları dünya genelinde saldırı altındadır. Otoriter uygulamalar yaygınlaşmakta ve insan haklarına yönelik mevcut korumalar bir kenara itilmekte, gözardı edilmekte veya ayaklar altına alınmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün Dünyada İnsan Haklarının Durumu başlıklı yıllık raporunun 2025 yılı edisyonu, çok çeşitli insan hakları konularına ilişkin ulusal, bölgesel ve küresel gelişmeleri değerlendiriyor. Rapor, silahlı çatışma bağlamındaki ihlaller, muhalefetin bastırılması, ayrımcılık, ekonomi ve iklim kaynaklı adaletsizlik ve teknolojinin insan haklarını ihlal etmek için kötüye kullanılmasıyla ilgili küresel eğilimleri tespit etmektedir. Ayrıca, güçlü devletlerin nasıl kural esaslı uluslararası sistemi kasıtlı olarak zayıflattıklarını ve böylelikle milyonlarca insanın hayatını etkileyen sorunların çözümünü engellediklerini vurgulamaktadır. Bu eğilimlerin birçoğu, 2025 yılı ve sonrasında daha da ağırlaşma riski taşıyan gerilemeleri temsil etmektedir.

Rapor, 2024 yılında 150 ülkedeki insan hakları sorunlarını belgeleyerek küresel ve bölgesel çaplı sorunları birbiriyle ilişkili olarak inceliyor ve geleceğe bakıyor. İnsanların yaşamlarının iyileştirilmesi için devletlere ve ilgili diğer kurumlara yönelik eylem çağrılarını içeriyor. Rapor, devlet liderleri, politika yapıcılar, savunucular, aktivistler ve insan haklarıyla ilgilenen herkes için temel okuma niteliğindedir.

[Amnesty.org](https://www.amnesty.org)

[amnesty.org](https://www.amnesty.org)

AMNESTY
INTERNATIONAL

